

XVI. évfolyam, 180. szám

2016. október

Irodalmi Jelen

**„Európában engem
az irodalom bezárt” –
beszélgetése
Oravecz Imrével**

Böszörményi Zoltán :
A körönd is a fénykép része

B. Medgyessy Éva: Etűd

Király Farkas: koordináták

Sebestyén Péter: Tóni

Birtalan Ferenc:
A hetes harangszóig

Polgár Vera: A csúcson

Zengő Zoltán: A hosszú út

Hyross Ferenc: vasak

Papp-Für János: térélmény

Payer Imre: Nyári útinapló

Nyíri Katalin:
A kik nem emlékeznek

Somogyi Feri: Betyár

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az Occident Média Kft.

Főszerkesztő: Böszörményi Zoltán

Főszerkesztő-helyettes: Bege Magdolna

Főmunkatársak: Szócs Géza, Makkai Ádám (Budapest)

Munkatársak: Laik Eszter (helyszíni tudósítások),

Varga Melinda (vers, interjú), Boldog Zoltán (próza, kritika),

Szócs Tekla (fotó)

Olvasószerkesztő: Hudy Árpád

Lektor: Jámbor Gyula

Rendszergazda: Csipkár Nándor

Igazgató: Kurjatkó Péter

A borítón Eisele Szűcs Zója festménye

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

A körönd is a fénykép része

*Hatvan éve történt.
Az 1956-ban elesettek emlékére.*

Virít a felhők között a foltnyi vér,
ívlámpák szórnak hajadra lomha fényt.
A körönd is a fénykép része, apró
máglyák ülik körbe. A mélyben ajtó,

rég elillant ködök bugyrába vezet,
az est fátyla mögött tűnődés remeg.
Omlanak, betemetnek illatfalak,
ijedt szél hasal a száraz bokor alatt.

Felsikolt az idő, mezítláb szalad,
október lángjai, veretlen hadak.
S hol vörös csillagok hulltak le egyszer,

szavaidra ablakok nyílnak, s kegyyszer
egy szál virág. Te eleven valóság,
emlékek súlyos ruhája való rád.

A két szemére vak kert

Csoóri Sándor halálára

A szótlán járdáról,
ahol egyszer kincseket kerestem,
álmok morzsáit seperi fel,
magában beszél a vérszegény szél,
láthatatlan kezével
megsimogat a remény.
Az ég boglyái között
borzas felhők kergetőznek.
Éles sikoly rámázza be
a két szemére vak kertet,
gyermekkorod csillagaival feleselget.
Rémülten nézem,
ami benned szertefoszlott,
a megcsömörlött kékes tetők vállát.
Gyümölcsöt érlelne piros kedved.
Rálátna az erdők magányára
a tündöklő páraoszlop.
Kivár az idő,
pillái kinyílnak.
Lassú lépteid
az ég kapuja előtt szaporábbak.
Míg leborulsz hamuba, porba,
s gyónsz a tovaillanó pillanatnak,
vézna bokraim alól leslek,
puha illúziókkal betakarlak.

Böszörményi Zoltán

B. MEDGYESSY ÉVA

Etűd

Amint a sípszó felhangzott, Zock engedelmesen helyezte rá a futószalagra az asznapi utolsó munkadarabot. Ez is kész. A lámpa zölden villant: megfelel. Zock felnézett a feje fölött lévő digitális kijelzőre. Plusz 11 darab. Ismét sikerült túlteljesítenie a napi normát. Ez további bónuszpontokat jelent – gondolta elégedetten. Ebben a pillanatban enyhe áramütést érzett. A csuklójába épített chip mellől vörös fény szűrődött át a vékony bőrfelületen. Megdöbbsent. Vörös! Tehát a Központba hívják. Azonnal. Gyors léptekkel indult el, menet közben húzta le magáról a védőruhát, a többieket már-már szabálytalanul megelőzve dobta a konténerbe, és lépett ki a csarnok kapuján a széles folyosóra. Nem a szürke vonalat követte, mint rendesen, munka után a kijárat felé, hanem a vöröset. A következő sarkon óriás acélkapu állta az útját, de amint az ujját a jelzőgombra helyezte, megnyílt előtte.

– Várnak – gondolta Zock.

Kétségtelen, a rendszer már be is táplálta az egyéni ismertetőjeleit, amit persze azonnal töröl, amint a különlegesen őrzött területet elhagyta. A Központba nem lehet csak úgy hívatlanul bemászni... Még egy kapu, még egy kontroll ezúttal teljes tenyérrel, majd a következő, áttetsző betonajtón lévő zár már az íriszét vizsgálta. Ezt a rendszert ember nem játszhatja ki.

Végre a nagyterembe lépett, ahová óriás üvegfelületeken át különleges sárgás fény ömlött be.

Ilyen lehet az igazi napsütés – gondolta Zock. Persze, ennek az előállítása nagyon drága. Nekik a műhelyben fehér fényük van, az még a dolgozók aktivitását is serkenti. Csak odahaza, a lakókapuszulában engedett meg magának egy olyan kislámpát, amelyik reggelente sárgás fényt sugárzott. Azt is csak Elli miatt. Úgy találta, enyhít az állapotán. Elli ugyanis búskomorságba esett, amikor a gyermekeiket elvitték tőlük. De hát ez természetes. Minden gyermeket 6 éves kora után a Tanítók nevelnek, az otthonuktól

távol. A szülők kiszámíthatatlan érzelmei csak zavarnák a hivatásos Tanítók munkáját. Elli mégis belebetegedett az ikrek távozásába. És most már haza sem engedik őket vakációra. Anyjuk érzelmileg labilis személyiség. Labilis személlyel való találkozás károsítja a gyermek mentális egészségét – így szólt az indoklás.

Zock várakozott. Tudta, hogy a Bizottság megvárakoztatja az Egyedeket. Legyen idejük végiggondolni, mit vétettek. Fáradjanak el. Zocknak fogalma sem volt arról, hogy mi lehet a bűne. Hiszen nem vétett a Szabályzat ellen soha. Így csak állt ott, és nézte a sárgás, aranyló fényt. Érezte, amint gyöngyözni kezd a homloka. Nem vétettem – nyugtatgatta magát. A hátgerincén kis pataokban folyt le az izzadság.

Egy idő múlva lassan megnyílt a mennyezet, és méltóságteljesen leereszkedett a plató, amelyen a hosszú asztal mögött, magas támlás székeken foglaltak helyet a Bizottság tisztelt tagjai. Középen a Főnök, kétoldalt egy-egy Tanácsnok, majd mellettük a széleken a két Biztonsági Ór. Tar koponyájukon élesen siklott végig a sárga fény. Az asztal végén az Írnok szorgalmasan pötyögtette miniatűr tablettjét.

Mély gongütés jelezte a kihallgatás kezdetét.

– Zock 3437, kihallgatásra jelentkezem – vágta magát vigyázzba a férfi.

Ismét eltelt egy kis idő. Csendben.

– Magának feltűnően sok bónuszpontja gyűlt össze a számláján. Nem költött – szólalt meg semleges hangon az Első Tanácsnok.

– Gyűjtök, Uram – válaszolt alázatosan Zock.

– Halmoz – állapította meg az Első Tanácsnok. – A halmozás bűn.

– Aki pedig bűnt követ el: bűnöző. És a bűnözőket száműzzük a Negyedik Szintre – vette át a szót a Második Tanácsnok. – Maga ide született, a Harmadikra. Ne akarjon oda lekerülni.

– Nem léptem át a szabályos mennyiséget, Uram – válaszolta Zock.

Nem akarok lekerülni, dehogy akarok, gondolta közben. Tudta jól, hogy a Negyedik Szinten a bűnözők élnek és azok a bolondok, akik művészeknek nevezik magukat, és naphosszat festenek ecsettel, márpedig annak semmi, de semmi értelme nincs. Hiszen a számítógép másodpercek alatt leképezi ugyanazt a portrét vagy tárgyat... Mások meg írnak mindenféle haszontalan dolgokat érzelmekről, amivel csak felizgatják az embert... Szóval öneki esze ágában sincs a Negyedik Szintre kerülni... És nyomatékkal megrázta a fejét.

– Nekünk kötelességünk magát figyelmeztetni – folytatta a Második Tanácsnok.

– Mire gyűjt? – csapott le rekedtes hangján a Főnök.

– Üdülésre, Uram – válaszolta Zock, és még feszelebb vigyázba állt.

– Ennyit?! Amennyi bónusz a számláján van, abból tíz évig pihenhet akármelyik üdülésszimulátorunkban. Csakhogy maga nem üdült már három éve. Itt van a kimutatás – bökött az ujjával az előtte lévő monitorra a Tanácsnok.

– A jövő év első negyedében veszem ki a szabadságoamat, Uram.

– Hogyhogy? Nem értem. Olyan évnegyedet választ bármikor, amilyent akar. Egész évben működnek mind a négy évszaknak megfelelő üdülésszimulátorok. Egész évben!

– Úgy értem, akkor szeretném igényelni a szabadságot, amikor odafönt a Felszínen tavasz van – pontosította Zock. És ez ez furcsa, divatjamúlt kifejezés: „tavasz” váratlanul melegséggel árasztotta el a mellkasát.

– Nem mindegy az magának? – dörrent rá azonnal egy durva hang.

– Nem, Uram.

– Furcsa – nézett rá az Főnök. – Hol akar pihenni?

– Az Első Szintre szeretnék befizetni, Uram. Két személyre.

– Az Első Szintre?! – kapta fel a fejét felháborodottan a Főnök – Mit keresne maga ott?!

A Bizottság tagjai csodálkozva néztek össze. Erre még nem volt példa, hogy egy dolgozó a Harmadik Szintről fel akarjon menni az Első Szintre. Bár az utazási irodák – a látszat kedvéért – minden évben meghirdettek egy-egy utat az Első Szintre is, de szándékosan szinte megfizethetetlen áron. Azt csupán a Fő-

nőkök és Tanácsnokok engedhették meg maguknak – ők is csak ritkán. Nem tanácsos megmutatni az átlagpolgárnak, hogyan élnek az Első Szinten a Vezetők. Ha valaki nagyon egzotikus útra vágyott, a Harmadikról maximum a Második Szintre ment fel. Ott már sokkal fejlettebbek voltak az állandóan működő tengerpart-, erdő-, falusi ház-kapszulák, sőt, síparadicsomokat is kínáltak elérhető áron.

– A feleségem... Elli – kezdte Zock, és ahogy kimondta az asszony nevét, szokatlanul meghatódott – beteg...

– Tudjuk. Elli 3438. Hisztérikus – jelentette ki az Első Tanácsnok megvetően.

Zock nyelt egyet.

– Oda vágyik – szólalt meg bocsánatkérően. – Hátha meggyógyulna, ha... – mondta bizonytalanul, majd hirtelen ötlettel hozzátette – és akkor újra dolgozhatna! Jó munkaerő... volt – folytatta csendesebben.

– Mitől gyógyulna meg odafönt?

– Talán... a virágoktól. Szeretné látni az igazi virágokat az Első Szinten. Úgy hallotta, ott vannak kertek, ahová lehozzák a napfényt ... nagy tükrökkel... csöveken... És a tisztított levegőt.

– A maga bónuszaiból annyi virághologramot vehet neki, amennyit akar.

– Tulajdonképpen csak egyfajta virágot szeretne látni. De igazit... – suttogta Zock. Kis pataokban folyt az izzadság a halántékáról.

– Igazit – mondta felháborodottan a Tanácsos. – Minek?

– Mert meg akarja szagolni... Jelentem... az illatát... Uram...

A Bizottság tagjai csodálkozva néztek össze. Ez már-már lázadás... Afféle „művészi” allűr. Szerencséje ennek a 3437-nek, hogy kiváló munkaerő. Különben menne feleségestül a Negyedik Szintre. Még hogy igazit! Meg hogy az illatát...

– Még akkor is túl sok a bónusza – végzett egy gyors számítást az Első Tanácsos.

– Kérem, Uram – fogta könnyörgőre Zock –, mi a legdrágább csomagot választottuk... Felszíni látogatással. Oda kell,

ugye, szkfander, oxigénpalack, biztonsági berendezés... két személyre... sokba kerül.

– Megőrült? Minek mennének fel a Felszínre?! – a Tanácsnok már kiabált. – Ott nincsenek életfeltételek!

– Az üdülés... a csomag... amire befizetnék... – Zock elhallgatott. Érezte, amint a homlokáról lecsorgó izzadságcspepp átvergődte magát a szemöldökén, és alattomosan a szemét kezdte csípni. Csak nehogy azt higgyék, hogy könnyezik. Mert akkor őt is ideggyengének fogják minősíteni – riadt meg hirtelen.

– Nos? – vont a szemöldökét kíváncsian a Főnök.
– Folytassa!

– Szóval... az... az a... a csomag... – dadogta Zock, és lesütötte a szemét.

– Nos?!

– ... tartalmaz egy fakultatív naplementét.

A makacs izzadságcsöpp hirtelen elindult a férfi bal szeme sarkától, és lassan legördült az arcán.

B. Medgyessy Éva írása az Irodalmi Jelen júniusban zárult, Novella 2015 című pályázatán megosztott III. díjat kapott.

KIRÁLY FARKAS

koordináták

hidd el, a tenger nem határtalan.
sirályok, polipok súgták meg.
az óceán túlélhető.
süllyedés nem jöhet szóba.
s a parton is majd csak
forgás és szédülés. mint a táncban.

*

seregek odafent, csatába merevedve.
a ránc hullandó vér vakolatba száradt.
jövés-menés az időben. századok suhantak.
hajamba kapott a szokatlan huzat.

dombzöldbe bukott a narancs nap.
emlékké lett. felét magamban hordom.

*

ím, az összegombolkoztak.
senki nem tudja, kik voltak ők.
arcukon örökké árnyak játszanak.
mérget osztanak, nagy ajándékot.
terméseik túlélhetetlenek.
mennyivel szebb, mint a torkok elvágása.
ím, a pokolból kirekesztettek.

arcukon ölelések árnyai játszanak.

*

az út már elfogyott.
egyre járatlanabb az ösvény.
állatetetőben mossuk arcunkat.
lovak szagát öltjük így
magunkra. árasztjuk
később a sziklák között.

eltévedve. soha nem egyedül.

SEBESTYÉN PÉTER

Tóni

Foszlott kabátujjából kilógott a keze. Hanyagul lóbálta előre-hátra, s trampლისan lépkedett a kocsmá felé. A toronyóra mánusa mindjárt delet mutatott. Torka majd kiszikkadt a hőségtől. Erőst szerette a konyakot. Azt az egyfélét, amit a sarki lebujban árultak. Aztán mégiscsak rum lett belőle. Jó volt meghúzódni a kocsmá hűvösében. A pincér „nagyasszony” gyerekkora óta ismerte Tónit, így azon sem lepődött meg, amikor nagy izgalomban raccsolva rendelte meg a nedűt: – Matikka néni, adjon nekem egy fél deci kkkh...rrrumot! – így könnyebb volt kimondani.

Jóleső melegség futott végig testén, amint felhörpintette, utána könnyedén dobta le magát a legelső székre. Tóni amolyan falubolondjának számított, de mindenki így szerette, s folyton szurkálták, hátha mond rá valamit. Távolról rendes embernek tűnt, de ez csak afféle optikai csalódás volt. Jobban mondván annak látszott. De nem az volt. Inkább az együgyűség határesetete. Mellékállásban szinte mindent elvállalt: sírt ásott, napszámba ment, segédmunkásként ügyetlenkedett, harangozóskodott, csecsemőt pesztrált, fogatot hajtott. Könnyen ráállt a játékra, de a segítségére is.

Emlékszem, egyik falustársa is sírásó munkája felől érdeklődött: – Tóni, osztán nekem megásod-e? – Jó jó, csak előbb szóljál! – jött is rögvest a válasz. Aztán békén hagyták. Szomszédasszonyának is kihúzta a tüskét az ujjából, mire az így lelkenedett: – Áldott Tónikáácskaa, aranykeze, gyémántkeze van neki!

Hazafelé bandukolva füttyörészni kezdett. Kicsücsörítette ajkait, s fújta. Egészen tűrhető, szép dallamok sikeredtek. Otthon terített asztal várta. Testvérei tartották el, ilyen félkegyelműt nem lehetett magára hagyni. Munkára viszont bármikor fogható volt, a munkahely nyűgei, a családfenntartás gondjai nem nyomasztották. Kicsit mindenkié volt. Kicsit pedig senkié. Bolondozásain, elszólásain, kapásból, visszakézből adott válasza-

in sokszor könnyezve neveltünk. Vénlegényként is tartotta az erőnléti szintet, mint valami ki nem használt dinamó. Ez meg is látszott rajta. Pirosposzgás arca ragyogott a kicsattanó egészségtől. Önfeledt csodálkozni tudásával olyannak tűnt, mintha egy kicsikét gyerek maradt volna. Meg lehetett viccelni. Gyerekek, felnőttek egyaránt élcelődtek vele, ha alkalom kínálkozott. Volt olyan, hogy éjjel a cigányok megverték az ablakát, s elmásított hangon bekiabáltak neki: – Kelj fel, Tóni, gyűjcs gyertyát, ördög van a háznál. Üssed ágyon, de ne nágyon, vesd ki az áblákon, hádd száládjon!

De Tóninak szeme sem rebbent. Aludt, mint a döglött nyúl. Kehes lovát egyesben járatta. Sokszor elszegődött napszámba, vagy ha valaki megkérte, szívesen fuvarozott bármit. Egy alkalommal a szomszédék kérték meg, hozná haza a hegyről az előkészített fenyőágakat. – Csapkiszúrta, s hájde! – mondogatta, ha valaki afelől érdeklődött, hogy mi lelte bedagadt szemét. El is indultak a fáért, de amikor jól megrakodva értek volna be a faluba, egy sáros gödörbe úgy belésuppant mind a két hátsó kerék, hogy a szekér többet nem mozdult. Nahát, mit tehettek volna, nekiálltak szomszédék, s rakosgattak le a csapból, hátha könnyítenek a ló dolgán. De Tóni kehes lova csak terpelt, állt egyik lábáról a másikra. Amikor a szekér teljesen megürült, a ló akkor sem mozdult. Kérdik Tónit: – Mi van a lovaddal? – Erre csak ennyit mondott: – A lovam a régi tudatval van... Aztán kifogták a jószágot, a két férfi kimozdította az üres szekeret a sárból, arrébb gurította, majd újra befogták eléje a gebét. Visszarakták a fenyőágakat, aztán nagy nehezen elindulhattak.

Tóni nem volt mindig ilyen vicces. Tudott komoly is lenni. Mielőtt meghibbant volna, nagy tervekkel indult az életnek. Kezrekesnek készült, apja műhelyében értő kézzel, megfontolt alaposággal forgatta a fentőket s a ráfokat. Minden szerszámnak képes volt nyelet cserélni, megfelelő fát találni. Bármely borókabokorban meglátta az ostornyélnek valót. Kezét végighúzva a juharon, akácon, dión, bükkön, cseren, cseresznyén egyből megmondta, milyen szerszám, szekér- vagy keréktartozék lesz belőle. Kerékfálnak, lajtorjának, tengelynek bükkfát, lőcsnek-ágasnak eperfát, kerékagynak diófát, nyújtónak gyertyánt. Örvendett a mogorónak s a nyírfának is, de apjától azt tanulta, egy kerekesnek leghálásabb kőrisfából, vadkörtéből s szilfából

dolgozni. Az szíjas, az tart. Nem török könnyen, sűrű az erezte, s bírja a terhelést. Ha ezekből faragja a kerékfejet, fentőt, késefát, biztos, hogy nem jó vissza cserére a fuvaros a jövő héten.

Hatvannyolcban rukkolt volt be katonának. Ez számára végzetesnek bizonyult. Az egyik regáti városban vikszolta a tiszt bakancsot egy este, s a zsebrádióban hallgatta a Kossuth-adót. Már csend volt a bakák közt. Villany leoltva, a hálóban mélyen aludt mindenki. A szomszédos tiszt szoba előtt, szolgálat közben takarított, majd cipőt pucolt, hogy kedveskedjék a századosnak. A rádió csendesesen duruzsolt. Éjfél tájt teljesen felcsavarta a potméter gombját. A fennkölt zene mélyen a szívéig hatolt. Még hangosította, hátha a többi magyar is meghallja. És ekkor hirtelen kivágódott a tiszt szoba ajtaja, a félmeztelen százados magából kikelve ugrott ki rajta, neki Tóninak, rávetette magát, s a földre teperte. Előkapta szolgálati fegyverét, a bakának szegezte, és ráordított: – Zárd el, te bozgor! – Majd Tóni fejéhez tartva elsütötte a pisztolyt. A robbanástól Tóni erőtlenül engedte ki kezéből a rádiót, ájultan esett össze.

A teljes kaszárnya népe felriadt, felvinnyogott a sziréna, sorakozót rendeltek el. Tóni felügyelet alá került, a tiszt pedig a tiszt fogdába. Majd lefokozták, és áthelyezték valahová. Tóni, az előrehozott leszerelés ellenére is idegsokkot kapott, sokáig beszámíthatlan maradt. Évek teltek el, amíg visszanyerte bátorságát és emlékeit. Önbizalmának azonban csak egy része tért vissza. Önmagának árnyéka.

Testileg ugyan csak annyi baja lett, hogy egyik fülére nagyot hallott, ám a magyar himnuszot még búcsún sem merte énekelni. Örvendett, hogy túlélte. Nem nagyon beszélt erről az esetről senkinek. Nehezére esett volna, hogy újra feltépje a sebeket. Pedig rémálomként gyakran előjöttek a kaszárnya képei. Nem hallgatott többé rádiót, inkább fütyült. Ezzel egyszersmind felejtett. Az ének lelki gyógyírként is bevált. Nőszülni már nem tudott, félszegnek, nyomoréknak számított, amúgy viszont örülni örült, hogy kapott ajándékba egy új életet.

Éppen hazafelé tartott most is, amikor szembebicikliztem vele. Intett, hogy álljak meg. Gyerekként élveztem fékeznit, hát nagy kontrát vágtam, porzott belé a felszegi út. Huncut mo-

sollyal, a foga között szopogatva a szűrő nélküli szivarcsonkot, kért: – Pétekke, adj öt lejt! Szivarra, szivarra... Osztán megadom – mormogta, mert szégyellt kérni a háziaktól. Megvolt ugyanis a napi adag, de ő szeretett potyázni. Mindig került valaki, aki adott neki szivarra valót. Belenyúltam a zsebembe, s a maradék házszentelési bocskorpénzemet neki adtam. Nem győzött hálálkodni. Hosszan integetett utánam.

Sokáig nem találkoztunk. Néha, mikor eszébe jutott, elment egyet, világot látni. Olykor ráakadt egy távoli ismerős, vagy a helyi rendőr nyomozta ki hollétét. Ilyenkor aztán pár nap múlva előkerült. Addig csend volt a faluban, majd újra belépett a köztudatba fütyülésével, felejtethetlen mosolyával, humorával.

Egyszer aztán egy nap csak annyit tudtak meg az emberek a szakállszárítónál, hogy Tóni eltűnt. Se szó, se beszéd, elindult világgá. Búcsúzás nélkül. Üzenetet sem hagyott. És arra is nagyon vigyázott, nehogy valaki meglássa. Csak úgy, a mezőn átvágva, nyakába vette a határt, meg sem állt a következő faluig. Onnan tovább. „Körösztil a högyön, hogy hamarabb lögyön.”

Mire itthon felocsúdtak, már a megyéből is kiment ejssen. Azóta nem látták. Csak szakadt, fosztos kabátját találták meg a régi vasútállomáson.

Sebestyén Péter írása az Irodalmi Jelen júniusban zárult, Novella 2015 című pályázatán megosztott III. díjat kapott.

BIRTALAN FERENC versei

Kamillaének

sínek közt hasalva
lesem a kamillavirág sárgáján a bogarakat
nyár gyerekkor meszes-domb
nagy csavarokkal díszítve sok repedezett talpfa
gyűjtögetem a kincseket valami ki ne maradjon
úgyis vége lesz
eltűnik a nagy cekkereket cipelő asszony
ahogy el a mosolyod
megnemérdemelt simogatások
törökvész úti esték is belémhálnak
csókjainkból amit lehetett elmeséltem
hányszor kellett azóta újraváltani a nyughelyed
sírt se mondhatok
vársz háttal a németvölgyi útnak
nincs bátorságom megmondani félek
rohadtul nem akarom az egészet
pár marék por amivé visszalettél
te aki voltál aki szeretted
bennem éled a hiányperceket

fehér szoknyájú kamillasárga nyár
hazudom jó ez
de gyöngülő ujjaim közül kiperegnek az esték
csak a hold a szél az igaz
az álmok széthordják az ember gyöngülő testét

A hetes harangszóig

ülni ágyadnál
és rettegve figyelni csukott szemed
ezek a szombati percek

a szomszéd templomban
nem tart fogadóórát az isten
elérhetetlen mint gyerekkoromban a vécélánc

nem tudom mire várok
elképzelhetetlen a nélküledség

négy óra harminc
párnámat meghidegítette az álom
gyenge vagyok már
s visszaaludni innen hová

a fél nyolcra állított órát lekapcsolom
majd csak eltelik az idő
míg indulhatok a kilenc kilences hévhez
a borároson ha épp nem jön a kettes
felvászorgok a négyeshatoshoz
tízre hozzátok érek

sütöttem laktózmentes túróval pogácsát
jénaiban rakott cukkinít vittem kis csirkemellel
gyötrődtem egész héten
ezt tudtam kitalálni neked
kiskabátban mentem
bemelegedett április

fölkínlódom magam a harmadikra
nagyon fáradt vagy kérdezem
tudom abszurd
beszélek ostobaságokat
mit tehetnék

valaha szebb világot hazudtam neked

figyelem csukott szemed
a szent gellértben mással foglalkozik az úr
lehet hogy nincs is ügyelet

hanyadik kudarcom ez
ittmaradásaimmal telik az élet
pedig jobban rühellem az önsajnálatot
mint a legnagyobb gazemberséget

nem tudok megbékélni magammal
holt szemek kísérik
futásomat spárta felé

éjfél
áttántorgok vasárnapba
talán elrejt egy álom a hetes harangszóig
félkábulatban a jövő szombatra gondolok
jó lenne orgonát szerezni
amilyet a negyvenkilencesen vitt egy fiú
lilát bódító illatút
mintha mesében

POLGÁR VERA

A csúcson

– Férfiembert kell belőle faragni! – szólt erélyesen a férfi, amikor látta, hogy Gergő úgy bújik az anyjához, mint egy kismacska. – Ne legyen anyámasszony katonája! Elvégre ma-holnap kilenc éves lesz – nézett a gyerek feje felett az asszonyra. – Nem igaz, fiam?

Döngött a hang, akár a nagytemplom kapuja. Amikor az apja a leendő férfinak kijáró módon rácsapott a vállára, a gyerek meg-rogyott a lapátkéz alatt.

Az asszony oldalával az ajtófélfához dőlt, egyik kezével a gyerek fejét simogatta, a másikkal a derekát masszírozta. Nehezen mozgott, már csak két hét volt hátra a szülésig. Nézte, amint a férfi felcsatolja a fiúcska hátára a kis piros hátizsákot. Bár csak gyerekhátizsák volt, amolyan jelképes úti batyu, mégis aránytalanul nagy csomagnak tűnt a vézna fiú hátán. Az anyja beledug-dosta még az esőkabátot és egy vastag pulóvert meg egy sálát is. A kisfiú úgy álldogált az ajtó mellett, mint egy púpos törpe.

– Na, gyerünk, pajtás, indulunk! – dörrent rá az apja a múltba tűnt úttörőtáborokból visszhangzó, harsány jókedvvel. Felkapta a saját hátizsákját, és nagy lendülettel kilépett az ajtón. A hátizsák oldalán kulacs lógott, kotyogott a víz benne, ahogy a férfi határozottan lépkedett. Régimódi, zöldre festett, alumínium kulacs volt, a férfi még gyerekkorából őrizte, és ragaszkodott hozzá. Az edény formája belesimult a tenyere gödrébe, tapintata beleivódott az érzékelés képlékeny memóriájába csakúgy, mint sejtjeibe az apai zsarnokság, amely elől egész gyerekkorában hiába vágyott menekülni. Az önkény végérvényesen belé kódolta magát.

Hiába mondta az asszony, hogy már múzeumba való az olyan ócskaság, és hogy mi az az egy liter innivaló kettőjüknek egész napra.

– Ha kifogy belőle, majd megtöltjük patakvízzel, nem igaz? – kacsintott a fiúra, amikor a felesége erősködni próbált.

A férfi tempósan lépkedett az autó felé, a gyerek aprózva szedte a lábát mellette, csaknem szaladt. Hátán mókásan ugrált a piros hátizsák. Erősen szorította az apja kezét.

– Hova megyünk kirándulni? – kérdezte.

– Elmegyünk Szilvásváradra, onnan pedig fel a csúcsra, Istállós-kőre – nézett le rá az apja valahonnan a felhők magasából.

– Istállós-kő... – ízlelgette a szót Gergő, amíg beszuszkolódtak a kocsiba. Képzeletében friss szalmaillattal elegyedett a lovakból kigőzölgő, tajtékos veríték szaga. Az istálló homályában olykor nagyokat horkantottak a tűzvörös, hófehér és ébenfekete állatok. Orrlikaikból fehér pára bodorodott, patáik alatt szikrázott a föld, amikor idegesen toppantottak egyet-egyet.

– Ha minden jól megy, délre felérünk – indította be a motort a férfi.

– A csúcsra?

– Oda hát!

A gyerek lehunyta a szemét, és mélyet szippantott a kocsiban megrekedt, fojtós levegőből. Gondolatban már a csúcson járt, ahol várta egy istállós-kői paripa, amelyre majd felkapaszkodik, és meg sem áll vele az ég tetejéig, aztán eltűnnek a csillagok útvesztőjében. Csak az anyja fog hiányozni, de érte majd egyszer visszatér, amikor már olyan nagy és erős lesz, hogy egyik karjával könnyedén felemeli, maga elé ülteti, és vad vágtaival elszárguldanak a messzeségbe. Utolérhetetlenül és örökre.

Az asszony még akkor is integetett utánuk, amikor az autó már eltűnt az utca végén.

Jó tempóban haladtak a gyér forgalmú úton. Nem sokat beszéltek. Apja az utat figyelte, Gergő pedig orrát az ablakhoz nyomva bámulta az elsuhanó fákat, az apró házakat, amelyek hol összebújtak a völgyben, hol pedig előtolakodtak a görbe falusi utcák két oldalán. Nézte a bedőlt kerítések mögött motozó öregeket, a láncon feszülő, csahos ebeket, a kocsmák előtt összeverődött férfiembercsoportját, a templom felé billegő, vasárnapi ruhájukba bújt, fejkendő, terebélyes asszonyokat.

Félárnyékos, félfényes délelőtt volt, amikor megérkeztek a hegy lábához. Gergő tétován állt az autó mellett, míg apja szorosabbra húzta bakancsán a zsinórt.

– Indulhatunk! – csatolta magára hátizsákját a férfi. Feltekintett a hegycsúcs irányába. – Délre felérünk – mondta.

A nap éppen előbújt egy apró felleg mögül, aztán hirtelen kitisztult minden, és amerre a szem ellátott, kéken feszült az égbolt.

– Gyerünk! – bökte meg a gyerek karját.

Nekiindultak a hegyi útnak. A férfi gyakorlott turista módjára egyenletes, tempós lépésiütemet diktált. Gergő ügyesen haladt hol mellette, hol néhány lépéssel a háta mögött. Álmosan csorgott be a fény a fák levelei közé. Néha megálltak egy-egy bokor előtt, a férfi megnevezte a növényt, némelyiknek tudta a latin nevét is, megtapintották a leveleit, szakszerűen megforgatták ujjaik között az apró bogókat, színes terméseket. Útközben mesélt Gergőnek a madarak cserregésének, tétova pittyegésének vagy éppen erőteljes vijjogásának rejtett üzenetéről is, és nem kerülte el figyelmüket egy útjukba kerülő szarvasbogár sem. A férfi a tenyerébe helyezte a méretes példányt, és a gyerek felé nyújtotta. A kisfiú riadtan hátralepett.

– Na, fogd meg! – nógatta az apja. – Ne félj, nem csíp! Nézd! – Bedugta a középső ujját a bogár agancsa közé, és felemelte. Megmeredten csüngött az ujján a sötét hátú rovar.

A gyerek undorral vegyes félelemmel figyelte. Szederjessé vált a szája széle.

– Tudod... – kezdett bele a magyarázatba a férfi –, itt kicsi az erő – bökött a vörösbarna agancs végére –, mert az erőkar..., szóval ne gatyázz, tedd ide az ujjad! – ragadta meg a gyerek kezét. Gergő kirántotta kézfejét az apja kezéből, és egy fa mögé szaladt. Onnan kiáltotta:

– Nem akarom!

– Gyáva kis kukac vagy – mondta haragos megvetéssel a férfi, és elhajította a bogarat a bokrok közé. – Menjünk!

Már jó ideje kaptattak felfelé, amikor Gergő megszólalt:

– Szomjas vagyok. Kaphatnék egy kis vizet?

– Hova gondolsz, fiam? – húzta össze a szemöldökét a férfi. – Hosszú még az út, nincs itt az ivás ideje. Majd, ha felérünk – mutatott a csúcs irányába. – Meglátod, akkor milyen jól fog esni – tette hozzá.

A gyerek elhallgatott. Igyekezett lépéseit az apjáéhoz igazítani, de olykor lemaradt mögötte. Egy darabig még lekötötték figyelmét az erdő hangjai és az út szélén elsurranó apró gyíkok, színes hátú bogarak, a boly felé igyekvő hangyák csapatai. Kis idő múlva azonban megrántotta apja hátizsákján a kulacsot.

– Nagyon szomjas vagyok! – szólott a férfi háta mögül.

A férfi hátrafordult, vett egy mély lélegzetet:

– Ejnye, fiam! – emelte meg a hangját. – Hát nem mondtam, hogy még nincs itt az ideje? Majd ha felérünk a hegy csúcsára. Akkor jobban fog esni.

– És mikor érünk fel? – kérdezte a gyerek vékonyka hangon. Felnézett a hegyre. A hegy csúcsa belenőtt az égbe. Éppen oda, ahova vágyott.

– Azt nem tudom – felelte keményen az apja. – Ne kérdezősködj annyit, hanem szedd a lábad! – Azzal rántott egyet a hátizsákján, és elindult.

Gergő leszegett fejjel ment mögötte. Már nem igen figyelt arra, hogy miről is magyaráz a férfi, milyen növény leveleit morzsolgatja az ujjai között, majd dugja az orra alá, hogy szippantson belőle, mert abban a bűdös pesti levegőben illet úgysem érez sosem. Elfáradt, és egyre jobban kínoztta a szomjúság.

– Apa, én nem tudok tovább menni – pihegte. Hátát egy vastag fa törzséhez támasztotta. Vállait lehúzta a kitömött hátizsák. Haja nedvesen tapadt homlokára, szeme alá sötét karikát rajzolt az erőtlenség.

– Még hogy nem tudsz tovább jönni! – fordult szembe a gyerekekkel az apja. – Hát milyen ember az olyan, aki nem tudja magát fegyelmezni? Én is szomjas vagyok, mégis kibírom, amíg felérünk – húzta ki magát. – Még meg kell tennünk az utat! Most még nem ihatasz! – dörögte megfellebbezhetetlenül.

– De miért nem? – nézett fel a fiú. Kereste az apja tekintetét.

– Csak! – pattogott a válasz. – Na, gyerünk! – lódította meg a férfi a gyereket. –

Fegyelemnek kell lenni! – tette hozzá.

Szótlanul mentek tovább. Dél volt. A nap legforróbb percei. A madarak elhallgattak, a fák levelei élükre álltak, hogy minél kisebb felületük perzselődjön. A férfi a gyerek előtt haladt, néha megrázta a kulacsot.

– Még mindig hideg ez a víz – mondta elégedetten. – Majd odafent meglátod, milyen jól fog esni. Addig élvezd a friss levegőt! Lélegezz mélyeket, és nézz a lábad elé, nehogy hasra ess egy kőben! – utasította a gyereket katonásan. – Kitartás és jókedv, ez a kirándulás lényege – fűzte hozzá.

– Szomjas vagyok – makacskodott a gyerek. – Inni akarok!

– Olyan nincs, hogy akarok! – vetette oda a férfi. Nem pillantott hátra, határozottan kaptatott felfelé.

Néhány lépés után Gergő leült egy fatönkre. Kapkodva szedte a levegőt. Kis idő múlva megpillantotta azt az istálló-kői ezüst sörényű paripát. Hol egyik, hol másik vastag törzsű fa mögül tűnt elő. Kék pára ölelte körül, a szőre színe olykor átszítált a lombok között. Szemében ott ragyogott valamennyi csillag fénye. Amerre lépett, bársonyos szárnyú, óriás pillangók követték bódultan.

Gergő elindult felé. Vékony alakja hamar eltűnt a fák között. A piros hátizsák a fatörzs mellett maradt.

Negyed óra telhetett el, mire a férfi felért a hegy csúcsára. Felállt egy szikla peremére, majd hátranyúlt, és komótosan leakasztotta a kulacsot a hátizsákja oldaláról.

– Na, ugye! – fújta ki a levegőt. – Mondtam, hogy majd, ha felérünk. – Meglőtyögtette a vizet, és lecsavarta a kulacs tetejét. – De előbb én iszom! – Remegett a keze, miközben a szájához emelte az edényt.

Éppen csak meg tudott kapaszkodni egy faágban, amikor megbillent. A bádagedény kongása hosszan hallatszott, ahogy gurult a hegy oldalán lefelé. A víz vékony patakban folyt a kövek között. Néhány madár azonnal odareppent, aztán csőrében néhány cseppel eltűnt a sűrűben. Vitték a fiókáknak.

A kiszáradt föld mohón nyelte a nedvességet, néhány perc múlva a víznek nyoma sem látszott. A távolban tétova harangszó rezgett a házak között. Lassan kúszott a hang az ég és föld között fel a hegyre, egészen a csúcsig. Lengett még egy darabig a férfi körül, aztán elhallgatott. Haragos csend ült a fák fölé, a forró köveken pedig néhány gyík múlatta az időt dermedt mozdulatlansággal.

SZOKOLAY ZOLTÁN

Szemtanú

Villogó lámpás emberárnyak
a júliusi éjszakában
Jézus Krisztusra rátaláltak.

Tanakodnak, hogy vízbe fojtsák,
avagy a nyílegyenes úton
kábelköteggel verjék végig.

Ő meg csak gubbaszt egy gödörben,
magzatpózt vett fel, visszavágyna
az anyaméhbe, ott szerették.

Arcát vércsíkok barázdálják.
Nem passiót látsz. Gyilkosságot
élőben, világcsatornákon.

Feje gurul, mint pöttyös labda.
Az emberárnyak elvonultak.
Jutalmat oszt már felbujtójuk.

Soha semmi nincs megtorolva,
csak megbocsátva, megbocsátva.
Csend van. Telihold vörös fénye.

Maradj, ne moccanj, hagyd a verset!
Nem láttak meg, tapadj a fához!
Gondolj egy tengerparti nyárra!

ZENGŐ ZOLTÁN

A hosszú út

Különös dolgok történnek néha az emberrel.

Megesik, hogy motoszkálni kezd valakiben valami furcsa, zavaros érzés. Nem tudja, mi okozta, nem érti. Olykor egy furcsa esemény váltja ki. Egy darabig foglalkoztatja, aztán az érzés lassan elhalványul. Sok idő múltán néha mégis visszatér, s akinek az eltemetett emlékeiben a homályos árnyék hosszasan bolyongott, megért valamit. Legalább is hiszi, de ha téved, se baj. Az árnyékok nem vitatkoznak.

Egy ilyen furcsa esetem néhány évvel a nagy háború után, ősszel történt.

Rövidnadrágos fiatalember voltam még, éppen csak elkezdtem az iskolát. Egy határ közeli városban laktunk, kertvárosi, családi házas városrészben. Az utcánkban egykori jólétéről áruklodó, hámló vakolatú házak szégyenkeztek, egyik oldalán vadgesztenyesor, ősszel meleg színekben játszó, tarka lombbal és rengeteg fényes gesztenyével. Tisztes, szolid polgári környék volt, köznap emberek, főként mérnökök, irodisták és nyugdíjas tisztviselők laktak. Különlegességnek három zárkózottan élő, titokzatos vénkisasszony számított, akik alig mutatkoztak, együtt csak karácsonykor, templomba menet. A legfiatalabb korát meghazudtolóan bájos volt, a pletyka szerint a főispán fia üveges hintón járt hozzá udvarolni fiatal korában, a századforduló, a boldog emlékü k. u. k. idők vége táján. Borostyánnal benőtt házban laktak, finom, régies ruhákban jártak, és halkán, nagyon választékosan beszéltek. Megtiszteltetésnek számított, ha valaki a segítségükre lehetett valami hozzájuk nem illően durva dologban.

Egy idős házaspár, a Tanár és felesége, a magyarul törve, éneklő, dallamos akcentussal beszélő Hölgy még náluk is titokzatosabb volt. Senki sem tudta biztosan, de állítólag a háború vége felé a környéken eltűnt német katonafiuk nyomait követve keveredtek a városba. Érthetetlen volt, miért arrafelé keresik,

mert nem volt már akkor a környéken se meghódítani, se megvédeni való, el is kerülték a hadak.

A kíváncsi szemek előtt rejtett, vaskerítés, magas sövény és nagy, csupa virág előkert mögött álló villaszerű házukból csak a kapu rácsán át láttunk valamennyit. Az öregúr úgy nézett ki, mint Liszt idős korában: magas, sovány férfi volt, hosszú, piszkosfehér hajjal és hatalmas sasorral. A legnagyobb hőségben is sötét öltönyben járt, kopottas, fehér ing, nyakkendő, kalap, a karján lógó fekete esernyő, télen felleghajtó, köpenyszerű felöltő, mogorva ábrázat és recsegő orrhang tartozott hozzá. Délelőttönként gyakran elment a városba, és órák múlva, a szokottnál is mogorvább arccal jött vissza.

Gyönyörű volt az az ősz. Ragyogó napsütéssel, meleg színekkel búcsúzott a nyár, érett, potyogott a fákról a bennünket, gyereket izgalomban tartó vadgesztenye. Titkos helyeken gyűjtögtünk, dugdostuk, de az óriások kezét formázó színes leveleknek nagy bánatunkra még az udvarokban se jutott méltó hely. Volt ott falevél amúgy is elég.

Egy este az aznapi legszebb falevelem számára a titokzatos ház postaládáját találtam alkalmas rejtekhelynek. Hirtelen jött az ötlet, nyugodtan hihettem, hogy ott jó helye lesz, hiszen sose kapott a házaspár levelet. Egy letűnt világ jelképe volt az a postaláda, az egyetlen a közelben. Sok háznál kerítés sem volt, nem zártak ajtót, kaput, nem járt arra tolvaj, idegen is csak elvétele. Lopni sem igen lett volna mit, legfeljebb gyümölcsöt a kertekből, de az volt mindenkinek bőven. Tán lopásnak sem számított volna, gyermeki szemünkben meg egyenest kötelező volt tudni, melyik kertben mi érkei éppen. Sport-, virtusszámba ment az ilendőség határain belül megdézsmálni.

A postaládát a kapu vasrácsára felkapaszkodva könnyen elértem. Elégedett voltam magammal, egy-egy falevelet később is belecsempésztam, amikor elég sötét volt már, hogy senki se lássa.

Pár nap után lebuktam. A falevél a kezemben volt még, amikor megjelent a sövény mögül váratlanul kilépő Hölgy. Szelíd kis öregasszony volt, nem féltem tőle, eszembe sem jutott, hogy el kellene szaladnom. Mondott valamit, de zavaromban nem ér-

tettem. Csak álltam bénultan, aztán mentem előtte, be a titokzatos házba.

Hatvan év után is eleven az emlék. A szobában, ahová vezetett, régies bútorok voltak, és időtlen szagok keveredtek egy édeskés illattal. Széles sávban szűrődött be az ablakon a lemenő nap fénye, milliónyi porszem lebegett benne, és az asztalon ott voltak a bűnjelek, a faleveleim. A Hölgy rám nézett, és éneklő hangon mondott valamit. Halkan beszélt, talán németül. Nem értettem. Letette a falevelemet a többi mellé, és tétován igazgatta őket.

Akkor történt, hogy a lebukó nap utolsó sugarai az ablak előtt álló fa ágait egy óriás kéz kísérteties árnyképeként vetítették a falra, ujjai között baljósan, mozdulatlanul állt az apró öregasszony nagyra nőtt, sötét árnyéka. Dermedten néztem, ahogy a hosszú ujjak lassan tapogatózva kúsznak a szoba sötétben maradt sarka felé. A Hölgy is nézte, mozgott a szája, de nem jutott el a fülemig, mit mond. Amikor levett valamit a sarokban álló szekrény tetejéről, felém nyújtotta, és az ajtó felé kormányozott, engedelmesen mentem előtte.

A kapun kívül néztem csak meg, mit kaptam. Egy sűrűn bevagdalt, félig megaszalódott birsalma volt, annak az illata érződött a szobában. Édes volt, de inkább fanyar, mint édes. Ma is érzem az ízét.

Különös dolog volt, de a gyerekek gyorsan elfelejtik a különös dolgokat is. Egy közel húsz évvel későbbi, hasonló eset lehet az oka, hogy nem felejtettem el végleg.

Friss diplomával és némi apróval a zsebemben, egy kalandozó természetű cimbora unszolására indultunk egy pár napos balkáni körútra. Nagy kalandnak ígérkezett, mert abban az időben még örökösnek tűnt a világokat elválasztó vasfüggöny, goromba kerítések magasodtak testvérek és barátok között is.

Az első állomásunk egy ismerős, mégis szembetűnően másik világhoz tartozó város, a határ melletti Szabadka volt egy délután és egy éjszaka erejéig. Megkerestük a szállásunkat, egy fizetővendég szobát, leraktuk a csomagjainkat, és nyakunkba vettük a várost. Kedves, régimódi magyar város volt, isme-

retlen, békebeli szokás a koraesti korzózás. Feltöltödtünk az atmoszférájával.

A háziasszonyunk borral, süteménnyel várt bennünket. Csendes, visszafogott beszélgetésre emlékszem az alkonyat fényében megnyúló árnyékokkal lassan megtelő, furcsán ismerős illatú szobában. A háziasszony a városról, a fiatalságáról, a házasságáról mesélt. A férjéről, aki nagyon szerette, és valamikor régen, még fiatal házas korukban egy téli napon elment a városban valahova, és nem jött vissza. Jó ember volt. Olyan... zsidó volt, mondta. Eltűnt, de akkoriban sokan eltűntek. Azok olyan idők voltak.

Itt elakadtunk. Zavartan, megilletődve hallgattunk, nem tudtuk még akkor, amit tudnunk kellett volna azokról az időről, a háborúról, nem tudtuk, mit szabad, hogyan szabad kérdeznünk. Kényszeredett, zavart csend volt a béketáborban a téma körül, sejteni sokat lehetett, tudni keveset, inkább semmit. Az élők, ha tudtak is valamit, mélyebben hallgattak, mint a holtak. Nekik még volt vesztenivalójuk.

Akkor megint megtörtént. Mielőtt egészen lement volna a nap, megjelent a falon az árnyék. Az óriás kéz reszketeg ujjai görcsösen markolázták a menekülő fényt, és bennem felderengett az elhalványult gyerekkori emlék. Amikor végül összefolytak az árnyékok, és sötétbe borult a szoba, durva merényletnek éreztem, hogy a lámpafény megtöri a tapintható, súlyos csendet.

A háziasszony egy zacskó sűrűn bevagdalt, megaszalódott birsalmát nyomott a kezembe akkor este. Azokat rágszáltam másnap a vonaton. Kínáltam a társamnak is, de neki nem kellett. Édesek voltak, fanyarul édesek, mint az idős német asszony birsalmája annakidején.

Tizenöt évvel később, útban Dubrovnik felé, átutazóban jártam újból Szabadkán. Késésben voltunk, eszembe sem jutott, hogy megkeressem a valamikori háziasszonyunkat, ha ugyan élt még, s ha egyáltalán odataláltam volna. A korzó utcája sem esett útba. Azóta nem jártam ott.

kori szomszédok közül sem élt már ott senki, ha élt még valaki közülük egyáltalán.

Régen volt. Annyi év után, őszi alkonyokon, amikor fáradtan bújik vörös ködökbe a nap, és faágak kusza árnyékát látom sötét zugok felé araszolni, néha újból megérint mégis a két eset keltette furcsa érzés. Szeretem hinni, hogy értem, s hogy jól értem, ami történt. Hogy az idős német asszony a homályos emlékeimből előtűnő egykori alkonyat melankólikus hangulatában egy pillanatra a kicsi fiát látta bennem, csakúgy, mint utóbb a szabadkai öregasszony a fiatalon elveszett férjét. Bárhogy is volt, különös, a véletlen miért akarta, hogy éppen én legyek – öntudatlanul – mindkettejük illúziójának tanúja, valamiképp a katalizátora is talán, s hogy évtizedek múltán azon tűnődjek, miért éppen illatos birsalmát aszalnak idős asszonyok ősszel a szekrény tetején, egyre fogyatkozó reménnyel várva valakit, aki egyre csak járja a maga végtelenül hosszú útját, és sosem jön el. Lehetett bármennyire különböző, végtelenül ellentétes a két asszony világa, a sorsuk végül mégis a vesztesek közös sorsa lett. Régi, boldog őszi alkonyaik emlékét durván összetörte a gyilkos háború, s nekik csak egy múltba tűnt, lassan elhalványuló kedves arc, egy emlékidéző illat és a reménnyel vegyes fájdalom maradt, ami az örökösen férjeikre és fiaikra váró asszonyokat nagyon védtelenné teszi, de nagyon meg is tudja erősíteni, ami mélyen emberi és örök.

Ha álmos őszi alkonyokon fáradtan bújik vörös ködökbe a nap, az árnyékok hosszúra nyúlnak, és bennem homályos érzések kavarnak, gyakran érzem, hogy a magyarázatuk a mélyre temetett emlékeimben, az egyre szaporodó árnyak sötétjében rejtőzik valahol. Szeretem hinni, hogy értem őket, de akár tévedhetek is. Az árnyak türelmesek. Sosem vitatkoznak.

HYROSS FERENC

vasak

mint egy bontás alatt álló vonat és persze,
hogy inkább csak bomlik, mint bontják.
arcom fölé borított üres bordakosár,
csarnokszerkezet. szilánkok még épp,
rozsdá, rohadó vasak már nagyon. nyár
van, a fű benő a darabok közé, benő a
réseken, távolról zizeg, hallani lehet az
elektromos zöldet, aztán a kialvó izzást,
ahogy lassan beáll az éjszaka és
lefoszlanak a színek, csak neon marad és
csodálatos sötétség, újra meg újra. a
halott gépekben madarak, egészen apró
madarak alszanak, kétségtelenül. az
állványzatokon bogarak szedik ízekre
egymást, bogár-részekben lakik minden
emlékem. páncéljukon vésett erek, fém-
fényű térképek, mintha úgy raktam volna
én is össze őket, és mégis, mint a vasak,
idővel összeidomulunk, összeötvöznek,
szegecsekkel és csavarral tesznek egybe,
vezetem a hőt, az áramot, és már soha nem
leszek egyedül, soha nem is halok meg.

PIKÓ SÁNDOR

A ház ura

Gyermekként egyszer arra ébredtem, hogy az ágyam mellett ül egy árnyalak, és suttogva beszél hozzám. Üvöltetni akartam, de nem jött ki hang a torkomon. Gondolom, ez is az ő műve volt. Fel akartam pattanni, hogy elszaladjak, de egyetlen végtagomat sem tudtam megmozdítani. Csak ült ott, és suttogott tovább. Nem emlékszem, hogy mit. Végighallgattam, közben a szívem olyan erősen dübörgött a mellkasomban, hogy már azt hittem, felrobban. Végül valamiféle furcsa kábulat vett erőt rajtam, és elaludtam.

Másnap, mikor felébredtem, tisztán emlékeztem a látogatására, de már egyetlen szavára sem. Elmondtam a szüleimnek, akik megnyugtattak, hogy csak lidércnyomásom volt. Egy darabig győzködtem őket, hogy tényleg láttam azt a lényt, de aztán azzal fenyegettek, hogy megmutatnak valami dokinak, én pedig mindenféle orvost utáltam. Így aztán hallgattam. A jelek szerint én voltam az egyetlen, aki tudomást szerzett a létezéséről. Ők, ha tapasztaltak is bármit, ami a jelenlétére utalt, nyilván valami mással magyarázták.

A különös alak időről időre megjelent. Mindig akkor jött, amikor valami komoly probléma előtt álltunk. Eleinte azt hittem, hogy megátkozott minket. Félttem tőle, és gyűlöltem őt, de többé senkinek sem beszélhettem róla.

Egyik éjjel váratlanul ismét felbukkant. Ezúttal nem bénultam le. Bár tartottam tőle, mégsem rettegtem már. Inkább kíváncsi voltam. Halkan, lassan beszélt, olyan hangon, amely suttogás és szélfúvás keverékének tűnt. Az ábrázatából csak keveset láttam. Úgy tűnt, hosszú haja fedi el egészen az arcát, aztán láttam, hogy magát az arcot is hosszú, dús szőrzet borítja. Kevésbé látszó vonásaiban alig volt valami emberi. Enyhe reszketés futott végig rajtam. Közölte velem, hogy a nagyanyám meg fog halni, majd eltűnt. Az egyik pillanatban még ott állt az ágy mellett, fenyegető, óriási árnyalakként, a következőben pedig már csak a hangját véltem hallani, de az csupán a kinti vihar zaja volt. Ezúttal az elmémbe égtek a szavai.

A nagyanyám egészen jó egészségnek örvendett, különösen a korához képest. A jelenés figyelmeztetése után két-három naponta látogattam, és magam is meggyőződhettem róla, hogy némi fáradékonyságon kívül semmi baja. Kezdtém azt hinni, hogy az a valami tényleg csak a fejemben létezik. Két hét múlva azonban váratlanul összeesett az utcán. A járókelők azonnal hívtak segítséget, de már nem lehetett megmenteni. Agyvérzés végzett vele.

Könyvek és internetes cikkek közt kutattam. Csupán néhány leírás illet némi a házunkban kísértő alakra. Az egyik hasonló kreatúra a Banshee volt, egy sikoltó szellem, amely megjósolja a családtagok közelgő halálát. A másik a Domovoj, a házi szellem, amely a családdal együtt él a házban. Gyakran több generáción keresztül kísért egy otthont. Segítő, figyelmeztető szerepet tulajdonítanak neki, de ha valamiért begurul, veszélyessé is válhat. Ha a kedvében akarnak járni, szívesen fogadja az ajándékokat. Félretett ételt vagy friss vért.

Őszintén szólva nem nyugtatott meg a gondolat, hogy ez a valami nemcsak rémisztő, de ártalmas is lehet. Mégis kíváncsi voltam. Valahogy meg akartam idézni. Egy éjjel suttogva hívtogattam. Nem tudtam, minek nevezzem, ezért csak annyit hajtogattam, hogy „gyere“, majd azt, hogy „jelenj meg!” Úgy gondoltam, hogy hall engem, és tudja, hogy neki szól az invitálás. A szél borzolta kint a fák ágait, némelyiket az ablaknak csapta, mintha azok a sötét kezek kopogtatnának, hogy nyissam ki. Félni kezdtem. A szél erősödött, hangja szinte nyöszörgésnek tűnt, majd elhalkult. Ismét csönd lett. Nem jött el. Arra gondoltam, hogy ha ajándékkal kedveskednék neki, talán megjelenne nekem, és válaszolna a kérdéseimre.

Mióta apám ismét elkezdett inni és drogozni, sokkal agresszívabb lett. Engem és a testvéreimet rendszeresen vert, néha az anyámat is. Az egyik ilyen kitörését félbeszakította a padlásról jövő, szörnyű robaj. Mintha valaki talpát a földhöz verdesve toporzékolt volna. Apám szörnyű haragra gerjedt. Betolakodóktól tartott. Felkapott egy kést, és felrohant a padlásra. Néhány perc múlva ingerülten került elő onnan. Azt hajtogatta, hogy valaki járt ott. Betörőktől félt, vagy régi ellenségektől, nem tudom. Mindenesetre rendkívül felzaklatta az eset. Nem szóltunk egy

szót sem, nehogy felbőszítsük. Egy darabig méregetett minket indulatos, gyűlölködő tekintettel, majd eltette a kést a fiókba, és elment lefeküdni, mintha mi sem történt volna.

Aznap éjjel nem tudtam elaludni. Nemcsak az apám kegyetlenkedése miatti rémület volt az oka. Sokkal inkább foglalkoztatott, hogy vajon az itt tanyázó fantom lépett-e közbe. Ha igen, akkor mégsem ő volna szenvedéseink okozója? Nem is egyszerű jövődömondó, hanem védelmező? Tetszett a gondolat, hogy a család békességének megbomlása felbosszanthatja. Még egy szörnyeteg is jobb volt az apámnál.

Másnap, kora délután felmentem a padlásra. Poros gerendák, szakadozott dobozok, sérült szobrok, régi lámpák és egyéb kacatok közt találtam magam. Évek óta nem jártam itt. Nagyon különös hangulata volt. Régi játékokat láttam az egyik dobozban. Ott volt a macim is, kisgyerek koromban ölelni való barátként gondoltam rá. Most poros volt és komor. Fekete, halott szemeivel kifejezéstelenül bámult vissza rám. Ahogy a dobozok és különböző régi tárgyak közt sétáltam, semmi mozgást nem láttam. A padlás lakatlannak tűnt. Nem sok helyen rejtőzhetett el valami, ami olyan nagy volt, mint Ő. Velem szemben, a helyiség távoli végében megpillantottam egy nagy faládát. Fölötte kerek ablakon láttam ki az utcára. Túl kicsi volt ahhoz, hogy bárki be tudjon mászni rajta. A ládához léptem. Felnyitottam. Csupán néhány régi ruhát találtam benne. Volt abban a nagy fadobozban valami titokzatos és magasztos. Elhatároztam, hogy ez lesz az Ő oltára.

Süteményeket hoztam fel, és elhelyeztem őket a láda tetején. Másnap ellenőriztem, hogy eltűntek-e, de ott voltak. Teljesen érintetlenül. Úgy tűnt, a felkínált ajándékot nem találta megfelelőnek. Gondolkoztam, hogy egyáltalán igényli-e, hiszen nyilvánvaló, hogy éveken át senki nem ajánlott fel neki semmit, ő mégis maradt, és tette a dolgát. Mással kellett próbálkoznom. A sütemények mellé egy kevés nyers húst tettem. Miután az is csak a kukacoknak ízlett, közel álltam ahhoz, hogy feladjam. Egyvalamit még ki akartam próbálni. Számos helyen írtak a vér erejéről. Misztikus hatalma képessé tehet kapcsolatfelvételt a másik világbeliekkel, és az olyan lények, mint ő, szeretik is. Napok óta halogattam a dolgot. Végül apám részegen megtalálta

a felkínált ételeket a padláson. Üvöltözött velem, és többször megütött. Vérezni kezdett az orrom. Azt mondta, ha még egyszer fel merek menni oda, sokkal jobban ellátja majd a bajom. Legszívesebben azonnal felszaladtam volna, hogy a véremet az oltárra kenjem, de nem mertem.

Másnap mégis felmerészkedtem, kezemben egy borotvapengével. Hangosan felszisszentem, ahogy a tenyerembe vágtam. Ömleni kezdett a vérem. Szédültem. Égő, éles fájdalmat éreztem. Azon nyomban erős szélfúvás támadt, és az egész helyiségben sokkal sötétebb lett. Valami elnyelte azt a kevés fényt is, ami az ablakocskán beszüremlett. Füstszerű, fekete köd terjengett körülöttem, miközben az ájulás környékezett. Akkor megjelent ő. Elkapta a kezem, és az arcához húzta, amelynek nagy részét most is titokzatos árnyak takarták. A cserepes száj kinyílt, valószínűleg nagyra nyitotta, és egy hosszú, csápszerű, fekete nyelv tekergett elő belőle. Végignyalta sérült kezem. Elmúlt a fájdalom, de egyre jobban szédültem. „Ki vagy te?” – kérdeztem tőle reszkető hangon. Azt felelte, hogy „a ház ura”. Újabb kérdést akartam feltenni, de ekkor teljesen kiment az erő a tagjaimból, és eszméletemet veszítettem. Mikor magamhoz tértem, nyomtalanul eltűnt, a sötétséggel és a köddel együtt. Minden a megszokottnak tűnt, mintha semmi sem történt volna meg a bizarr jelenetből. A kezem sértetlen volt.

Aznap este apám a szokottnál is agresszívabb lett, miután jól leitta magát. A húgom torkához kést szorított, és azt mondta, ha nem hallgat el, átvágja. Én is kivettem egy kést a fiókból, és remegő kezekkel elindultam felé. A húgomat vadul az asztalnak lökte, majd felém csapott. Kis szarosnak nevezett. Anyám megpróbált közénk állni, de apám hanyatt lökte. Elájult. Talán szerencséje is, mert ami ezután történt, abba alighanem beleőrült volna, ha látja. Az egész konyhát belepte a sűrű, fekete köd, és a villanykörték pislákolva kialudtak. Valószínűleg sötét lett, a kinti fények sem hatoltak át a homályon. Apám üvöltözött. Dühösen kérdezgette, hogy mi ez, mire én mosolyogva azt feleltem: „a ház ura.” Elindult késsel hadonászva a hang irányába. A pengével eltálalta az arcom. Csak egy karcolás volt, de vérzett. Ekkor hallottam, hogy apám felsikolt. Alig tudtam kivenni az alakját, és úgy láttam, egy nála sokkal nagyobb alakkal viaskodik. A köd kezdett eltűnni, de az alak még ott volt, egyre tisztábban rajzo-

lódott ki. A testvéreim riadtan kiáltoztak, és összekuporodtak az asztal alatt. A ház ura hátulról lefogta apámat, és ismét nagyra tátotta a száját. Hegyes, agyarszerű fogai külön életet élve mozgolódtak az ínyében, mintha éhes kukacok lettek volna. Vergődő áldozata nyakába harapott, és elkezdte szétcincálni. Pillanatok alatt rágtá le a fél arcát, feltárva a véres koponyát. Akkor nagyot rántott rajta, és mindketten eltűntek, mintha a fantom valami lyukba vitte volna magával, bár semmi ilyesmit nem láttam ott, ahol nyomuk veszett. A padlóról minden vér eltűnt.

Miután anyám magához tért, azt mondtam, apa elment, és azt üzeni, soha nem jön vissza. A testvéreimmel megegyeztünk, hogy soha nem beszélünk arról, ami akkor történt. Különben is, ki hinne nekünk?

Pikó Sándor írása az Irodalmi Jelen júniusban zárult, Novella 2015 című pályázatán különdíjat kapott.

Eisele Szűcs Zója festménye

PAYER IMRE

Nyári útinapló

Széles hátú hegyek, mint lusta dinoszauruszok
úsznak bő napfényben, téglalap világban.
Faközöld füvek felett fehér gombatemplom
emelkedik a felhőkbe.

Vigyázz! Menekülj!
Rohanva közelít az este.
Éjjel az erdő bokrai, fái
földre dobják álarcukat, és
vérszomjas ragadozókká válnak.
Gyökereik: kígyók.
Áthurkolják menekülő lábad,
sötét göröngyre húznak.
Levélszájukban agyarak emelkednek.
Marcangolnak, míg el nem tűnsz az ősi humuszban.
Ha feljön a nap, növénymaszkjuk
nyájasan susog a fényben.
Pihennek. Figyelnek. Várnak.

A hatalmas táblaég alján a narancsszegélyű
piros sáv tapad rá az
ismeretlen zöld rétre,
ismeretlen völgyben
ismeretlen kék folyó kanyarog,
ismeretlen lombok hajolnak fölé,
ismeretlen arcok
ismeretlen földszintes házak előtt,
ismeretlen nyári porban.
Milyen lehet végigélni itt az életet?
Nem tudom meg, csak a távolsági busz
ablaküveg-panorámáján suhannak ők
– ismeretlen találgatnivalók.

A metropolisz olyan fa,
amelynek nincsen gyökere.
A falu földszintes házfaláról
visszaverődnek a felhőkarcoló, házak,
idegen szemével figyelem a saját lakom.
Összszavarodik az úton levés és az otthon.
Az úton olyan, mintha még otthon lennék.
Az otthon olyan, mintha úton.

NYÍRI KATALIN

Akik nem emlékeznek

Nyolcadik hét

Az iskola mosdójában csinálta meg a terhességi tesztet. A tájékoztató azt írta, három percet kell várni az eredményre, de a két csík azonnal megjelent, erősen, vörösen.

Timi cigarettára gyújtott, a gyomra üres volt, háborgott a füsttől és a klórszagtól. Öklendezni kezdett, de végigszívta a szálát.

Kellett neki ez a gyerek, mert Sanyié volt. Biztosan fiú lesz, gondolta, az apjára hasonlít majd, és Sándorka lesz a neve. Emlékezett, ha már nagy a baba, nem veszik el. Úgy döntött, még nem szól senkinek, három hónap múlva betölti a tizennyolcat, azon a napon mondja meg Sanyinak. Ez lesz az ajándéka magának és a fiúnak, azután már megtudhatja bárki, nagykorú lesz, azt csinál, amit akar.

Huszedik hét

A születésnapja éjszakáján apró szemű, láthatatlan eső esett, a haja összetapadt, a lába átfázott, mire elsétált Sanyi albérletéhez. Kopogtatott, az ajtó először csak résnyire nyílt ki, cigarettafüst és alkoholszag kúszott ki a folyosóra. A fiú behívta, megcsókolta az arcát.

A nappali rendezettebb lett, mióta utoljára itt járt, nem heverték ruhák szétdobálva a földön, az asztalon egy vázában színes művirág állt. Itt élhetnének hárman, gondolta, itt boldogok lehetnének.

Sanyi rámosolygott, Timi elpirult. Érezte rajta, hogy részeg, abból, ahogy hozzáért, a fiú keze magabiztosan siklott a hátán, túlságosan szorosan ölelte, de nem bánta, jólesett a közelsége. Sanyi megfogta a kezét, és magával húzta a szobájába. Ott min-

dent elfelejtett, arra a kis időre fontos lett és szép, olyan lány, aki kell valakinek. Amikor levette a ruháját, szembe fordult Sanyival, visszatartotta a lélegzetét, de a hasa alig domborodott, a titok észrevétlen maradt a sötétben.

Hajnalodott, Timi a fiút nézte, ahogy a zokniját kereste a földön, az öve még becsatolatlanul lógott. Amint kimondta, hogy terhes, Sanyi teste megfagyott mozdulat közben, úgy látszott, a levegő beszorult a tüdejébe, aztán mintha a szavakkal szakadt volna ki.

- Nem az enyém.
- De nekem csak te... – suttogta, égett a mellkasa.
- Azt hittem, gyógyszerrel szedsz!

Hallgatott, tudta, hogy Sanyi összekeveri valakivel. A fiú a hájába túrt, Timi érezte, hogy ideges, hátrébb húzódott.

- El lehet még? Tudod.
- Nem!
- Mit mondott az orvos?
- Még nem voltam.

Sanyi felpattant, széttárta a karját.

– Akkor lehet, hogy nem is vagy terhes! El kell menned. Beszélek anyámmal, majd ő elkísér. Valamit ki kell találni, mert én ezt nem akarom.

A hazaúton Timi azzal biztatta magát, hogy Sanyit váratlanul érte a dolog, de majd megbékél. Csak este, az ágyban pityeredett el, amikor rájött, hogy senki sem köszöntötte fel a születésnapján.

Másnap elmondta az anyjának is. Ebédeltek, Timinek nem esett jól az étel, húsrá vágott, de arra nem volt pénze. Amikor az anyja meghallotta, hogy terhes, röhögni kezdett, nyitott szájjal, látszott benne a félig megrágott tészta. Undorodott tőle. A gyerek születése után elmegyek, gondolta, Sanyinak akarnia kell, mert én nem bírom itt tovább.

Piroska, Sanyi anyja két nap múlva jött el. Hosszan nyomta a csengőt, nem tudhatta, hogy évek óta nem működik.

Sanyi mondta, hogy csak az anyja jön, Timi mégis várta a fiút. Először nem akart ajtót nyitni, végül mégis kiment. Talán jól sült el, gondolta, megnézik a babát ultrahangon, lehet, hogy fotót is kap, azt majd kiteszi Sanyinál a hűtőszekrényre, mint a filmekben, attól meghatódik.

Amíg gyalogoltak a rendelőbe, Piroska azt mondogatta, hogy nem normálisak, mindenkinek az volna a legjobb, ha még tehetnének valamit. Minden mondat végén koppantott a cipője sarkával.

A nőgyógyászat folyosóján a radiátorok ontották a meleget, pedig már tavaszodott. Levegőtlennek érezte a helyiséget, fojtogatónak a vizeletszagot, de sehol sem volt ablak, amit kinyithatott volna, a fény neonsövekből jött, az is bántotta a szemét.

Leültek a narancssárga műanyag székekre, és némán bámultak maguk elé.

Amikor az asszisztens Timit szólította, Piroska sóhajtott.

– Ha nem akarod, nem megyek be. Elhiszem, amit mondasz.

– Ha Sanyi ezt akarja, akkor gyere be.

Timi félt a vizsgálatától, de felfeküdt az ágyra, csak legyen vége minél hamarabb, kapja meg azt a fotót. A doktor megvizsgálta, utána bekapcsolta az ultrahangkészüléket, azt mondta, a mellette álló képernyőt figyelje, azon lesz a baba. Timi nézte a képet, de neki nem rajzolódott ki rajta a gyerek.

Papírtörölt adtak a kezébe, habozott, mielőtt megtörölte a hátsát, még mindig furcsa volt hozzáérni a kis pocakhoz, közepén a sötét csíkkal, mintha nem is a sajátja lett volna. A doktor szólt, hogy öltözzön fel, üljön az anyja mellé, Piroska pedig nem szólt, hogy nem az anyja.

Az orvos valami problémáról beszélt, további vizsgálatokról, és beutalókat írt, Timi ezt sem értette, ugyanúgy felfoghatatlan volt számára, mint az ultrahang képe. Piroskára nézett, ő bólogatott, akkor ő biztosan érti, mégiscsak jó, hogy bejött vele egy felnőtt. Arra gondolt, hogy hamarosan hazaér, befekszik az ágyába, és

aludni fog, milyen jó lesz, milyen puha, elfelejtheti a kórházat egy időre. Halkan dúdolni kezdett. Az orvos Piroskához fordult, neki mondta el, mi a teendő, a beutalókat is neki adta.

A kórház előtt az asszony kínosan, röviden ölelte meg, szegény baba, de minden rendben lesz, mondta, aztán elsietett, nem várt választ. Timi hazaindult, de néhány házzal arrébb rosszul lett, egy fa tövébe hányt. Akkor érezte először biztosan, hogy megmozdult a gyerek a hasában.

A másnapi vizsgálat után bizonyossá vált a diagnózis, befektették a klinikára szülésig, de azt mondták, utána sem mehetnek haza, mert kezelni kell a babát.

Eleinte vonakodott, nem akart maradni. Utálta a hasukat simogató kismamákat, meg az aggódó apukákat. Az étel volt az egyetlen, amit szeretett a kórházban. Mindennap meleg ennivalót kapott ebédre, rendszeresen reggelizett és vacsorázott, jutott gyümölcs és citromos tea is. Habzsolva falt, neki minden jó volt, hitetlenkedve figyelte, hogy a szobatársai fel sem emelik a fedőt a tálcáról, vizzik is vissza, és telefonon mondják a férjüknek, mit hozzanak.

Harmincharmadik hét

Örült volna, ha meglátogatják, Sanyit várta leginkább, de csak Piroska jött, ő is csak egyszer. Nem nézett Timire, az ágynemű sarkát gyűrögette, úgy kérdezte, mikor szül, aztán lélegzetvétel nélkül hadarta, hogy Timi olyan fiatal, nála nincsenek meg a körülmények, az a ház nem alkalmas egy beteg babának, ő magához venné a kicsit, mert Sanyikára nem kényszerítheti rá magát meg a gyereket. Ez fájt Timinek, ő nem akart kényszer lenni, ő jó feleség lenne, Sanyi megszeretné. Nem lenne rá pénz, folytatta Piroska, nem tudod megoldani.

A gyereket akarják, de engem nem, gondolta Timi. Nem érdekli őket, mi lesz velem, elvonnék tőlem. Piroska színészkedik, a szemét törölgeti, a megmentőt játssza. Játsszad csak, de én átlátok rajtad, a gyereket nem adom, mert nekem akkor nem marad semmi.

Harminkilencedik hét

A császármetszést megelőző estén szóltak, hogy reggel már ne egyen és ne igyon semmit. Nem tudott aludni, folyton azt látta maga előtt, ahogy felvágják a hasát, és be lehet látni a méhébe, aztán úgy varrják össze, mint egy szétfoszlott szövetdarabot.

Reggel jött egy orvos, hogy beadja az érzéstelenítőt Timi gerincébe. Lehetetlennek tűnt, iszonyodott a tűtől. Begömbített háttal várt, lélegezni sem mert, nehogy rossz helyre szúrjanak. Jó lett volna megszoritani valaki kezét. Hiszen tudják, hogy ma szülök, Piroska tudja, akkor Sanyi is, talán az anyám is. Mégsem jött senki.

A műtőben eszméleténél volt, valóban nem fájt semmi, mégis ijesztő volt a mozgás a hasánál, a lámpák erős fénye, a fertőtlenítő szaga, a tehetetlenség.

Hallotta a sírást, de nem fordult a hang felé.

– Kislány! Mi lesz a neve?

Nem gondolkodott, rávágta, hogy Sándorka. Az orvosok, a szülésznő nevettek.

– Ugyan! Hát nem készült lánynévvel? Mit szólna, ha Alexandra lenne? Nézze meg, milyen szép.

Timi nem nézte meg, azt sem értette, hogyan lett Sándorkából Alexandra, nem is érdekelte, csak ki akart jutni a műtőből. Folytak a könnyei, nem tudta megtörölni az arcát. A szülésznő rámosolygott. Azt hiszi, boldog vagyok, milyen hülye ez is.

A műtét utáni órákban mozdulatlanul feküdt a hátán, ráparancsoltak, így kellett maradnia, nem forgathatta a fejét sem, csak fülelt, hátha megnyikordul az ajtó. Tudják, hogy megszületett. Jönniük kell, valakinek jönnie kell.

Délután lett, mire felmehetett a babához.

Az emeleten Piroska és Sanyi esetlenül topogott a folyosón, Sanyi egy csokor virágot szorongatott. Itt vannak, és hozzám be sem jöttek, csak a gyereket akarják látni.

Piroska vette észre először, könyökével oldalba bökte a fiát, Sanyi megpuszilta Timit, a kezébe nyomta a virágot, de még annak az illatán át is érezte a női parfümöt a fiú nyakán. Van valakije, villant be az egyszerű magyarázat, ezért volt olyan rendben a lakás, ezért nem akar engem. Aztán eszébe jutott, hogy Sanyi azt sem tudja, mi lett a gyereke neve. Nem szólt hozzájuk, egyedül ment be, behajtotta maga mögött az ajtót. Nem jött utána senki. Nem mernek bejönni velem, gondolta.

A kislány inkubátorban feküdt, nem mozdult, csak a mellkasa emelkedett szabályos időközönként. Vékony cső lógott ki az orrából, egy másik zsinór a kezénél futott egy géphez, ami szívdobogás ritmusára csipogott.

Nézte a gyereket, és felkavarodott a gyomra. Eszébe jutott, hogy aznap még nem is evett.

– Nem sírt értem? – kérdezte a nővért.

– Sok gyógyszert kapott, hogy ne fájjon semmije, mélyen alszik.

Ez sem fog szeretni engem, gondolta. Mindegy neki, hogy itt vagyok-e, vagy nem, őt már most szeretik, csak mert kicsi és beteg. Ha elmegyek, olyan, mintha nem is létezett volna, neki meg olyan, mintha én nem lettem volna. Még ki lehet javítani.

Az a furcsa gondolata támadt, milyen szerencse, hogy alszik a baba, mert így nem látja őt, nem fog rá emlékezni. Ostobaság, mondta magának, hiszen a csecsemők nem emlékeznek semmi-re. Mégis, jó, hogy alszik.

Fájt a hasán a seb, mintha még mindig nyitva lett volna, de a lábát könnyűnek érezte, lassan kicsoszogott a kórházból. Nem állította meg senki.

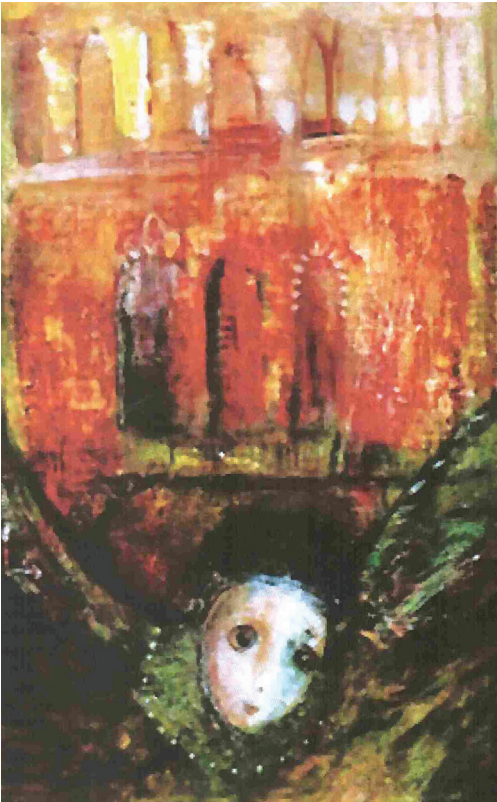
Nyíri Katalin írása az Irodalmi Jelen júniusban zárult, Novella 2015 című pályázatán különdíjat kapott.

ESZTERÓ ISTVÁN

Szeret, nem szeret

Talán hetekig, hónapokig vártam egy levélre, szomjasan, mint sivatagban várhat megmentő vízpárát cserepes ajakkal, kiszáradt torokkal homokdűnéken lábaló, eltikkadt pária, kapkodó kézzel nyúltam a postaládához, pirulva is magam előtt a mohóságomért, a késedelem okozta megaláztatás miatt, és dacból lassítva, kulturáltan, papírvágóval bontottam fel, csak szemem sarkából lestem bele önáltató alakoskodással, mintha nem érdekelne a lélekbevágóan fontos tartalom, felőlem visszamehet rögvest a poklok tűzébe, de leleplezett a ziháló légzésem, a vibráló levélpapír lüktető ujjaim között, és immár silány színjátékot mellőzve olvasni kezdem betűről betűre, egyetlen írásjelet el nem mulasztva, mintha virágszirmokat tépdessék: szeret vagy nem szeret, rám szakad-e az égbolt, megnyílik-e alattam a mélység, egy árva kötőszó is rossz ómen lehet, vagy ellenkezője, amíg villanva, rebbenve nyargal tekintetem hegyről a völgybe, szóközők havasán, lángoló indulatszavak erdején keresztül, sorvégek omló szakadékain, szóhangulat ingoványán egyensúlyozva, hullámzó kételyeken kel át, mint Jézus a tengeren, járdaszigetek között, elmosódott zebrán lavíroz, várakozni kell a forgalmi dugóban mássalhangzótorlódás miatt, jelzők jelzőlámpája előtt, balladai homályban araszolni visszafelé mellékmondatok utcáin egy elejtett tárgyért, kulcsszóért, hol egy cégtáblaként függő kérdőjelbe ütközik, hol meg pontokon iramlík a remény zöldebb szómezőre ... már a befejező sorokat pásztázza végig, virágágyásokban egy-két szóvirág kelleti magát, s tán suttozó lombú bokorrim,

hogy szeret, nem szeret, még tíz, még három lépés, utána
 kimerülten kapaszkodhat a keltezésbe, megérinthei
 a magányos aláírást, talán át is öleli, még nem fogta fel,
 hogy vége, ennyi volt, most már elkószálhat kedve
 szerint, ahelyett, hogy lezárt szemhéjak mögött követi
 tovább, villámlik, dörög-e, vagy hétágra süt belül a nap,
 aminek hiteles lenyomata szó szerint kiül az arcra,
 nyílt levélként bárki emberfiának, hiába kerül borítékba,
 miután ezer darabra tépem, vagy milliószor újraolvasom.

Eisele Szűcs Zsófia festménye

SOMOGYI FERI

Betyár

Az apósom üzent, menjek át hozzá, szeretne mutatni valamit, a kisebbik gyerek rögtön jönni akart, azt hitte, megkapja a kanárit, vagy az egyik nyulat, már vette is a kabátját, egész úton azt hajtogatta, milyen jó gazdi lesz, majd meglátjuk, aztán, mivel nem válaszoltam, legyintett, hogy kár volt eljönnie, ekkor azonban már oda is értünk, az apósom a kapuban fogadott, kérdezte, miért nem egyedül jöttem, de ekkor már a gyerek átölelte a derekát, és kérdezte, hogy hol van az az állat, amit neki szánt, apósom elmosolyodott, hogy találunk neked biztos valamit, de előtte menj, kérlek, és nézzél valami neked való műsort a tévében, amíg beszélek apáddal, a gyerek be is futott a nappaliba, apósom meg jó erősen belemarkolt a vállamba, és a konyhába vezetett, mondta, üljek le, nem tudtam, mit akarhat, sosem beszélgettünk, mindig csak hümmögött, ha náluk jártunk, inkább az anyósom beszélt, helyette is, így azt hittem, meg van velem elégedve, mindig volt a háznál skót whisky, tudta, hogy szeretem, azt öntött folyton nekem egész este, hiába mondtam, autóval vagyunk, és vezetek, ő csak legyintett, hogy egy pohár whiskyt nem mutat ki a szonda, aztán az ötödik után láthatóan elégedetten bólogatott, el is tette az üveget, hogy többet már ne igyak, nehogy baj legyen, szerencsére nem lett, de csak azért, mert Edit vette át a volánt a sarok után, pedig neki nincs is jogosítványa, persze ezt sose mondtuk neki, most úgy látom, nem is kell, mert nagyon szigorú a tekintete, és látom rajta, hogy küzd a szavakkal, nem tudja, hogy kezdjen hozzá, végül azt mondja, csak úgy, maga elé mormolva, ma nincs whisky, ha rajta múlik, nem is lesz, aztán elmosolyodik, rötyög magában, azt mondja, kiöntötte az összes üveget, amit csak talált, most már megmondhatja, nem tart rendes embernek, az írók csak naplopók, másokon élősködnek, utálja őket mind egy szálig, bár soha ne olvasott volna senki a családjában egy könyvet sem, a szavak teszik tönkre a házasságot, az életet, á, legyint, tudod te, mit mondom én neked, és a földre köp, pont a cipőm elé, Piroska kórházban van, veti oda, mert nem tud megülni egy helyben, minek kell a változatosság, az rontja meg az emberek életét, hogy mindig többre, másra vágynak, Piroska is, nem volt

elég neki a könyvtár, ő is írni akart, mint a drágalátos veje, megint köp egyet felém, tudni lehetett, hogy nem lesz ennek jó vége, járt be oda egy betyár, azt híresztelte magáról, hogy valamelyik híres betyár leszármazottja, nekem hiába is mondta volna, bezzeg anyósod, az a vén hülye, a fejébe vette, hogy megírja a történetét, pont olyan akart lenni, olyan torz, hazug ember, mint te, ekkor egy kést látok a kezében, a nagykést, amivel a kenyeret szokták szelni, és azt hiszem, azt most belém fogja vágni, össze is húzom magam, amennyire tudom, de apósom a kályha fali kürtőjéhez lép, a késsel lefeszíti az előlapját, majd felkiált, na itt is van, és a mélyedésből, már a borítójáról megismerem, egy régi naplót vesz elő, amit már egy ideje hiába kerestem, és kinyitja, felém mutatja, olvassak csak bele, igaz-e, és a kezembe adja, lapozgatom, keresem azt a részt, ahol, tudom, leírtam, már vagy három éve, milyen rég volt, de igaz, a feleségemtől kapott Parker tollal vallottam az egyetlen embernek, akinek ezt elmondhattam, saját magamnak, hogyan csaltam meg Editet, először, másodszor, harmadszor, aztán többet nem, de azt hiszem, ez pontosan elég, minden szóról szóra benne van, apósom mutatja az ujjával, azt a részt olvassam, én meg mondom, homályos a szemem, nincs fény, forgolódom jobbra-balra, látva kínlódásom, egy másik könyvet tesz az előzőre, olvassam csak, ez biztos jobban megy, ez nyomtatásban van, persze, mosolyodom el, ezt én írtam, ez a regényem, tavaly adták ki, ekkor érzem, a gyermekem ott áll mellettem, nem tudom, mikor jött, mennyit hallott, ő vidáman veszi a kezébe, ez apa könyve, kiáltja, nagyon büszke rám, visszaadja a könyvet, lenyúl a lába mellé, és felemel egy nagy kalitkát, az asztal szélére teszi, a nagyapjára néz vágyakozó tekintettel, majd rám, úgy harsogja, ugye ez az, ezért jöttünk, ugye övé lesz ez a papagáj, most veszem csak észre a színpompás pamacsot a drót mögött, apósom láthatóan utálattal néz rá, azt mondja, ez egy ritka ronda és buta madár, semmi haszna, még csak nem is beszél, nagyapa, nagyaaaaapa, akkor hadd legyen az enyém, kiáltja a lányom, nem, nem lehet, ez a mamáé, rázza a fejét apósom, majd látom, ahogy lassan felderül az arca, na jó, de csak addig, amíg a mama a kórházban van, megسيمítja az unokája fejét, jól van, nem bánom, vigyed, a lányom pedig már ott sincs, felkapja a kalitkát, kirohan vele az udvarra, apa siess, nehogy meggondolja magát a papa, szól vissza az ajtóból, apósom hozzám lép, úgy súgja oda, ne is hozzátok vissza, ez is attól a betyártól van, akiről írt, Piroska hozta haza

vagy két hete, emlékbe, érted, emlékbe, de vajon milyen emlékebe, persze tudom én, ahogy te is, nagy szoknyapecér vagy, ismerem ám én az ilyeneket, ekkor közbevágok, hogy félreismer, nagyon félreismer, azt sem tudom, a naplóm hogyan került ebbe a házba, pedig sejtem, mióta elővette, azon járt az eszem, szerintem Edit találta meg otthon, egy fiókom mélyén, aztán ő hozta magával, amikor fél éve hazaköltözött egy hétre, azt mondta, most egy ideig ne hívjam, ne keressenem, nem tudtam, mi baja van, aztán egy nap otthon várt, mosolygott, persze, nem úgy mint régen, azt mondta, minden rendben lesz, minden rendben lesz, ezt, emlékszem, kétszer is elmondta, és ökölben voltak a kezei, görcsösen mosolygott, minden rendbe is jött, persze, ment minden tovább, mint előtte, nem beszélünk erről többet, a naplómát továbbra is hiába kerestem, most pedig előkerült, a legváratlanabb helyről, nem tudom, apósom miért nem örül, csak pocskondiáz, hogy tudja ő, amit tud, megcsaltam a lányát, és még nem is tagadom, mondom nem, úgy történt, ahogy le van írva, apósom felemeli a kezét, mintha pofon akarna vágni, aztán félúton megáll a keze a levegőben, jobban kellene máskor eldugni, kiáltja, vigyázni kellene az ilyen dolgokkal, hirtelen felkapja a tavaly kiadott könyvemet, vadul lapozza, és ezért, kérdezi, ezért csináltad, persze, felelem, különben nem tudom megírni, kellett a tapasztalat, az író lebukik, ha olyan dologról ír, amihez nem ért, nem csinálta, az apósom elfordul, legyint, azt hiszem, még valamit hoz, gyorsan folytatom, hogy ez csak így alakult, nem akartam én semmi rosszat, főleg a lányának nem, hisz szeretem, csak a tapasztalat, a tapasztalat, a lánya meg, ekkor látom, apósom a falnak támaszkodik, a karja össze van kulcsolva a mellkasa előtt, és monoton hangon mondja, de inkább suttozja, maga elé dűnnyögi, azt álmodta, nem is érti, ilyen hülyeséget miért csinál az ember, szóval úgy emlékszik, hogy a Piroska, a felesége, persze az álmában, egy idegen emberrel beszélgetett a könyvtárban, ebben semmi nincs, ám az a férfi nagyon furcsa volt, nemezkalapban, paraszt ingben, bő gatyában, vastag bőrvövel a derekán, a vállán egy ostor volt átvetve, a legfurcsább azonban az volt, hogy az egyik kezével a Piroska vállát fogta, a másikkal pedig a hajával játszott, az aranybarna hajával, érted, az aranybarna hajával, hiszen már vagy tíz éve ősz, még akkor is, ha festeti, látni, szóval ez a nő, aki álmában a felesége volt, ez a frissen manikűrözött kezével a férfi arcát simogatta, ez nonszensz, ilyen nincs, ez nem történhet meg, ez tényleg csak álom,

de annyira valóságos volt, nem érti, biztos megzavarta, amit olvasott, mert pont azon az estén találta meg a naplómát és a könyvem, nehezen tudott elaludni, mert Piroska nem volt ott-hon, sokáig forgolódott, aztán jött ez az álom, végül arra riadt, hogy Piroska dörömböl az ajtón, mert úgy látszik, véletlenül benne hagyta belülről a kulcsot a zárban, Piroska nagyon ideges volt, meg nagyon furcsa is, sötétebb volt a haja a szokásosnál, a keze meg nagyon fényes, szinte álomszerű, aztán valamit mondott, de ő nem hallotta, mert kiment valamiért a kertbe, és amikor visszaért, a felesége már a lépcső alján feküdt, biztos kibicsaklott a lába az új, magas sarkú cipőjében, ilyen ez, egy pillanat alatt megvan a baj, ha kilépünk a megszokott kerékvágásból, és letérünk a biztos, kitaposott útról, nem is érti, mi lelta a feleségét, ez hogyan fordulhatott elő, nem, nem ért ő már semmit, megbolondult ez a világ, apósom felém lép, felkapja az asztalról a naplómát, behajítja a kályhába, látom, amint a lángok rögtön belekapnak a lapjaiba, apósom a könyvemért nyúl, aztán legyint, majd kirohan a konyhából, én csak ülök, nem mozdulok, felkapom a könyvem, magamhoz szorítom, a lányom fut oda hozzám, hogy most már tényleg induljunk, felállok, egy utolsó pillantást vetek a naplómra, összeszorul a szívem, azt érzem, mintha valaki visszatörölne az emlékeimben, és most már meg sem történt, amit leírtam, ez is csak álom, ahogy az apósomé is, mi más lenne, minden rendbe jön, csak apósom olyan furcsa, amikor rátalálunk a kertben, szigorú arccal ássa a földet, egy talicskából trágyát rak a mélyedésbe, betemeti, megtapossa, megy egy lépéssel tovább, mi van, mordul ránk, ne álldogáljunk ott, hanem hozzunk trágyát a talicskába, mi pedig csak állunk tovább, állunk és várunk, ő hosszan néz ránk, aztán kiabálni kezd, hogy menjünk, menjünk a fenébe, ha nem segítünk, mi elindulunk, a lányom kezében ott a kalitka, a kapuban még hátranézünk, apósom int felénk, kezében az ásóval, a kalitkában pedig megrázza a tollát a papagáj, és elkezd rikácsolni: *Betyár kell? Betyár kell? Majd adok én neked betyárt.*

LAKINGER TIBOR versei

Ébredések

Formákat öntött rám,
kiszínezte gyermeki naivsággal,
mítoszok erdejében bujkált,
tenyésztett igazgyöngyöt sírt.
Kisiklottam rabságából.

Fazonra nyírt mesék

Elpattant az illúziók
szívárványburka.
Új világkép született.
Az új verzióban
javított szereposztás szerint:
a boszorkány Fine dining éttermet vezet,
külföldi rendszámú seprűvel jár,
a gonosz mostoha menedzser lett egy multinál,
épp plasztikai műtétre vár,
s valóban szebb lesz a napnál.
a szép királylány glam modell (és dj) Dubajban,
nem énekel állatokkal.
Apja leváltott király, az új elnök jó haverja.
földbirtokos-oligarcha,
a szőke herceg offshore cégtulaj,
elvett egy másik szőke herceget,
a fehér ló vagyonőr-pénzszállító,
de éjjel karaokét nyeríthet,
a sárkányt védetté nyilvánították az állatvédők,
az unikornist kilőtték,
most dísz egy svábhegyi villa falán.
a nagyablakon mesemondók bámulnak be,
játsszótereken gyermekmosolyokat koldulnak.

Teremtmény V 1.0

Vállalom.
Ez nem sikerült.
(Talán technikai hiba?)
Életre kelt az új faj egyede:
Térre vágják!
Követőre és követhetőre.
Elszabadult,
gondolati terrorimitátorrá vált,
letölti az internetről, majd hasznosítani
próbálja:
– pszichológia,
– filozófia,
– ideológia
(hoppá, ez utóbbi vírusos).
Lájk-koszorút fonat
a pozitív visszajelzésekre éhes
Parnasszuson.
Klónozott rajongóival
infravörösben éli újra:
a „majálist”.

Álomcsapda

Álmaim elüldöznek innen,
monotonitást fecskendeznének,
sejtjeimbe.
Dobozba zárnak,
mint Schrödinger a macskát,
eldönteneék, létezzek-e, vagy sem.

Chippeltetnének, mint a kutyákat,
műholddal figyeltetnének.
Egyesek, nullák egységévé
bontanának,
uniformizálnának,
sablonra vágnának,
racionalizált szükségletté
formálnának.

Konzerv- emlékek

Tacskók hullámzanak át a fűvön.
Gyermekkori képzelt barátok,
Ugatva szaladnak el
az ágy alatti szörnyekkel,
macskakavicsot rugdosva.
Kifogynak a konzerv- emlékek.
A csorba fülű konyhaedények,
már neked sem mesélnek.
a halszem sem kacsint rád,
a falban rágnak az egerek.
Ajtócsapkodások helyett
tengerimalac-riasztó ébreszt.
Koszorút fonsz
romlásod virágaiból sírodra.
Már leváltál a gazdatestről.
De hálni is tudnál egyedül?

PAPP-FÜR JÁNOS versei

térélmény

újra csak a szög marad a falban,
a kép sem lóg már, amin
sejtekig összerosolygunk,
sem a tükör, melyben órákig sírni tudtál,
a maradék fény még az arcodra szivárog,
de az este menthetetlenül
felépíti az éjszakát homlokodon.
először csak álmot hord szemedre,
később összetol ágyat, széket, szekrényeket,
visszafüggeszti a rég lefektetett képeket,
berendezi a tegnapi boldogság díszleteit.
de mire felébredsz, már kihúzta
a szöveget is a mindent lebontó reggel,
csak a négy fal marad, a letakart bútorok,
megrepedt üvegváza karcsú derekad,
félíg behúzott bőrrönd a tekinteted,
kiszáradt fogkefe a fürdőszobában,
viharvert arcodról félredobod a pusztítás nyomait,
és a tükörben, amiben hajtincseidet
túl messze simította a lendület,
láthatatlan íveket rendezel vaksi kezeddal
a kereten túli semmibe.

beszélgetés a sötétben

három műszak, túlóra, norma, éjszakázás.
ennyit értek a szeme alatti karikákból,
meg hogy ébredés után órákig nem szól hozzám.
és azt, hogy egész délelőtt csöndben kell maradnom.
csak ilyenkor mehetek ki papucsban az udvarra,
mert olyan halkan tudok benne lépni,
hogy egyedül az állatok képesek észrevenni.
a lépcsőre ülök, nekidőlök a vakolatlan,
napsütötte házunk elszürkült oldalának.
a falon föl-alá rohangáló piros kis bogarakkal
beszélgetek, kérdezgetem őket mindenféleről.
de róluk később kiderül, hogy levéltetvek,
és csak álmaimban képesek megszólalni.
így járok a szomszéd kiskutyájával
és a játszótéren álló hintalovacskával is.
szegény anyja még álmában sem tud pihenni.
jobb lesz, ha én is melléfekszem,
odabújok hozzá, mélyen elalszom,
így biztosan meg tud majd szólalni ő is.

leltár után

a fény bontja sátrát, a legeldugottabb sarokból is kilép, a magára hagyott holttér és a sötét innentől kezdve már végképp senkié, arcod akár egy égve felejtett lámpa feldereng a függöny mögötti fémes homályba, alakod éleit próbálom rajtad felkutatni, aki így tud nézni, az nem lehet bárki, szemüregedben visszahúzzák gyökerüket a túlvilág fái, magadhoz öleled az emlékeidből épült partokat, zsebedből előhúzkod a valaha volt leggyűrtebb arcodat, már végleg elfelejtetted azt az utolsó apró kis részletet, amiből még összerakhatnád a fényhez szükséges részeket.

mély

ahogy átfogsz tekintetteddel, függönyarcod mindkettőnket eltakar, vagy csak hisszük, hinni kell ezt a nem múló fedezéket, ami megóv egymástól minket, fekszünk hátat fordítva, a legelső jelre várunk, amit akkor ott, a parkban, de nem jön, ez már nem az a szerelvény, nem annak a varázspálcának az íve, még hullámoz a bőr alatt, akár az elgyengült pulzus a betonra zuhant madárfiókában szárnyai tollhegyén a legutolsó repülés emlékével, a bejárt körök szélei partot érnek halott színű szemében, csapunk még néhány keserveset, arcunkra feszül ez a néma víztükör, látni akarjuk még egyszer a másikat úgy, ahogy akkor, egyedül a képzelet nem öregszik, megőriz minden apró részletet, de a legelső pillantás lesüllyed pupillánk be nem járható mélyére.

Hogy hozzád olyan ritkán járok

WALTHER VON DER VOGELWEIDE

(1170 körül–1230 után) három verse

MÁRTON LÁSZLÓ fordításában és magyarázataival

Hogy hozzád olyan ritkán járok

Daz ich dich so selten grüeze

Hogy hozzád olyan ritkán járok
az nem történik úrnőm rosszaságból
nem baj ha a szerelmespárok
összevesznek míg szívük egymásért lánkol
ne szomorkodj légy vidám
szelíd harag szenvedélyes kibékülés
ez az amit a szerelem kíván

sohasem láttam napokat múlni
olyan gyorsan mint az enyéimet
miért kell nekik kezemből kihullni?
miért hogy mind-mind annyira siet?
talán olyasvalakihez futnak
aki nem becsüli őket annyira mint én
majd megtudják kinek kezébe jutnak

egyvalamit sose mondj úrnőm
magadat megcsúfolni ne akard
ha mégis így beszélsz nehéz lesz túrnöm
mint amikor kérlelik a fukart
„adnék neki ha szerencséje volna”
ő a szerencsétlen aki senkinek sem ad
mindenkinek ugyanígy válaszolna

Kevésbé ismert, ritkán idézett vers, pedig a szerelmi ambivalencia összekapcsolása a múlandóság gondolatával igazi nagy költészet. Walther rémulten észleli, hogy ugyanúgy elhagyják őt a napok, ahogy az egykor körülrajongott hölgyet az udvarlók (köztük nyilván ő is). Tovább gazdagítja a vers rétegzettségét a szerelmi elzárkózás ideológiájából fakadó (megelőlegezett) felháborodás.

A vers korábbi magyar fordításáról nem tudok.

Szerencse, „saelde”: a szó egyaránt jelenthet szerencsét és boldogságot. Szerelmi ügyben a nő szájából ilyen értelmű lenne a kijelentés: „(Oda)adnám (magamat) neki, ha (már eleve) boldog volna.”

*

Teljes tétovaságban *In einem zwivellichen wan*

Teljes tétovaságban
ültem törtem a fejemet
nem megy hogy ezt a nőt tovább szolgáljam
de a remény hozzá visszavezetett
 azt mondtam remény? jaj helytelenül
 inkább csak egy pici reményke
 ha megtudjátok gúnnyal néztek rám szegényre
 de aki örül tudja minek örül

engem egy szalmaszál tett boldoggá
azt ígéri meghallgatást nyerek
a szálacskát hajtottam szakaszokká
mint errefelé szokta sok gyerek
 figyeljétek csak így tesz-e a delnő
 ígytesz nemígytesz ígytesz nemígytesz ígytesz
 bárhogy hajtogatom a vége víg lesz
 ez ad reményt bár ehhez hit is kellő

bármennyire szeretem őt
mégis eltűröm hogy a hímnem
nagy számban udvarol neki sőt
próbálkozásait nem irigylem
tapasztalás az alapja hitemnek
nem könnyű őt a lábáról levenni
vegyék észre csalárdsága ezernyi
míg a sok szájhős körülötte hemzseg

Walther ezúttal a közismert szólást formálja költeménnyé:
a reményvesztett ember a szalmaszálba is belekapaszkodik.
Egyszersmind a Hohe Minne (magyar kontextusban „kesergő
szerelem”) konvencióit is feszegeti. Ha fölvehető az „ígytesz
nemígytesz” (si tuot si entuot) kérdés, akkor az esély nélküli vá-
gyakozás időtlensége is megbomlik.

A verset korábban Keresztury Dezső fordította.

Szómagyarázat:

remény, „trost”: elsődleges jelentése 'vigasz', de itt inkább biz-
tatásról van szó. Ráadásul hangsúlyosan jelen van a hit (gloube)
fogalma is, e kettőt pedig a szerelem / szeretet kapcsolja össze.
A hit szükségessége erősen ironikus fordulat.

így tesz-e: kegyeiben részesíti-e a beszélőt.

csalárdság: az úrnő több férfival udvaroltat magának, mind-
egyikükben reményt ébreszt, de egyiküknek sem enged. A vers-
sor szó szerint: „Örülök, ha a becsapottak megtudják, mennyit /
miképpen csal (az úrnő).”

szájhős, „rümig”: a rivális udvarlók talán olyan eredménnyel
dicsekszenek, amit valójában ők sem értek el.

*

Szerelem egyik szokása *Minne diu hat einen sitte*

Szerelem egyik szokása

olyan hogy nem kéne lennie
hogy ne legyen úgy illenék
mert emiatt van sokak szorongattatása

bár ne szenvednénk ennyire
ebből elég
Szerelemnek a huszonnégy év sokkal
kedvesebb mint a negyven
az ősz haját elveti vonóval-tokkal

Szerelem az én úrnőm is volt
trükkjeivel sokakat becsapott ám
na és azt csinálta velem
ha egy ifjonc arra téblábolt
hogyan megvetően fintorgott rám
eltaszított a Szerelem
hülye piccsa magát becsapja szintén
a furfangjaival míg átveri az ostobákat
hiszen sokkal idősebb mint én

Szerelem magatartásához
járul még, hogy körülrajongva sok bolondtól
úgy ugrándozik mint egy csitri
tőle a józan ész messze távozik?
tényleg ilyen hülye? mégis mit gondol?
nem képes a szemét kinyitni?
jó lesz ha az őrzőngést abbahagyja
és úgy viselkedik mint egy eszes nő
ha megütné magát a szívem megszakadna

Szerelem ne vegye zokon
hogyan mág ő tombol
én csendben üldögelek
jókedvem ugyanúgy felsőfokon
mint azé aki ugrabugrál izomból
mit akar még tőlem az árva lélek?
én azt szolgálom aki megbecsül
keressen mást hétköznapiakra
tőlem a vasárnapot kapja egyedül

Walther szerelmi költészetének utolsó szakaszát „új Hohe Minne” néven emlegeti az irodalomtörténet. Ebben a versben a költő egyszerre bírálja a Hohe Minne szerelmi koncepcióját és saját költői szerepét. A megszemélyesített Szerelemnek emberi, női esendőséget tulajdonít: trükkökhöz kell folyamodnia, hogy vonzó legyen a hiszékeny fiatalemberek szemében; nem bírja szusszal a táncot és így tovább. Ugyanakkor a költő szembenéz saját esélyeinek romlásával is: őszülő fejjel már nem tetszik a Szerelemnek (és nyilván a szerethető fiatal nőknek sem), és testileg sem tud lépést tartani a fiatalokkal. Erős önirónia érződik a vers lezárásában: ő már csak hetente egyszer és csak pihenőnapon szolgálja a Szerelmet.

Az eredetiben minden strófa a névelő nélküli, azaz tulajdonnévként ható „Minne” szóval kezdődik. Ezt én is érzékeltettem.

A verset korábban Rónay György fordította. Nála az első strófa: „Különös a szerelem; / adna túl e rossz szokáson: / nem illik neki! / Gyötri vele szüntelen, / akit mégse kéne bántson. / Hogy is teheti? / Huszonnégy év kedvesebb / őnéki sokkal mint a negyven: / sehogy sem nézheti az őszülő fejet.”

Szómagyarázat:

negyven: sohasem fog kiderülni, hogy Walther csakugyan negyvenéves volt-e a vers írásakor, de nem is fontos. A lényeg az, hogy érződik az erős személyes érintettség.

vonóval-tokkal: fordítói lelemény, nincs az eredetiben, de a hangszerre utaló fordulat talán nem hibáztatható egy dalnok esetében. Mindenképp az a fikció, hogy a Szerelem nemcsak Walther személyétől, hanem a költészetétől is elfordul.

hülye picca, „armes wip”: szó szerint 'szegény (esetleg: nyavalyás / nyomorult) nő', itt azonban erősebb kifejezésre van szükség, ha érzékeltetni akarjuk a szöveghely indulati nyomtékát. Rónay György is látta, hogy itt észbeli gyarlóságról van szó. Ő így adja vissza: „Balsa nő!” Az viszont, hogy a Szerelem idősebb a költőnél, akár bók is lehet, amennyiben a halhatatlanságot jelenti.

FÜLEKI GÁBOR

Regénygúla

Isteni transzcendencia-térbe vetült e regénytő,
kétezer év és tíz meg három a nyomdai dátum,
ekkor hozta ki fényre tizenkét év heverésből,
ím, Napkút Kiadó Gnóvizist, Babics Imre regényét.
Testes korpusz e mű, borítója keményfedeleseként
súlyos magvat ígér e gyümölcshéj, burkolaton túl,
lédús, sűrű szellemi tápanyag ez, csak emészd meg,
hosszan időzöl e sorhadak árján – s más a világ már.
Vaskos könyvtest, könnyed szórakozást nem ígérő,
ráérős-kultúra-hívő, rohanást elitélő,
stílusa, melyre hamar rákapsz, lét-mélybe merítő;
értő, szívtelet és szoros olvasatot megigénylő,
posztglob-korszak ítélő, zord szót szóra kimérő,
azt, mi az emberiség mély kincse, kimélő,
új kiutat kereső, a jövőnek titka kifénylő,
bölcs, éles filozófia-kincs, értők! – amit ér ő.
Prózapoetika is különös s unikális e műben:
csaknem a teljes korpusz zeng érc-hexameterben,
prózafolyamként egységes, nem törvén hexasorokba,
antik eposzt hajazó hömpölygést képez a szerző,
fenséges nyugalomként árad a hexameter-had.
Földrészes fejezet s versek csak törve sorokba,
máshol a kapcsolt hexameter-folyam omlik, elárad,
elzsongít csobogó ős-ritmusa által e próza.
Olykor vált a kötött ritmus laza prózabeszédre,
ámde hamar befogadja meg újra a vers köteléke.
Más formájú lírabetéteket illeszt olykor a szerző
változatos foltokként hexameter vadonába.

Létnek széles sávjait ötvözi egybe a nagy mű,
szürke, sivár jelenünktől röppen az éteri síkig.
Tettsora színhelye, ím, a Havanna-lakótelep öble,
másrészt asztrálsíkok, idők, helyek, isteni térben.
Sorjáznak különös metaforák, tiszta fogalmak,
mindig köznapi és magasabb: úr-olvasat is van,
gyakran mozgunk isteni, lételméleti szinten,
lángvörös izzó mondatkígyók kúsznak előtted,
sok boga-ága regényfádnak metafora-had árja.
Fénylétből kizuhant újkorról hősregeként szól,
aszfaltrengetegen tengődő emberi létről,
kocsmái zajról, kórházról, nyirkos pocsolyákról,
rendszer-váltásunk követőn – a kilencvenes évek,
vegyszer-váltás, romlás és temetője e népnek.
Ekkor enyészett ősi világ szűrt alkonyi fénye,
tűnte reménynek, foszló kezdete télnek, a végnak.
Súlyos létválság témája tehát e regénynek,
elvadulása, beszűkösödése az emberi lénynek.
Ember-atomként, elhidegült viszonyok kihunyása,
korrupt, csalfa világ jött; vesd el, ósdi az érték.
Élelmes, furfangos főknek áll a világ most,
ézelmek, szeretet: úgy tűnik, kiveszett.
Két fontos fogalom megmentheti még e világot:
szakrális terror s majd líraviláguralom jön.
Főhősünk Atkó, Emlék és Béla, e három,
kívánják bevezetni a csődbemerült evilágon.
Erről zárt osztályon kötnek örök fogadalmat,
később lottó-főnyeremény is egyengeti tervük.
Ámde erővel meg lehet-é téríteni a népet?
Versbeli-isteni létbe emelni az emberiséget?
Gőg ez is, így e magasztos tervük nem sikerülhet.
Létet az Isten emelhet, s ember? – önmagadat csak.
Így tisztulnak, s így emelődnek át e világból
Emlék, Atkó, Béla, letörve egyéni csapástól.

Kollektív zuhlés töri ketté Xénia sorsát,
démoni lények orozzák el friss teste virágát.
Megmentik bár ördögi majmok cédalakából,
ámde kudarc ez, megroppannak mind e csapástól.
Xénia visszavonul, s imamézben pergeti napját,
Bnuckó macska lehullik a Kútba, veszítve el éltét.
Atkó kertje s a háza viharban pusztul a fákkal,
egy fa marad meg, az elhunyt Paár Zoli fája, a kőris,
ő, ki az anyját túlról hívó, s lelkét átszabadító.
Így tombol szél, végvihar-örvény fenn a Bakonyban,
így égsz lélek tűzviharában el, emberi gög is,
égnek Walhallák, elenyészik a démon, a szörny is,
önmagad így emeled fel, pőrén, emberi lélek,
feltisztulva a csúcsnál, összeszaladnak az élek.
Mint piramis tetején négy él, forr egybe nagy ívük:
Atkó-test és Emlék-szellem s Béla, a lélek;
és ki velük tartott negyedikként, az te magad vagy,
így jutsz el velük ekkor a pontszerű isteni térbe,
gúlatetőn át röppensz szakralitás közegébe.
Kristály-térben a lélek, örökhegy az emberiségnek,
fénnyé vált monumentum, itt áll egy igaz ének.
Mintád szerkezetében a nagy Hufu sírja, a Fényhegy,
más emberként lépsz ki e gúla hegyén, ha bejártad,
bölcsebb és szomorúbb emberként nézel a térbe,
ám stabilan belső és biztos erőt is ad egyben.
Könyvben Védák és muzsikában Bach jut eszembe,
mérve a szellemi érzést-állapotot, mit e mű nyújt.
Nem kicsi szó tán, ám ezt érzi az elfogulatlan,
Gnózist elméjében ítélő él, a recenzens.

Babics Imre Gnózis című regénye előtti, annak tartalmát-formáját jelzésszerűen felmutató vers-tisztelgés.
Szerk. megj.: a helyesírási szabályok „megszegése” a szerző formaversének tartozéka.

Állatkerti történet

DOROTHY HEWETT versei
TURCZI ISTVÁN fordításában

Beszélgetések *Conversations*

Végül is, miről beszélhetnénk,
néhány numeráról!
Ha visszagondolok „beszélgetéseinkre”,
szinte ugyanazt a recsegő lemezt hallom,
válaszaidat nem tudom kivenni.
Új tűre volna szükség, vagy még egyszer lejátszani?
Túl sokat kérek?
Szükségem van rá, pár évente észrevegyenek
(kit hülyíték?), de ha én kiteszem a lelkem,
talán elvárhatok valami visszajelzést.

Elképzelem magam
százévesen:
ráncos krokodil, aki bárokban találkozik veled
szomorú hétvégék
lila fényében,
fejemet a válladra hajtom,
és vég nélkül vitatkozunk,
én a szigonyommal,
te a toldozott hálóddal.
„Nem volt még elég a színjátékból?”
Eljátsszuk azt a darabot, hogy Isten hogyan
érkezett Mahagonnyba?

Engem taxival hoztak,
a sofőr, korábbi szeretőm, de facto megőrült;
az aulában egy még korábbi szeretőm
járomcsontja világít felém vakon
a széldzsekije fölött.

Az Opera magasztos hangulata elől
kimenekülünk az erkélyre,
halszálka-mintás öltözékünkben előredőlvé
hallgatjuk Harpagont,
ez az egyszerűbb börtön.

Vacsorára várva, Gershwin
„Summertime”-ja mellett
pózolunk, mint az üvegállatkák,
akik átlátnak egymáson.
„Nagyon jól ismersz.
Gondolj mindazokra, akik szerettek,
és szenvedtek miattad.”
Kik azok? Nem emlékszem.

Mindketten jól tartjuk magunk,
győztesek vagyunk; nézd,
a hatalomra törünk, kicselezzük a vereséget
és az önáltatást, szeretjük az eszünket,
elfogadók vagyunk és beletörődők,
fáradt mindentudók, fogd hát meg a kezem,
adj egy búcsúcsókot, nővéred, Jézus!
Egyedül hagyom magam az éjféli járdán,
leintek egy taxit a motelhez,
a reggeli géppel visszarepülsz
délre, de se baj – ha veszítek,
írok egy verset a veszteségről
– és nyerek.

Állatkerti történet *Zoo Story*

Miközben a téli napfényben etettük a zsiráfokat,
úgy álltak ott, akár óriás, ívelt hattyúk,
egymás vizeletét itták,
oly magától értetődő szerelemmel, hogy elszégyelljük magunk.

Mögöttünk, a szalmával teli istállóban
imbolyogva áll fel csillogó szemű, puha,
kétméteres újszülöttjük. Elfordulok,
félreállok, akár a bibéit vesztett,
megszaggatott és lepréselt virág.

Összefutunk az éjszakai lakban.
Gyermekkorom apró és hangtalan állatai bámulnak rám.
Kezeink egymást súrolják, gyengéden összeérnek.
Figyelem, hogyan fogadod szívedbe Isten teremtményeit,
az embereket kivéve.

Én, a fiam, az unokám, állatkerted részei vagyunk,
a büszkeségeid, megtört szereteted relikviái. Lehetnének
a sajátunk is; a gyermekünk, akinek szeretete befogad állatot,
madarat, fát, követ és virágot, nőt és gyermeket.

Szétválunk,
a medvék dörögnek a vackukon,
a fehér kakaduk gúnyolják dadogásunk.
Homlokon csókolsz.
Nézem, amint távolodsz,
miután szó nélkül megosztottad velem rituális bárkádát.

Mégis velem maradt
az a kép, ahogy ott állunk,
és répával etetjük a kedves vadakat.

Protestáns lányságom emlékei *Memoirs Of a Protestant Girlhood*

I

Tennyson és Eliot versein nevelkedtem.
Micsoda páros! A sárga farmon úgy sodródtam
lefelé a pataokban, mint a Lady, a hátamon fekve,
miközben porszemek táncoltak a fényben,
és fekete kakaduk masírozta az égen.
A kishúgom nyafogott,
az anyám a csörgőit rázta,
nekem külön szobám volt: a szattyánbőr
könyvek lapjait gyorsan átlapozta a délutáni,
forró levegő, a kerek asztalok megrepedeztek,
és a Nagyi vizes zsákvászonnal tekerte körül a házat.
Május Királynője! A melankolikus hanyatlás ideje volt.

Később a száraz fűben sétálgattam,
a karomon jácint, néha összenéztünk,
a ceruzavékony fenyőfák közt a Nővérek
akkorákat léptek, mint az oltár hossza,
az iskolás lányok bolondot csináltak a kispap tanárokból,
a bádoghangú, kövér igazgatónő az „Átokföldjé”-ből
olvasott, miközben mind a 3 tokája kenetteljesen
remegett;
a bugyim véres lett, és elájultam a nádfotelben.

II

A nappali szoba üvegbúrája alatt
egy kétbalkezes a „Szöszke Kislány”-t játszotta.
Szétszórva és közönyösen ültünk, körülöttünk szőnyegek,
díványok, kampós orr, egy térd és az én bűnös szenvedélyem!
A forró mezők a füstüvegen át hullámoztak,
a Lady néha feltűnt, a haját kefélt, és szipogott,
keserű szívvel dobálta ki a fonnyadt jácintokat.
A Mama, szokásos zöld ruhájában, a rózsák fejét
vagdosta, és a „Portugál szonettek”-ből szavalt.

Ahogy szaladtunk úszni a folyóra,
a kis pisis kiabált utánunk törött ablakából.
A nyári lakban feküdtem, az ágyad után vágyakoztam,
és apámra gondoltam, amint a Szerenádokat játssza,
és anyámra, aki biztonságban van kishúgom karjaiban,
és bádogsónakomra, amint elsiklik Camelot mellett,
és kiköt a Temze partján.
Öt ölnyi mélyre süllyedtem.

III

Látom magam az oltár előtt térdepelni, mosolygok,
a párnákról felszáll a por, a pap dadog,
a gramofon a „Melletted sétálok” kezdetű dalt zihálja,
vörös kreppben fogadok örök hűséget,
rád gondolok, a tanúmra és koszorúslányomra,
az öltözeted akár egy banktisztviselőé ezen a szent helyen.
Így sorjában megtisztul bűnös szenvedélyem,
leiszom magam az ágyban (a vőlegény hosszú alsógatyában
az anyja után nyögdécsel), a nászút merő rémálom.
Rosszul szabott egyenruhában indul a frontra,
én házasságtörő szenvedélyt mímelve hentergek a parton,
eltitkolt abortuszok,
úgy nézek ki, mint Marlene Dietrich a nyomorúságban,
egy fekete barettes, durva fickó a társaságom,
huszonöt éves Buickja dacol a sivataggal,
te buszra szállsz, és a sziklás hegyek,
eukaliptuszok közt meglátogatod a zokogó
vőlegényt,
aki csecsemőjét ringatja, és vádaskodik.

Most itt ülünk, szoba-konyhás létünkbe zárva,
a locsolók az Auld Lang Syne-t játsszák,
verseket adsz nekem, én írtam őket
30 évvel ezelőtt egy emlékkönyvbe;
most szinte égetnek a hortenziáid alatt.
A kert fölött az anglikán kereszt
kissé megdől a Mária-templom csúcsán.

Betűszilánkok 5.

Az erdélyi apokalipszis főpróbája

HUDY ÁRPÁD tárcája

Törösvári mementó

*Mint a gyermekét védő tigris állunk őrt a Kárpátoknál, ha „Románia megszegné szövetségi esküjét” – mondotta gróf Károlyi Mihály a magyar képviselőházban 1916 júliusában.**

Ehhez képest „[a]ugusztus 28-án egyszerre 18 helyen nyomulnak be a románok Erdélybe. Kelet felől a Tölgyesi, Gyimes és Békás szoroson át, délről a Tömösi szoroson keresztül, nyugaton pedig a Vöröstoronyi szoroson és Szeben felé.

Az ellenállás minimális, Brassónál a 82-es ezred nem törekszik egyébre, mint lassítani a menetet. Így aztán már az első napokban román uralom alá kerül Brassó, Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely.

A három román hadsereg biztosan nyomul előre. Szeptember 6-án Csíkszereda, 14-én Petrozsény, 15-én Székelyudvarhely mellett játszódik már le az ütközet.

*

Holttestek borítják Erdély térségeit.

Az országutakon menekülők végtelen serege. Százezernyi vándor hőmpölyög Budapest, Debrecen és Szabadka felé.

Frissen ásott tömegsírok, fakeresztek.

A megszállott területeken rémület és nyomor. A békés falvakban egy-egy puska dörren. Polgári halottak.

*Hosszú sorban jámbor polgárok menetelnek Munténia felé.
A túsok. Néma fájdalommal haladnak az internálótábor felé.*

*A Bucsecs hóval fedett teteje komoran magasodik égnek és
figyeli az Ember ostoba, drámai processzióját.*

*

*A nagy tragédia első felvonása ez.”***

Camil Petrescu (1894–1957) *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* című, a két világháború közt írt regénye *A szerelem utolsó, a háború első éjszakája* címmel 1969-ben jelent meg magyarul a bukaresti Irodalmi Könyvkiadónál, Szász Béla fordításában. A huszadik századi román klasszikus (nemcsak) e műve egyébként is megüti a világirodalmi mércét, írói kvalitásainál is imponálóbb azonban – legalábbis az arra érzékeny magyar olvasó számára – emberi nagysága, reális helyzetábrázolása és elismerésre méltó tisztelgése a túlélővel szemben hazáját halála árán is védőmező hős magyar katona, vagyis az ellenség előtt. Megrázó, hiteles kordokumentum ugyanis ez a román szöveg azokról a drámai eseményekről, amelyekkel a magyar történetírás és művészet (irodalom, dráma, film) nem tudott – mi tagadás, talán nem is nagyon akart – foglalkozni akkor sem, amikor még úgy-ahogy lehetett, vagyis a két háború között, illetve a második világháború alatt. És ha utána negyven évig ez valóban szinte lehetetlen volt is, az elmúlt negyedszázad teljes érdektelensége inkább a nemzet és az egyéni alkotók alanyi tudatlanságát és közönyét támasztja alá.

Camil Petrescu első szám első személyben írt regényének főhőse – tehát nyilván alteregója –, Gheorghidiu alhadnagy beszámol az Erdély elfoglalásáért indított hadművelet közvetlen katonai előzményeiről a román oldalon, a támadás előkészítéséről és lefolyásáról a Brassó felé nyomuló barcasági fronton, ahol harcolt. Könyvének alábbi részlete az 1916. augusztus 28-án hajnalban indított román támadás első tűzharca utáni pihenőt írja le. (Saját fordításomban – H. Á.)

leg azt a magyart vizsgálják, aki rám lőtt, és a következő pillanatban öt-hat golyó találta el. Aprócska, erős szálú, szőke bajusza van, nagy szája, kiálló, kerek pofacsontja. Az emberek elvették a köpenyét, a hátizsákját. Zubbonya zsebében levelek és két alma. Elveszem az almákat, mert halok szomjan, és megeszem őket. A levelekből egy szót sem értek. Az ezredes elmerengő tekintettel közeledik a délutáni fény fűrösztötte halotthoz.

– Ez aztán a katona, uraim! Hogy így megálljon egymagában ezer ember ellen.

– Jó lövész – teszi hozzá valaki.

Popescu azonban úgy véli, hogy nem volt jó lövész.

– A jó lövész nem céloz olyan hosszan hét lépésre, hanem az első pillanatban lő. Időt adott Gheorghidiunak, aki háttal volt neki, hogy a földre vesse magát.

– Jó, de láthattad, hogy egy szempillantás alatt leeresztette a fegyvert, és pontosan lőtt, telibe... Ha nincs ott az a nagy kő, Gheorghidiu a veszteséglistán volna, hidd el.

Néhány perc múlva egy esztenáról, amelyet vagy kétszáz lépésnyire magunk mögött hagytunk, megjelenik hét vagy nyolc ember idegen egyenruhában. Parancsot kapok, hogy fogjam el őket.

Halunk meg az éhségtől és a szomjúságtól. Elküldjük a tisztiszolgákat almát szedni, mi, tisztek pedig leülünk pihenni és beszélgetni a sziklákra, mint holmi zsámolyokra. Fenn vagyunk a hegyen, egy égbeszökő szigeten fény és halál közepette.

Apró és szőke képű, negyvenéves kapitányom, aki a támadás idején diákosan rohant előre, kérdőre von.

– Na, látod, hogy túl pesszimista voltál? Ma itt harcolunk a Magurán, nem Rukkoron.

– Miért, ez harc volt?

Csodálkozva tiltakoznak. Orişan azonban igazat ad nekem. Magas homloka, amelyet felfelé a kopaszodás, lefelé a keskeny szemöldök és a bajusz hiánya tüntet fel még nagyobbnak, komor.

– Nem volt harc. Ők legfeljebb két század, mi két zászlóalj, ez harc?

– De a pozíció elég pokoli volt... nem?

– Hát aztán? Végül is miféle ellenállás ez? Nem látod – szólok közbe én –, hogy alig tíz-tizenegy elesettjük van, nekünk meg huszonöt?

Orişan taktikusan (ez a megfelelő szó) folytatja:

– Hogy nem volt komoly, az abból is látszik, hogy mi úgy mozgunk, mint egy csorda. Nem volt harcmező... A modern harcmeső olyannak tűnik, mint egy sivatag. Nem mászkálnak rajta kivont karddal, mint a kaszányaudvaron. Nem úgy bontakoznak ki a sok száz gépfegyvertől és sok ezer ágyútól fenyegetett csapatok, mint mi az előbb.

– És akkor? – kérdezte valaki, kardjával csapkodva a füvet, nyugtalanul attól, ami körülvesz bennünket.

– Holnap valószínűleg harc lesz, nézd azokat a dombokat ott, keresd csak meg a térképen, melyik falu az?... Ótohán. Nos, holnap bizonyosan csatát vívunk érte a csapataik zömével.

– Vagy lehet, hogy erősítést kapnak, és megtámadnak bennünket ma éjszaka.

Ez a félelem, mint tudjuk, alaptalannak bizonyult.

Míg magyar katonák milliói véreztek az oroszok és az olaszok ellen – akikkel egy négyzetcentiméternyi területi vitánk sem volt –, az ország keleti és délkeleti határait, a román irredenta által ötven éve nyíltan követelt Erdélyt védtelenül hagyták a politikai és katonai vezetők. És még az elkésett ellencsapást sem magyar, vagy legalább osztrák–magyar csapatok mérték a „hítségő” Romániára: Falkenhayn tábornagy IX. német hadserege

szabadította fel szeptember végén indított offenzívájával a megszállt magyar területeket. Idézzük ismét a krónikást:

„Hetven nap elmúltával egyetlen román katona sincs Erdély földjén.

Erdély tehát szabad.

De milyen szabadság ez!

*Elnyomorodott, összelőtt falvak, tönkrement családok, felperzselt erdők. Talán nincs is család, amelynek áldozata ne volna. A visszavonuló románok rengeteg embert hurcoltak magukkal. Mindenütt gyász, szomorúság és kétségbeesés.”****

Az akkor ezeréves magyar Erdély két évre rá bekövetkezett, végleges apokalipszisának főpróbája kezdődött éppen száz esztendeje, 1916. augusztus 28-án.

* Idézi Mikes Imre (a Szabad Európa Rádió későbbi legendás kommentátora, Gallicus) *Erdély útja Nagymagyarországtól Nagyromániáig* (Brassó, 1931) című könyve I. kötetének 21. lapján.

** Uo. 37–38. l.

*** Uo. 39. l.

Eisele Szűcs Zója festménye

Jókai 2.0

BOLDOG ZOLTÁN tárcája

Unom *A kőszívű ember fiai*t, és amióta az általános iskolában majdnem elijesztettek vele az irodalomtól, kicsit félek is tőle. Jókai nélkül viszont nyolcosztályos bizonyítványt sem kaphat az ember, nemhogy érettségit, így adtam neki pár esélyt. Végül az egyetemen szerettem meg. Ezen még az sem változtatott, hogy március 15-én és október 23-án is Baradlayék emberkedtek a filmvásznon. Az iskolákban rongyosra olvasott nagyregény adaptációja szabadon előhúzható, amikor hazafiságról van szó. Mindegy, hogy 1848 vagy 1956. Forradalom, megtorlás – a szívnek Jenőtől, Ödöntől és Richárdtól kell összeszorulnia.

Középiskolai tanárként biztos voltam benne, hogy Jókai többre képes. Nem mintha lett volna választásom a szigorú tanterv miatt. Ha nem olvastatok valamit a nagy írótól, jöhet a börtön és a Jókai-bableves. Aztán körülbelül negyedik alkalommal elkezdtem unni a tizedikben kötelezően választható, de valójában a leendő tizenegyedikesek nyarat tönkretevő *Az aranyembert* is, amelyet nem mellesleg az életmű kutatója is a munkásság csúcának tart. Tudom, kicsit finnyás magyartanár vagyok, de a megengedő törvényi szabályozásnak köszönhetően kielégíthettem kényes ízlésemet. Hiszen a tanterv azt írta zárójeles megjegyzésként, hogy „esetleg” mást is lehet olvasatni a diákkal. Ettől vérszemet kaptam, és hosszútávú memóriám olvasmányoknak kialakított szanatóriumába költöztettem Baradlayékat és Timár Mihályt is. Hadd ismerkedjenek egymással a Senki szigetén.

Tudni kell ilyenkor, hogy a legnagyobb ellenállás nem a diák, nem az iskola, és még nem is a vajszívű oktatáspolitikai részéről jelentkezik. A legkőszívűbb harcos a szülő, aki keresetlen levelekkel bombázza a tanárt, hogyan meri egy évszázad közös nemzeti tudását rehabilitációra küldeni. A tanár ilyenkor tetszőleges érvekkel válaszol, de már látja, beindult a rejtett tanterv, a szülőt is megismerteti egy új Jókai-művel, a régiről meg házi feladatnak köszönhetően úgys mesélnie kell a gyerekének.

A tizenegyedikesek és felmenőik így találkozhattak a *Magnéta* című kisregénnyel, ennek kapcsán a steampunkkal és a nőemancipáció

bizonyos kérdéseivel. A történet középpontjában egy művészről áll, akinek különleges mutatóvonalát megpróbálják leleplezni. A könyv saját korában olyan sikert aratott Németországban, hogy hat kiadást ért meg. Magyarországon szinte teljesen megfigyelhetetlen, holott a Moly.hu oldalon egy meglepett olvasó a következőket írta a Magnétával kapcsolatban: *„És akkor felmerül bennem, hogy miért a nagyregényeket olvastatják Jókaitól, miért nem ezt? Ez volt részemről az első Jóкаи mű, amit képes voltam elolvasni, nem kis lelkesedéssel. Le voltam nyűgözve, mennyire ért a korabeli technológiához, amit én egyébként nem értettem, de nem is ez volt a lényeg. Sokkal befogadhatóbb szerintem egy ilyen, alig 100 oldalas mű a fiataloknak is, a története is, az értelmezése is. Ebben a félévben kötelező Jókaitól több mű is az egyetemen, több ilyen kisregény/elbeszélés, és bízom benne, hogy azok is ilyen pozitív csalódások lesznek, és végre megszerethetem Jókait, annyi év bizalmatlanság után.”*

A másik újításom *A jövő század regénye*, amely terjedelemre brutálisnak tűnik, de kis adagokban, szemelvényekben fogyasztva kellemes lehet. Jóкаи ugyanis a 19. század végén megpróbálta megjósolni, hogyan fog kinézni Magyarország az 1950-es években és utána. Sokszor mellé lőtt, de számos változásra ráhírázott. Ráértett többek között a társkereső vállalkozásokra vagy a naponta többször frissülő online folyóiratokra. Viszont nem hitte, hogy a monarchia véget érhet, de világpolitikailag ennél sokkal fontosabb irányvonalakra tapintott rá, miközben a székelységgel és egy ideális 20. századi országgyűlés működésével is megismerkedhetünk.

Untam *A kőszívű ember fiait*, pedig a klasszikusokat állítólag onnan lehet felismerni, hogy minden újraolvasásnál új élményt nyújtanak nekünk. Lehet, hogy a nemzeti minimum részeként ismert Jóкаи-nagyregény számomra nem tartozik ebbe a kategóriába? Elképzelhető, hogy a tantervekből kitörölhetetlen nagy nemzeti író engem inkább az életmű továbbolvasására készítet? A kérdések mellett azonban kétségek is felmerültek bennem. Jogom van-e a saját csömörömet ellensúlyozandó megfosztani a diákokat attól, hogy részesei legyenek a Nagy Kőszívű Konzultációnak, ahol iskolázott fiatalok egymást átölve örvendenek a közös, kőszívűen is arany tudásnak? Vállaljam-e a felelősséget azért, hogy a nemzeti tudás komfortzónáját elhagyva távolabb vezetem Jókaitól a jövő generációját? Ebből is látszik, hogy a tanári szakma veszélyes, az osztályterem a laboratórium, ahol elvégezzük a kísérletet, például azt, működik-e a Jóкаи 2.0-ás verzió. Tanítási gyakorlaton és egyéb szakmódszertani szemináriumokon úgyis erre biztattak minket. S mi történik, ha nem fut a program? Még mindig vissza lehet térni az 1.0-ás verzióra, vagy akár kifejleszthetünk egy 3.0-ásat is.

Képzletbeli játékok – egy szoba tartozékai

Varga Melinda tárcája

Az ágy

Hadd írjak most az ágyról. Az ágyról, mint középpontról, minden dolgok eredőjéről. Nyújtózzunk egy nagyot, lazuljunk el, és képzeljük magunkat ágynak. Temperamentumunkhoz, pillanatnyi hangulatunkhoz illő fekhelyet válasszunk imaginárius játékunk tárgyául, hogy kényelmesen érezzük magunkat benne, ne bántsanak kiálló rugói, s a rózsaszín ágyterítő csipkés szegéllyel se okozzon giccsességét.

Ha már sikerült ágyasítani magunkat, ne álljunk meg, viselkedjünk ágy módjára, nyúljunk el, majd helyezkedjünk a szoba számunkra legszimpatikusabb sarkába, az ablak alá, a bejáratához közel vagy a lakás közepére. Ne feledjük, hogy most bármilyen ágy lehetünk, modern, kényelmes franciaágy vagy antik, tizennyolcadik századi bútordarab, igen, akár olyan is, mint amilyenben császárok, királyok alhattak. Ha gyereklényünknek keressünk fekhelyet, menjünk vissza a múltba, keressük elő bátran a gyerekágyat, s máris a kedvenc rajzfilm- vagy mesehősünk plüssutánczatával alhatunk.

Az én ágyam egy korosodó, deres hajú, hetvenes éveiben járó bútor drapp lepedővel lefedve, alatta hanyagul, gyűrötten lapul az ágynemű. Ő tulajdonképpen egy skizofrén fekhely, ugyanis alkalmasint délutáni pihenésre ideális kis dívánnyá változik át, már ha indíttatást érzek beágyazni, máskülönben napközben is szimplán ágy marad, s folyton csábít, kacsingat, hogy ráhemperedjek. Hedonista természetű ágy, amelyen érett kora mit sem változtatott, a kényeztetés és az önimádat megtestesült mása, az élvezetek és a dőzsölés meleg, puhapárnás fészke.

Ágyam a múltjáról nem sokat beszél, kissé szenilis, nem sokra emlékszik, és amire igen, arra hamisan. Ám öreg, recsegő-ropo-

gó csontjai arról árulkodnak, több fiatal párnak, az életet nagykanállal faló diáknak adott éjjeli menedéket, s mindeközben vad nászukat volt kénytelen maga felett elviselni. Hát nem csoda, hogy berozsdásodtak a csigolyái, s folyton csak jajgat, hogy itt is fáj, ott is fáj! Hol a dereka nyikkan, hol a lába csikkan, hol a nyaka görcsöl. Szenilis kissé, de a múltbéli emlékek vissza-visszaköszönnek, ösztönei ma is bohémságra buzdítják, ezen az idő semmit sem tudott változtatni.

Ha az ember ráül a szélére, csak úgy véletlenségből egy pillanatra kifújni a gőzt, máris egy jó könyvet dob a kezébe, majd csábít a kényelmes, párna-felpockolós póz felvételére. Az ember mégsem olvashat magába görnyedten – érvel meggyőzően, s nagyokat kacag rokonán, a folyton panaszkodó, sóhajtozó széken. Hogy lehetne nyugodtan olvasni egy olyan bútordarabon, akinek citromba harapott arca elől még a depressziósok is elmenekülnek, sorstársságot az állandóan mélabúban szenvedők sem éreznének vele.

A székek, az íróasztal melletti, savanyú aszkéta csak néz keserűdió szemeivel, tekintetéből undor és megvetés sugárzik. A komoly bútorok ugyanis elítélik, megvetik az ágyat, a bohém rokont, a deviáns elemet, aki nem kizárólag az éjszakai pihenésre buzdítja tulajdonosát, hanem ezenfelül mindenféle napközben is igénybe vehető szolgáltatással, mint ágyban olvasás, neadj' Isten ágyban jegyzetelés és dolgozás csábítják, de a délutáni félóránál hosszabbra nyúlt szieszta ámoros hancúrozással egybekötve is az ő bűne.

Nos, az ilyen léha viselkedés, mint amelyet az ágy tanúsít a bútorok társadalmában, kész szentségtörés. Az ágyat kételkedve figyeli a görnyedt vállú, arisztokrata szekrény is, akinek mily sok kabátot, téli és nyári hacukákat, ingek, zakók, élre vasalt nadrágok szigorú katonasorát – és a női cipőkről se feledkezzünk el – kell naponta cipelnie. Nem csoda, ha elszörnyed a lajhárság oltárától, az ágytól.

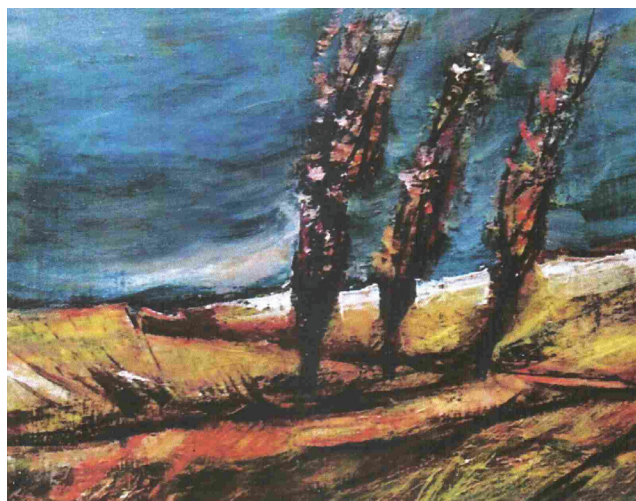
Ó, és az asztalokról, amelyen írni, dolgozni, főzni, vagdosni, könyökölni, szivarozni szokás, még nem is szóltunk. Gondoljunk csak bele, milyen sanyarú sorsa is van egy konyhaasztalnak, hány mellément húsklopfolás lapítja a bőrét, no de az íróasztal

fülének helyében sem szívesen lennénk. A klaviatúra pötyögtetése, higgyék el, hasonlít a gépkarabélyhoz, ha elég szenvedélyesen belemerül a pötyögtetést végző delikvens a pötyögtetni való tárgyába. Minden asztalok közül a nagyregényeket író alkotók asztalai viselik a legsúlyosabb terhet. Minden félresikerült mondatért kapnak egy pofont a hátukra. Ráadásul ezek a fura szerzetek rendszerint kora hajnalban elkezdi az írást, na meg az asztal felpofozását, ha a mondat nem jön ki. A költők, ó, azok még rosszabbak, ők borral öntik nyakon szegény íróasztalt, ha sikerült egy jó rímre lelniük, s ha kijött a vers, képesek behemót testükkel ráugrani és táncolni rajta.

A szőnyeg, amely testesebbnél testesebb, húsosabbnál húso­sabb lépteket cipel a hátán, sokat tudna arról mesélni, milyen öröm és eksztázis egy-egy nagybőjt vagy nyári salátakúra.

Az ágy viszont mindezek alól kivétel, legfeljebb a gyakori szerelmeskedés okozhat idővel csigolyasorvadást neki. Az ágy, mint mindennek az eredője, az álmok, a tudattalan ringatózó bölcsője, a szerelmet kiszolgáló alkalmatosság, fáradt arcok éjszakai kozmetikusa, édes, nyálcsurgató alvások szentsége csak nevet mindezen. Az ágy, a dicső ágy, a bútorok szultánja.

Eisele Szűcs Zója festménye

Esterházy Péterről

FARKAS WELLMANN ENDRE interjúja
SZŐCS GÉZÁval

Hajlandó vagy Esterházy Péterről beszélgetni?

Jól hallok?

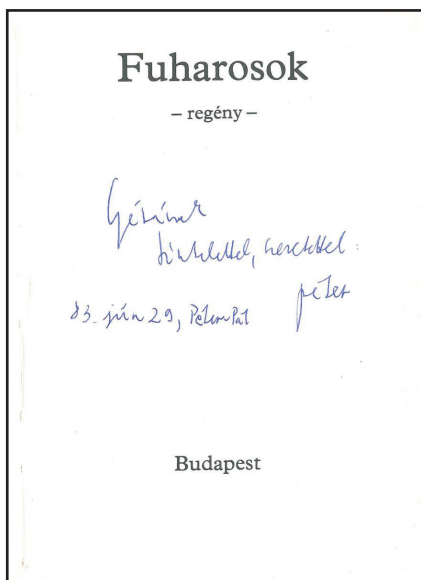
A *Fuhasosok című kisregény jegyzetéből* megtudjuk, hogy a szöveg Rilke-, Pascal- és egyéb citátumok mellett Szőcs Gézától is idéz. Nagyjából akkortájt jelent meg az *Utunkban a Kitömött utcák, hegedűk* című kisregényed néhány fejezete, benne a nevezetessé lett mondattal a *Székelykocsárd környéki vasúti töltésről*: „Nemsokára átrobogott egy vonat. Benne ült Esterházy Péter.”

Igen?

Nincs. Ülök a lavórban. Kapargatom, ahogy előbb a zománcot, a vérdarabokat. Az én vérem ez. Az öblítés nem fáj. Túl vagyunk rajta megint, lihegik mámorosan nénéim. Túl, túl, drágáim, mondja édesanyánk, nehéz, öreg kezével fejemet simogatja, túl, és van só, krumpli és petrezselyem. Elkezdünk szívből nevetni.

A regényben szó szerinti vagy torzított formában Teilhard de Chardin-, Søren Kierkegaard-, Blaise Pascal-, Pilinszky János-, Rainer Maria Rilke-, Szőcs Géza-idézetek vannak.

Ezekből az idézetekből valamifajta nagyon szoros, egészen bizalmi kapcsolatra lehet következtetni kettőtök között. És ha hozzávesszük, hogy a legsötétebb időkben Esterházy felkeresett Kolozsváron, különösen bensőséges viszony rajzolódik ki a képzeletünkben.

Az bizonyos, hogy kettőnk történetével adós vagyok, de hát mostanig az is benne volt a fejemben, hogy miért ne írná meg ő...
Most már nem fogja.

Lehet, hogy én sem fogom. De az biztos, hogy nem ilyen nekrológ-vegyes műfajú interjúban fogom megtenni. Ami meg a Pascal- és egyéb idézeteket illeti, ideértve Szőcs Gézát... az nyilván egyféle tréfa volt, nem arról szólt, hogy szerény munkásságom, bármilyen kedves lett volna is neki, össze lenne vethető Kierkegaardéval, vagy Rilkével, Pilinszkyvel... Most megkeresem a *Fuharosok* nekem dedikált példányát, itt van a Márai-kötet mellett, azt írja, 1983 június... ezt éppen ak-

kor kaptam tőle, amikor Kolozsvárott járt, amit említettél...

Egyszer azt írta rólatok, Selmeczi Gyuriról meg rólad, hogy tündérek vagytok.

Selmeczit is nagyon szerette, meg Orbán Gyurit is. Volt olyan év, hogy egyik nap Esterházy és Orbán Gyuri köszöntött fel a születésnapomon Pilisborosjenőn, másik nap egy másik Orbán.

Orbán Viktor. És miért Borosjenőn?

Azt hiszem, akkoriban épp nem volt saját lakásom. Gyurinál bonyolítottam az életemet. És nem dicsekvésből mondtam, hanem csak hogy számoljunk le a hamis ellentét- és pólusgyártással. A világ nem fekete-fehér, és gyakran összeérnek olyan szálai meg felületei, amelyeket az egyszerű újságolvasó ember elképzelhetetlennek tart. De ha már Orbán Viktornál tartunk: nagyon nagyra tartotta, tartja Esterházyt. Sokszor vitatkoztam vele, mondtam neki, nem is olyan nagy író...

Dehogy. Te beveszel minden poént? Most ezt csak azért mondtam, hogy döbbenj meg: milyen más a világ, mint amilyennek gondoljuk.

Mint amilyennek az újságolvasó ember gondolná.

Fejbecsaptuk a szöveget.

Meddig tartott a barátságotok?

Na most akkor engedd meg, hogy felidézzem: egyszer valaki arról fantáziált nekem, hogy az a terve, hogy összehozzon bennünket Esterházyval, kettőnket. Hogy valahol együtt szerepeljünk. Mondtam neki, elkésett, mert tegnap is együtt voltunk Gyulán.

Ez persze csak szó szerint volt igaz, valóban együtt voltunk, és szeretettel beszélgettünk ugyan, de ez már nem a régi hangnem volt. Összehozni azért nem kellett bennünket.

Miért gondolkodnak az emberek pólusokban?

Mert hülyék.

Most, hogy már nem mondhat sz neki semmit, mit sajnál sz legjobban, hogy nem mondtad el neki?

Tudod, én sokat foglalkoztam családtörténettel... az ő családjáéval is. Meg felkutattam a feleségének, Gittinek is a családfáját, a Reé, Réé, illetve Reh família történetét, a rokonsághálóval együtt, Székesfehérvártól Olaszorszáig meg Ausztráliáig... Szóval, sok mindent gyűjtök, ebből ajándékoztam is neki nemegyszer, de végül azt a csinos kis anyagot, amit évek alatt állítottam össze neki, könyvek, fotók, kéziratok, mindegyik Esterházy-vonatkozású.... nohát, ezeket már nem tudtam odaadni neki.

Hány évről beszélünk? Mennyi idő alatt nem?

Sok.

Egy írásodban a Garvics vendéglőt emlegeted, hogy ott szokatok találkozni...

Igen, ott szoktunk volt, meg a solymári Koronában.

Hol van a Garvics?

A Szépvölgyi út, Kolosy tér környékén, de ma már egy grúz vendéglő van a helyén. Úgy látom, megy tönkre. A Garvics sem bírta, pedig remek étterem volt. Ott néha ütköztek a nézeteink bélszín-hátszín meg fenyőrigó ügyben.

Ott leszel a temetésén?

Persze. És te?

Remélem.

Tudod, olyan világban élünk, hogy mindent azonnal őrült jelentésekkel látnak el. Ha elmész, olyan tekintetet vetnek rád, amelyből az süt ki: te mit keresel itt? Ha nem mész el, mert inkább másnap mennél ki, egy szál virággal és kettesben az emlékekkel, akkor az van, hogy tűntetően nem voltál jelen. Az ember legszemélyesebb ügyei is azonnal közüggé válnak, beteges interpretációban.

Mikor hallottad először a nevét?

Apám mondta, hogy itt egy új író, vagy ez lesz a magyar Nobel-díjas, vagy senki. Aztán elolvastam a *Termelési-regényt*, és éreztem, hogy úgy regényt írni magyarul, ahogyan eddig történt, már nem lehetséges többé. Érdekes különben, hogy a temetés épp augusztus 2-án lesz. Apámnak a 88. születésnapján éppen.

Van közös fotótok Esterházyval?

Emlékszem egyre, de nincs meg nekem. Az sem kettőnkről készült, valamilyen társaságban fotóztak.

Nem írtál a halálára verset?

Nálam ez nem így megy. Ellenben írtam neki egyszer néhány strófát, de nem fejeztem be, nem befejezett vers.

SZŐCS GÉZA

Kitömött utcák, hegedűk

(Köln–Budapest, 1988, Literarische Briefe)

(részlet)

4. A STREKK

A szántóföldről kijutottam a legelőre, jólesett a nedves fű, nyugalom költözött a szívembe és egyszerre csak oda is értem a sínekhez.

– Itt vagyunk a strekknél – mondtam.

Nemsokára átrobogott egy vonat. Benne ült Esterházy Péter, s ebben a pillanatban még nem sejtette, hogy évekkel később valaki képeslapokat fog neki küldözgetni a világ minden sarkából. Ez a valaki én voltam majd.

Elsétáltam a talpfákon a székekocsárdi sorompóór házikőjéig. A sorompóórt úgy hívták, hogy D. Jenő, s régóta ismertem. Bekopogtam hozzá és elég hosszú ideig ott maradtam nála, összesen talán másfél évig vagy kettőig.

Mikor ez az idő eltelt, megkértem D. Jenőt, hogy állítson meg nekem egy vonatot.

RAVE CZ IMRÉvel *Távozó fa* című, Aegon-díjas verseskötetről, készülő regényéről, vers és próza viszonyáról, Amerikáról, a szabadságról, a haza fogalmáról beszélgetett **VARGA MELINDA**.

„Európában engem az irodalom bezárt”

A Távozó fa című legújabb kötete, amelyet Aegon-díjjal tüntettek ki, régebbi és újabb verseit tartalmazza, mintegy tíz év lírai anyagát. A versek válogatása során milyen koncepció határozta meg a kötet szerkezetét, mi volt a mérce, az irányelv?

A mérce az volt, hogy jó legyen. Kétszer néztem át ezt a versanyagot, amelynek nagy része 2005 előtt íródott, mielőtt elkezdtem volna regényt írni. Amikor regényen dolgozom, egyáltalán nem írok verset, ilyenkor mást sem szeretek írni, még e-mailt sem, mert sajnálom ezzel tölteni az időt, és elhasználni a szavakat. *(nevet)* Amikor *A rög gyermekei* első és második részét írtam, nem terveztem, hogy írok harmadik részt is. Mikor befejeztem a második részt, elővettem a verseket, gyorsan írtam még párat, voltak kezdemények, amelyekből lehet valamit csinálni.

Később úgy döntöttem, hogy folytatom a regényt, és ismét ki-megyek Kaliforniába anyagot gyűjteni. Arra gondoltam, hogyha nem jövök vissza, mert feldobom ott a talpam, ez a versanyag mégis legyen együtt. Amikor hazajöttem, teljes gőzzel a harmadik részt kezdtem írni, és nem foglalkoztam a versekkel. Tavaly merült föl a kiadás gondolata. Az új kiadóm verseket szeretett volna először megjelentetni tőlem. Erre megint elővettem a kéziratot, jól megrostáltam az anyagot, csírákból még sarjasztottam is egy-két darabot. A rosszakat kidobtam, a jók maradtak, de

semmi különleges szempontom nem volt. Bizonyos értelemben melléktermék, mármint az a része, amelyet így írtam, ugyanis addig regényírás közben nem írtam verset.

Különféle kifogások merültek föl a kritikusok részéről, például, hogy minek vannak a kötetben angol versek, és ha már vannak, akkor miért írok előszót hozzájuk, amely szerintük megtöri a kötet ívét. Ennek azt vetem ellen, hogy azért, mert azok is az én verseim, és a bevezetésükre némi magyarázatra szükség volt.

A különböző alkotói ének, periódusok, kötetek között egyes kritikusok szerint nincs folytonosság. Egyetért-ezel?

Más kritikusok azt is mondják, hogy én mindig mást kezdek, de szerintem nem kezdek mindig mást. Annak, amit csinálok, van egy konstans magja, ez pedig az érzékletességre és a pontosságra való törekvés, amitől hiteles kell legyen egy szöveg. Hagyományos értelemben nem is nevezhetők a verseim verseknek. A vers, ugye, eredetileg az volt, ami egy bizonyos ritmikai sémát követ. Én nagyon korán rájöttem, hogy rossz verselő vagyok, és abba is hagytam a verselést. Van egy nagyon erős epikus hajlam is bennem, nyilván ezért merészkedtem odáig, hogy elkezdtem regényt is írni. Ebből az következik – ez a *Halászóember*ből is látható –, hogy bizonyos verseim magukban meg sem állnak, csupán másokkal együtt olvasva.

Egy Aranyon vagy József Attilán iskolázódott középiskolai irodalomtanár erre azt mondhatná, hogy ezek nem is versek, inkább csak naplóbejegyzések mindenféle metrikai sablon nélkül, és igaza lenne.

Apropó naplóbejegyzések, vezet-e naplót? Az utolsó előtti versciklus a Madárnapló címet viseli.

Madárnapló már az előző verseskötetemben is van, de ez valójában nem napló, csak utólag neveztem el annak. Nem, nem vezetek naplót. Nem tudom, lehet, hogy kellene vagy kellett volna. Bizonyos életszakaszokban voltak helyzetek, amelyekről talán naplót kellett volna vezetni, már csak a magam kedvéért is, hogy később tudjam, konkrétan, mikor mi történt. Két gyereket is elveszítettem válás következtében, illetve az elsőt nem

egészen, mert én neveltem 12 éves koráig. Ő Márk, ma már felnőtt. A másik fiamat, a kis Matyit, aki még csak 10 éves, szintén elveszítettem. Ezt jó lett volna az első pillanattól kezdve dokumentálni, de az biztos sok energiát elvont volna az írástól. Így is nagyon nehéz évek voltak ezek, örültem, hogy egyáltalán tudok írni. A naplóírás pluszmunka. Vannak rutinos, profi regényírók – én nem tekintem magam annak –, mint Márai, aki miközben naplót ír (nem az emigrációs naplókra gondolok), regényt is ír, vagy Tolsztoj, aki folyton írja a naplóját, de közben termel mindennap egy fejezetet a regényéből, amelyen éppen dolgozik. Erre képesnek kell lenni, én erre nem vagyok képes, vagy naplót írok, vagy pedig regényt.

Angolul is versel, a December, morning című ciklus angol nyelvű verseket tartalmaz, beavatna ezek keletkezés-történetébe?

Szinte minden könyvemben van egy-két angol szöveg, kezdetben inkább csak kíváncsiságból írtam angolul. Aztán nagyon fontossá vált az angol nyelv az életemben, olyannyira, hogy a nagyfiammal, aki különben orvos lett, mai napig is csak angolul beszélünk, több mint harminc éve már. Azonkívül a családomban régóta jelen van ez a nyelv, apám is tudott angolul, Kanadában nőtt fel, nagyapám szintén, aki Kanadában halt meg. Hagyomány is ez, amely kötelez.

Mindamellettt óvatos voltam. Mielőtt felvettem volna az angol verseket ebbe a kötetbe, elküldtem egy amerikai költő barátomnak véleményezésre, és ő úgy ítélte meg, hogy közölhetők.

Az amerikai kortárs költészet mennyire határozta meg az Ön versvilágát? Amikor ott élt, bizonyára volt alkalma behatóan megismerni az amerikai lírikusokat.

Az amerikai kortárs költészet nem nagyon befolyásolta az írásomat, bár olvastam, sőt, meg is ismerkedtem kortárs költőkkel. Az én munkásságomra inkább maga a kultúra, az ország volt hatással, a sokszínűségével, a tájaival, a végtelen tereivel. Azt a fajta nyitottságot, lelki szabadságot, amely Európában nem létezik, azt ott leltem fel, és azóta is lelem fel folyamatosan. Az élet történt ott velem, nem az irodalom. Európában engem az irodalom bezárt, Paul Celannal például, akit kezdetben utánoztam, és

akinek a költészete, zártsága zsákutcának bizonyult, és ez is hozzájárult ahhoz, hogy végül öngyilkos lett. Lehet, hogy magam is így járok, ha nem megyek el Amerikába, nem élek ott, nem élem az életemet egy egészen másféle közegben. Igaz, egy időre fel is hagytam az írással, és antropológiával, őstörténettel kezdtem el foglalkozni, és azon keresztül keveredtem vissza magamhoz, az íráshoz, és írtam meg *A hopik könyvét*.

A kortárs amerikai irodalom nem, de a klasszikusok hatottak rám, prózaírók közül Hemingway és Steinbeck, aki kaliforniai volt, és több regénye Kaliforniában játszódik. Magam is Kaliforniában töltöttem a legtöbb időt, ezért ő kissé iránytű is volt számomra a *Kalifornia fűj* írása közben, amelynek alakjai részint abban a térben és időben élnek, amelyben az *Egerek és emberekéi* vagy az *Érik a gyümölcséi*. Az *Érik a gyümölcs* mellesleg hamis magyar cím, mert a bolsevik forradalom amerikai győzelmét sugallja, holott az eredetiben, a *Grapes of Wrath*-ban erről szó sincs. Azt jelenti, hogy a *Harag gyümölcsei*, nem többet és nem kevesebbet.

Világos volt természetesen számomra, hogy egy Ted Berrigan vagy Ginsberg például másféle verset ír, mint az akkori Európában Franz Fühmann vagy Vas István, de nem akartam őket utánozni, még angolul sem. A *Távozó fában* van ugyan egy Ginsberg-átírat, de azt csak ujjgyakorlatnak szántam. A zenében gyakori, hogy transzponálnak, átírnak valamit, az irodalomban kevésbé. Azt a fajta hedonisztikus világlátást, amely nemzedéküket jellemezte, Kerouacot is beleértve, én nem osztom, konzervatívabb, hűvösebb vagyok, és szigorúbb is, lehet. A maiakat meg egyáltalán nem ismerem már, pedig jó volna figyelemmel kísérni a folyamatokat, de ez innen, Magyarországról szinte lehetetlen, ehhez nyomunkövetés, folyóiratok, új könyvek állandó bújása kellene. És az is nehezíti a dolgot, hogy az amerikai irodalom nem olyan, mint a német, az angol vagy a francia, hogy kis területen van egy központ, esetleg kettő. Az Egyesült Államokban egészen más íródik keleten, mint nyugaton, más középen, és megint más északon és délen. És megszámlálhatatlanul sok folyóirat van, minden egyetemen egy. Európában nem így van, az itteni egyetemek nem adnak ki irodalmi folyóiratokat, az meg végképp elképzelhetetlen lenne, hogy felsőoktatási intézmények írókat hívnának meg rezidensnek, ami odaát szintén bevett gyakorlat.

Csak arról tud írni, amit első kézből ismer, fontos az Ön számára az egzaktuság... Nemrég találkozott a Kaliforniai

fűrjben szereplő citrustermesztő cég alapítójának unokájával, szereti megnézni, alaposan feltérképezni azokat a helyeket, amelyekről ír.

Igen, mert valamiből ki kell indulni, valamin kell állni.

A Kaliforniai fűrjben van egy ilyen cég Santa Paulában, amely akkor egy olajváros, de ezt megelőzően citrusfélék termesztésére épült minden, citromra, narancsra. Szerepeltetem a regényben az alapítóját, aki egyúttal a városnak is alapítója, és annak az unokájával találkoztam tényleg. Ő még tőlem is idősebb ember. Elmentem a temetőbe is, és láttam a nagyapja sírját. Ha tudom, hogy van még leszármazott, előbb felkeresem, de azt hittem, hogy kihaltak, vagy más államba költöztek. Ez helytörténet, én azonban semmit sem szeretek kitalálni, jobban mondva csak úgy tudok valamit kitalálni, ha van valami támpont, konkrétum, amelyből ki lehet indulni. Bőven van tájleírás a regényben, de hát kell is, az olajbányászat nem városban zajlik, hanem a településeken kívül, a tájban, egy nagyon jellegzetes sivatagi tájban, amely hegyes, kopár, száraz, de csodálatosan szép. Ma is folyik olajkitermelés a város környéki kanyonokban. Abban a kanyonban, amelyben a hősöm éveken át dolgozik, nem jártam. Ott lehet, hogy kicsit csalok a leírással, mert csak Google Földre támaszkodtam. Sajnos a műholdfelvételek nagyon félrevezetőek is tudnak lenni abból kifolyólag, hogy olykor különböző napszakban készületekből rakják össze a képeket, és előfordul, hogy ugyanannak a hegyoldalnak egyik része árnyékban van, egy másik részét pedig süti a nap, ami megnehezíti, vagy egyenesen lehetetlenné teszi a felszíni formák megítélését. Mikor anyagot gyűjtöttem, nem tudtam, hogy kell nekem ez a kanyon, mikor pedig később kiderült, hogy igen, és visszamentem, hogy valóságosan is megnézzem, nem sikerült, mert lezárta az a cég, amely ott ma olajat termel ki, és nem tudtam engedélyt szerezni, hogy bemenjek. Úgyhogy így jelent meg a regény, és valaki egyszer kiderítheti, és az a kanyon nem is olyan, mint amilyennek leírom, nem olyan a kanyarjának az íve, a fenék lejtése, nem ott folyik benne a patak stb.

Visszatérve a Távozó fára és a tájra: több olyan verset olvasni a kötetben, ami a vidéki tájat, az Ön természeti környezetét írja le, szinte már filmszerű pontossággal.

Alkat dolga is. Az lebeg előttem, az az elvem, hogy mindennek érzékletesnek kell lennie, mert úgy hagy nyomot. Nem arra gondolok, hogy megrendül az olvasó, hanem úgy hiteles. Van, akinek ez nem tetszik, vannak írók, akik elintéznak, mondjuk, egy völgyet annyival, hogy mély, és kész, vagy hosszú, és kész. Hitelesség nincsen konkrétság nélkül, a konkrétumoknak érzékletesnek kell lenniük.

És ez mind versre, mind prózára érvényes?

Igen.

Nem igazán hisz az ihletettség állapotában, és azon a véleményen van, hogy a zsenikultuszt a romantikusok hagyták ránk.

A zsenikultusz más. Nem tartom szerencsésnek az ihlet szót, félrevezető. Nem véletlen, hogy az olvasók nagy része, az úgynevezett laikusok úgy gondolják, hogy az író transzban van, és nem kell mást tennie, csak le kell ülni, és akkor jönnek belőle a szavak.

Weöres Sándorhoz különleges viszony fűzte, meghatározó volt az Ön életében, említi a Halottaim című versében is. . .

Nem mondanám, hogy különleges kapcsolat volt, én egy törpe vagyok, ő meg egy óriás volt, a legnagyobb költő, aki valaha létezett a magyar irodalomban. A 1970-es évektől már rendszeren publikálhatott, és Kossuth-díjat is kapott, de ennek ellenére csak megtűrt szerző volt. A *Héj* megjelenése előtt szerepeltem egy fiatal költők antológiájában, a címe *Költők egymás közt*, rettenetes rossz cím, valami Illyés Gyula-verscím, azt hiszem. Ebben mindenkit egy idősebb költő mutat be, engem Weöres Sándor méltat. Már ezt megelőzően ismertem, a német fordítója révén. Később rendszeresen jártam hozzájuk, de nem volt ez olyan bensőséges kapcsolat, nem is lehetett. Nem volt tanítvány-mester viszony. Nem lehettem a tanítványa.

Ő egy virtuóz volt, én meg, ahogy az előbb is említettem, még verselni se tudtam rendesen. Becsült engem, támogatott, anyagiilag is, mert én is ott voltam azok között, akik között szétosztotta a Kossuth-díjával járó pénzt. Rendkívüli ember volt, akit csak

csodálni lehetett a maga egyszerűségében és szerénységében. Igen, neki ott a helye abban a versben.

A kötetében olvasható Góg című, számomra különösen kedves költeményében a technikai civilizáció és a természet viszonyáról ír:

„pedig az ember már évezredek óta készen van, / ma olyan, mint volt tegnap, / holnap olyan lesz, mint volt tegnapelőtt, / csak az eszközei, a szerszámai változnak, / milyen igazságtalan, buta és méltatlan ez a magatartás”.

Az ember szerintem a Neander-völgyben is ilyen volt, mint ma, csak másként élt, mást evett, másként lakozott, mást gondolt a világról, de az alapvető dolgokról, a létezésről, az életről, a halálról ugyanúgy vélekedett. Akármilyen leleményesek vagyunk, akármilyen rafinált eszközöket találunk ki, alapvetően ugyanolyan jók vagy inkább rosszak vagyunk, mert nem javít, hanem ront rajtunk az úgynevezett haladás. Hogy ez volna a civilizáció? Nem tudom. Civilizáció több volt már, fejlett, fejletlen, és mind letűnt. És mi is letűnünk, számítógépeستül, internetestül.

Mennyire tekinthetők a Távozó fa versei leltárverseknek a József Attila-i értelemben, gondolok a Számadás című versére?

Van benne ilyen jellegű vers, de ilyenek már voltak a korábbi dolgaim között, *A megfelelő* napban, a *Halászóember*ben is. Ez szükségszerű, az ember mindig kell, hogy szembesüljön azzal, ami van, és azzal, ami volt, különben nem tud eligazodni, nem tudja megítélni a helyzetét, és elveszett. Petri György azt mondta, hogy minden vers gyerekvers, én meg azt mondom, hogy bizonyos értelemben minden vers leltárvers. (*nevet*)

A Nyelvújítás című versében arról ír, hogy kisfiával milyen érdekes szókapcsolatokat találtak ki. Gyerekvers-kötetet tervez?

Van egy gyerekverskötetem, ősszel meg fog újra jelenni. Nem gondolkodtam ilyesmin. Ez egy nagyon vékonyka kötetecske, úgy keletkezett – nagyon régen, a hetvenes évek közepén vagy

végén jelent meg –, hogy csak úgy kíváncsiságból elkezdtem ilyeneket írni. Volt már valamennyi, és megmutattam a Móra Kiadónak, de nem érdekelte őket, és akkor abbahagytam, az ember nem ír gyerekverseket magának. Aztán szerkesztőváltás volt ott, és egy új szerkesztő megtalálta a kéziratot, szólt nekem, hogy kiadnák. Viszonylag kis számú szöveg ez, de ha annak idején tudom, hogy ez tényleg megjelentethető, akkor nyilván folytatam, és akkor kevésbé sovány könyv lett volna belőle.

A *Hopik könyvében* is vannak gyerekversek, van egy ilyen ciklus, az egyik alakomnak a dalaiból. A fikció szerint saját gyerekének költötte, folyóiratokban is publikáltam előtte, a nagyfiamnak, amikor kisgyerek volt, fölolvastam, és szerette. Matyi más, neki nem nagyon kellene versek, tudományos könyvekből kell neki felolvasnom elalvás előtt. Bár ismeri, volt már a kezében, elég csúnya, az új kiadása talán szebb, vonzóbb lesz, állítólag valami szuper illusztrátort találtak hozzá. Közben a gyerekkönyvek is változtak, színesebbek, látványosabbak lettek.

Állatok, madarak is különleges szerepet töltenek be az életében, többször versel a kutyáiról, macskáiról, és itt van a Madárnapló ciklusa, amely visszatérő elem a költészetében.

Nem hiszem, hogy olyan különleges ez, de ott vannak körülöttem, és nem tudom nem tudomásul venni őket. Kutyám mindig volt, leszámítva kezdeti budapesti éveimet, amikor albérletben laktam. A madarakkal más a helyzet. Egyedül élek már hat éve Szajlán, és másképpen ugyan, de ők is a társaim. Nem mind, mert a verebekkel például hadilábon állok, befészkelnek az ereszbe, és összepiszkolnak mindent, sőt, még a cinkékkel is vannak konfliktusaim, mert szedik ki a szigetelést a falakból, és ledobálják a földre. Azonkívül Matyi fiam, aki most lesz 11 éves, nagy ornitológus, és rengeteget tud a madarokról, és ez is közrejátsszik abban, hogy írok róluk.

Szeretném, ha szólna a készülő regényéről is, úgy tudom, hogy nem szánta trilógiának.

Nem, valóban nem szántam annak, de most már több mint háromnegyede megvan a harmadik résznek is.

Amikor megjelent a *Kaliforniai fürj*, megijedtem, hogy most mit fogok csinálni. A regény nem olyan, mint a vers, hogy hébe-hóba leülünk, és írunk valamit, elvileg mindennap kellene csinálni. Az egy kicsit olyan, mint a bányászat, de az író nem tud mindennap leszállni a tárnába, mert más dolga is van, pláne, ha egyedül él, és az életet is folyton szerveznie kell. Akkor döntöttem úgy, hogy mégiscsak továbbírom. Nem Amerikában folytatódik a történet, egy darabig persze ott, a családból egy fiú, aki kint született, Magyarországra költözik, és gazdálkodó lesz. Megnősül, gyereke is születik itt, bár hoz is magával egyet, egy fogadott fiút az első házasságából. 1938-ban érkezik ide, a regényben most 1946 van, véget ért a háború, és most jön a kommunista uralom.

1956 hogyan fog beépülni a regénybe?

Úgy, ahogy én is megéltem. Tizenhárom éves voltam, és nagy trauma volt számomra a forradalom leverése, de inkább az épül be, ami megelőzte, ami kiváltotta, az a borzasztó terror, ami jellemezte a hatalmat, különösen a parasztság vonatkozásában. '58-'59-ben aztán elvették a földeket, mezőgazdasági munkássá változtatták a parasztembert, és ezzel kiteljesítették a kulturális genocídiumot, de ez már kívül esik a regény idején.

A haza és a hazavágyódás az Ön életében, a regényében, különösen a Kaliforniai fürjben meghatározó elem, de a haza mintha egy kicsit misztifikálva lenne a magyar irodalomban.

A haza nélkülözhetetlen valami. A haza nagyon sok helyből, dologból tevődik össze, nem föltétlenül csak Magyarország, lehet Pápua-Guinea is, ha én ott töltök egy bizonyos időt. A hazát összeszedi az ember, az én esetemben Santa Barbara, Chicago, Berlin és London is az. Van egy centruma a hazának, ahol az ember a gyerekkorát töltötte, ahol a lényeges, meghatározó dolgok történtek vele, ez nekem Szajla. Ilyen értelemben, ha az ember tartósan kívülre kerül a centrumon, már külföldön van, akár a szomszéd faluban is, emigrációban. Nekem volt egy csomó emigrációm. Nem mondom, hogy véget ért az emigráns lét, mert közben Szajla is megszűnt. A haza szűnik meg, ha megszűnik a centrum, az a kultúra, amelybe az ember beleszületett. Az

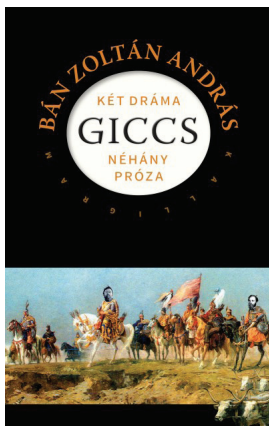
én esetemben ez a magyar paraszti kultúra volt, annak ellenére, hogy sosem voltam parasztember, sőt, már az apám sem és a nagyapám sem igazán.

Az írás szempontjából is meghatározó, hol él, mert ha nem jött volna haza Magyarországra, lehetséges, hogy abbahagyta volna az írást?

Biztos, mert úgy mentem el 1976-ban, hogy nem csinálom tovább. De nem azért, mert nincs értelme, bár az is igaz, hogy gyakorlati értelme tényleg nincsen, mert nem ebből él meg az ember, és nem változtatja meg vele a világot sem. Én úgy mentem el, mikor a véglegesség szándékával elmentem, hogy nem akarok tovább író lenni, de aztán mégiscsak az lettem, vagy valami hasonló.

A regényírás közben vannak olyan pillanatok, hangulatok, amikor a vers felé terelődnek a gondolatai?

Nincsenek. Ritkán azonban olyan előfordul, hogy az embernek eszébe jut egy sor, és akkor leírja, elteszi későbbre, de nem regényírás közben. Az ihlet egy olyan pillanat, amikor az ember arra tud koncentrálni, amiről írni akar, egy nagyfokú összeszedettség, egyensúlyi, talán kegyelmi állapot. Nem is hiszem, hogy Ady Endre részegen írt, vagy ha igen, akkor írta a rossz verseit. Nagyon észnél kell lenni, józannak. Még inkább áll ez a regényírásra, különösen a történelmi regényírásra – az én regényem történelmi regény –, amikor hatalmas anyagot mozgat az ember, és százféle dologra kell figyelni közben. Ahogy vénülök, így is egyre több gikszer követek el. Nemrégén például megcsináltam azt, hogy hősiemet gyalog indítottam el otthonról, és lovon tértem haza. Szerencsére nyugdíjas buszsofőr barátom, akinek megmutattam azt a fejezetet, észrevette, és figyelmeztetett.

BÁN ZOLTÁN ANDRÁS az Isten, a haza és a család fogalmait feszegeti legújabb dráma- és prózakötetében. A *Giccs*-ről **TOROCZKAY ANDRÁS** írt novellisztikus recenziót.

Privát bűneink az irodalom ondófoltos vásznán

Akkoriban éppen az volt a feladatom, azért kaptam a fizetésem, hogy az épület térfigyelő kameráinak képei alapján kiszűrjem a tolvajokat. Ha akartam, bizonyos fókig rá is zoomolhattam egyesekre, hogy alkalomadtán leleplezzem gaztettüket, amellyel megrövidítették volna munkaadóim. Bármilyen gyanúsat észleltünk, telefonálnunk kellett, hogy a biztonsági őrök tehessék a dolgukat. Mindez egy könyvesboltban történt.

Gyanúsat ugyan soha nem észleltem, de Bán Zoltán Andrást nem volt nehéz azonosítanom a monitor szemcsés képein sem. A szépirodalom polchoz lépett. Kis keresgélés után megtalálta az „Újdonság” szekciót, határozott mozdulattal levett három *Susánka és Selyempina* kötetet (aminek a borítóját, egy lány sziluettjét távolról is fel lehet ismerni), és a pulthoz lépett. A könyvnek nem mellesleg ő maga a szerzője. Azonnal a telefonhoz nyúltam, tárcsáztam a szépirodalom részleget, miközben izgatottan figyeltem az osztott képernyős, néma monitort. Biztos voltam benne, hogy BZA-t nem ismerték fel odalent. Nyilván megkérdezték tőle, mint egy egyszerű vásárlótól, hogy kére afás számlát, amire ő rövid nemmel felelt, hiszen nem láttam a munkatársamat a számlatömbért nyúlni. A kollégám bizonyára úgy gondolta, a veszetten csörgő telefont majd a kedves vásárló kiszolgálása után veszi fel. Sajnos így is történt. Ami csak azért volt sajnálatos, mivel akkoriban az volt a szabály a könyvtárházban, hogy minden szerző tíz százalék kedvezményt kap saját

könyvéből. BZA nem fedte fel inkognitóját (én sem tettem volna a helyében), a pultos nem ismerte fel a szerzőt, én pedig képtelen voltam leleplezni. Talán jobb is így, habár biztos örült volna.

Ez 2007 körül lehetett, és eszembe nem jutna ezzel kezdeni ezt a recenziót, ha azóta hősünk nem volna túl jó pár inkognitójának leleplezésén (Csont András, Kompolthy Zsigmond), és velük jó pár köteten: *Hölgyszonáta*, *A főítész halott*, a Tar Sándorról szóló Keserű (mint köztudomású, a nem mellékesen zseniális írónak is volt inkognitója, még ha egészen más jellegű is: besúgó ügynök volt). Ráadásul Bán új, *Giccs* című kötetében azt a mondatot olvashatjuk, hogy az alanyi költészetten kívül minden műfajt, ha akarjuk tehát sok-sok szerepet is kipróbált. (És mintha ebben a kitételben is rejtőzködne, inkognitóban alakoskodó titokként, amint a könyvárúházbán is tette.)

A kötet két drámát és néhány prózát tartalmaz, és meglehetősen provokatív. Kezdve a zseniális Hrapka Tibor készítette borítóval, amelyen a Feszty-körkép egy részlete látható, ám a hont elfoglaló Árpád fejedelem helyére a kötet szerzőjének fejét, míg az egyik vezér (talán Töhötömnek) feje helyére a fiatal Jókai arcképét montírozta a tervező. Az egész könyvre jellemző ez a nagyon is komoly (de azért vicces) játék. A nemzet ereklével, valamint az 'Isten, haza, család' hármassal dolgozik: néhol úgy tűnik, mintha próbálná megsemmisíteni, elutasítani őket – vagy újragondolni, az ezekhez kapcsolódó mítoszokból, legendákból kiválogatni, ami használható. Mindezt keserű, következetes (olykor ugyan fárasztó) humorral, fölényes (néhol fölényeskedő) íráskészséggel. Fő vezérelve ennek a kötetnek a tudatosság hangsúlyozása, a halmozás erejébe vetett hit, és a stilizáció szeretete. Ezek azok a segédeszközök, amelyek megszülik a Bán-próza, illetve -dráma nyelvét, és leginkább lehetővé teszik, hogy a szerző minden oldalról védve legyen. Paranoid, jut eszünkbe a szó, mert mi más is legyen egy kritikuspápa, ha szépirodalmat művel.

A kötet első szövegében, egy drámában (*Meneküljön, aki tud!*) szilveszter éjjelén vagyunk, egy sikertelen drámaíróval ismerkedhetünk meg, Tamással (vagy Thomasszal, ami egyértelmű utalás Thomas Bernhardra), annak anyjával, valamint testvérével, Ágotával, és a rég elhunyt, csak hiányként jelenlévő, talá-

nyos Apával. A darab – eltekintve egy résztől, ahol vélhetőleg tévedésből máshogy alakult – nem tartalmaz pontokat. A cselekmény nagyjából a körül forog, hogy a mániás magyargyűlölő, családja felett szörnyetegként zsarnokoskodó, botcsinálta drámaíró hogyan próbálja meg elúzni testvére kérőjét, s vallja meg szerelmét testvérének. Akárcsak *A siker szaga* című filmben Burt Lancaster tette. Mindeközben Tamás családtagjai, különösen a húga, a sikertelen színművek legjobb ismerői, folyton-folyvást idéznek belőlük. Ez elég nevetséges hatást vált ki, mert a nyelv, amit beszélnek, végtelenül idegen, fennkölt, kimódolt, patetikus. Helyenként viszont lírai. „*Ha elmész itt összeomlik minden / összeomlik a világom amit Apa halála óta / fölépítettem veletek / és nem lesz senki akivel beszélgethetek / Értelmetlenné válik a lakás és vele / értelmetlenné minden / A káosz visszatér ha elmész / és mindent elborít*”.

Az *Álmok a kanapén* gyűjtőnéven közreadott kisprózaciklus és a *Kiszemeltek* elnevezésű, két hosszabb prózát magába foglaló másik részt leginkább az önreflexió motívuma huzalozza össze. A *Meneküljön, aki tud!* kudarcos drámaírójának magyarutálata például azzal lesz hangsúlyozottan reflektált, hogy Bán egy amúgy komolyan nem vehető, szánalomra méltó ember szájába adja a provokatív gondolatokat. Az *Álmok a kanapén* a múlt századelő nyelvezetét idézve levélformában mesél életkontárokról, de a legszórakoztatóbb az, ahogy a levélíró a Nagyságosasszonynak panaszkodva, hangsúlyozottan a kanapéján, hangsúlyozottan a délutáni szunyókálás közben kiesztelt problémákról panaszkodik. Szánalmassá tétel és ironikus távolságtartásra törekvés jellemzi ezeket az írásokat. A problémák részletezése, túlírása, a fájdalom, a tragédia, a konfliktus elnevetése, eltávolítása. De Bánnak sikerül életre hívni alakokat, elfelejtjük, hogy könyvet tartunk a kezünkben. Ám az is igaz, hogy ezek a figurák az olvasó türelmének függvényében viselhetők el. Például *A megregulázott zseniben*, ahol ismét egy sikertelen drámaíróval van dolgunk, talán feleannyi terjedelem is elégséges lett volna ugyanekkora hatás eléréséhez. Érdemes lett volna rövidebb szövegekre darabolni ezt a ciklust, mert *A cafatnyi honfoglalás*, illetve az *Éljen a Mádjár!* stílusgyakorlat sokkal inkább meggyőző. Talán *A barátság fonala* és az *Őszül* sem vesztené sokat értékéből, ha megszabadulna a szerző a szövegek harmadától, de ezeknél az olvasót a túlburjánzás ellenére

meglévő elemi kíváncsiság képes továbbvonszolni az elbeszélés nehézségein.

A *barátság fonalában* egyébként arról van szó, hogy Kompolthy (aki, ugye, BZA egyik alteregója) kieszel valamit. Egykori barátjával, a sikeres regényíróval próbálja Bécsben felleveníteni barátságát. De ez is sokszorosan csavaros lesz: „A következő események most szépen papírra gördülő egyik hőse, Kompolthy („azaz én”, írja Kompolthy, vagyis én) már régóta tervezte, hogy fölveszi a barátság egykor oly furcsán és némi-képp fájdalmasan, voltaképp általa (általam!) elejtett fonalat, és erre mi sem kínálkozhatott jobb alkalomnak – sok min-dennel szemben ez ténykérdés – minthogy meghívja magá-hoz egykori Barátját [...]” És a Barát, aki félig-meddig Kertész Imrével azonosítható (http://konyves.blog.hu/2008/09/06/az_irodalmi_pitbull_megtette_kotelesseget), de persze az írás nem memoár, hanem fikció) meg is érkezik, a fonalat azonban az elbeszélő nemigen tudja felvenni, ugyanis a Barát örökös ta-gadása ezt megghiúsítja. A Barát szerepe funkcionális, ugyanis beszélgetésük szerkezete a következőképpen alakul: Kompolthy oldalakon keresztül monologizál, ennek vége mindig egy kérdés, amelyre a Barát válasza egy kurta, színpadias „nem”. Ez a ma-kacsság eleinte mulatságos, később idegőrlő, és mivel előhívhat-ja az olvasóban Poe híres versét, *A hollót*, így aztán félelmetes is lesz. (Vagy ha közelebbi példát szeretnénk, a közelmúltban Krusovszky Dénes alkalmazott hasonló szerkezetet *Részletek* című versében.) Eközben megismerjük Bécset is, és az elbeszé-lés a legszebb szerelmeslevelek egyike a városhoz, ebből szinte természetszerűen következően gyűlöletlevél is Magyarországról, és részese leszünk valami karneváli, kísérteties halálpartynak.

Az *Őszül* esetében ugyanaz a játék folytatódik, ami az *Álmok a kanapén* ciklusban: a narrátor szinte tolakodóan tematizálja az írást, reflektál saját műalkotás jellegére, vagyis egy pillan-atig nem akarja azt az illúziót kelteni, hogy a szöveg nem fikciós szöveg. Épp ellenkezőleg: pontosan leírja a kitalálásának a fo-lyamatát, ám ennek ellenére sem képes teljesen szabotálni ön-magát, az olvasó, vagyis például jelen sorok írója, végig kíváncsi a hangsúlyozottan fiktív események végkimenetelére (ami leg-inkább – ha ismét filmhez hasonlítanánk Bán szövegét – Fellini *Cabiria éjszakáit* juttatta eszünkbe).

A kötetet záró *Fehér korom* leginkább a másik drámához kapcsolódik, amennyiben ez is egy széthullott családról szól. Itt is erősen stilizált a nyelv, itt is keverednek szerepek és identitások (és nem csak arra gondolok, hogy a szerző szerepkettőzéseket alkalmaz, számszerint ötöt). Erre a drámára leginkább a – finoman szólva is – vérbőség jellemző, de talán pontosabb a pokoli orgia vagy a sátáni humor. Ha akarjuk, itt is az 'Isten, haza, család' hármas dekonstrukciója zajlik:

„**BERNARDUS** (*Ahogy beszél egyre sötétebb lesz, zene is indul. Melodráma*)

Álljon élém. Le a ruhával. Molly, segíts neki. Szép kombiné, tudtam én ezt. A bugyi is kedvemre van. Elő a csöcsökkel. Lila bimbók. Helyes. Térdeljen élém. Tegye hátra a kezét. Mintha az iskolában lenne. Úgy. Feleljen. És mondja hangosan: Briganti, megbocsátom bűneidet.

KRISTINA

Briganti, megbocsátom bűneidet.

BERNARDUS

És most ezt: Isten, támogatom bűneidet.

KRISTINA

Isten, támogatom bűneidet.

BERNARDUS

Jó. És most nyissa ki a száját. (*Teljes sötét, a zene tovább szól*)”

A *Fehér korom* szerzői instrukciója is említi a húzás lehetőségét, és valóban nem vett volna el sokat a szöveg hatásából, ha néhol kevésbé fecsegős. De bőven kárpótol minket líraiságával, és néhol egészen Fehér Béla módjára fanyar, apokaliptikus humorával. Ha megintcsak filmes összevetéssel élünk (holott igazán messze van egy konvencionális filmnyelvtől ez a prózanyelv), leginkább Peter Greenaway *Maconi* gyermekével rokoníthatjuk.

„**SZOBALÁNY**

Nem látni semmit. Üres a park. / Csak a bokrok árnya. Eső veri az utcákat. / Szél cibálja a lombokat. Felhők zsírosodnak az égen. / Se állat, se ember. Sunyít a csend. És közben es-/ te lett.

KRISTINA

Igen, erre voltaképpen minden este számítani lehet. [Habár arra, hogy este lesz, talán nem este számít az em-

ber, mert akkor már késő, hanem nappal. – Toroczky
András]

KRISTINA

Felteszem, nem akar elkárhozni?

SZOBALÁNY

Nem. Engem egy szerecsen varázslónő arra tanított,
rettegjek a Nagy Végső csapástól. Ezek pedig valának: a
Halál, Az utolsó Ítélet, A Pokol és a Mennyország.

KRISTINA

No lám. És tudja, hogy ebben mi a roppant figyelemre
méltó? Hogy a mennyországot is a csapások közé sorolta.

SZOBALÁNY

De hát miért is kárhoznék el? Hiszen ártatlan vagyok.

KRISTINA

Mesebeszéd. Néha elég annyi is, ha az ember kinéz az
ablakon. Gondolom, nem akar fekete tűzben üvölteni ad-
dig, míg eljön a Bíró, zsebre vágja az Időt, és az eget pa-
pírtekercként föltekerik? Azt akarja, hogy fehér korom-
tól fulladozzon szája, tüdeje? Nem, ezt nem akarja. Akkor
hát: Vetközzön!”

A *Giccset* nem azoknak ajánlom, akik a realista irodalom sze-
relmesei, és azoknak sem, akik nem bírják a polgárpukkasztást:
valószínűleg nem a jelenlegi kormány hívei fogják örömmel for-
gatni ezt a kötetet. Hanem akik szeretik a narratológia trükkö-
ket, a vaskos, néhol ugyan hideg, néhol pedig imbecillis fekete
humort, a közös, vagy nem annyira közös, privát bűneinket ki-
vetítve látni az irodalom ondófoltos vásznán.

A szír származású **ADONISZ**, korunk egyik legnagyobb arab nyelvű költője 2014-ben kapott Janus Pannonius-díjat. A válogatott verseit tartalmazó *Tükör Orfeusznak* című kötetet **MOLNÁR MIKLÓS** mutatja be.

A tengerrel egybeolvadó nap

Adonisz (Ali Ahmad Szaid Eszber) 1930-ban született egy észak-szíriai hegyi faluban. Költő, esszéíró, műfordító, előadó, tanár, lapszerkesztő; jó néhány kitüntetés és irodalmi díj birtokosa; több ízben jelölték Nobel-díjra. 2011-ben Goethe-díjjal, 2014-ben – Yves Bonnefoy társaságában – Janus Pannonius-díjjal tüntették ki, s ebből az alkalomból a PEN Club és a Pluralica Kiadó *Tükör Orfeusznak* címen jelentette meg válogatott verseit.

Pályája elején, tizenhét éves korában öltötte magára a föníciai istenség, Adoni nevét, aki aztán Adoniszként, „kedves istenfiúként” kebeleződött be a görög mitológiába. Húszéves kora óta nagyvárosok: Damaszkusz, Bejrút, Párizs lakója, a világ metropolisainak vándora, örök úton levő, „bolygó arab”, a távolodás / a távolodva közeledés versben bujdosó peregrinusa. Alighanem remekül szót értene egy másik nagy peregrinussal, a zenében bujdosó Liszt Ferencsel. Meditatív lírája – „a nappalok antológiája és az éjszakák ontológiája” – keleti hagyományokat és nyugati hatásokat ötvöz, formák és megközelítések káprázatosan gazdag változataiban. Salah Stétie írja Adonisz kapcsán: „A nagy költő nem szerencsejátékos: elkötelezett fia fajtája emlékezetének, egyszerre természeti és természetfölötti gyermek” (gondoljunk Petőfire!). Aki a világhálón utánanéz, meggyőződ-

het róla, milyen vulkanikus óserő lüktet Adonisz verseiben, kivált ahogy szerzőjük előadja őket; alagutat lehetne fúrni velük a gránitsziklába. Azt sem tartja rangján alulinak, hogy közügyekben is állást foglaljon. Egy nyilatkozatában ekként figyelmeztette mindazokat, akiknek van fülük a hallásra, és szemük a látásra: „Ha vezetőink nem törődnek a nép jólétével, ha legfőbb gondjuk a hatalmon maradás, és a népet csupán a hatalom eszközének tekintik, holott a hatalomnak a nép javát kellene szolgálnia, ma még elképzelhetetlen katasztrófákkal kell szembesülniük.”

„A nemzeti irodalom manapság nem sokat számít – mondta Goethe 1827-ben Eckermann-nak –, a világirodalom korszaka van soron, és mindenkinek arra kell most törekednie, hogy siettesse ezt a korszakot.” Adonisz, korunk egyik legnagyobb arab nyelvű költője, „az arab irodalom megújulásának legékesebb szavú kutatója és szószólója” (Edward Said) a szó legteljesebb értelmében világlírárt művel – más szóval őt is elérte a *Kommunista kiáltvány* „Burzsoák és proletárok” című fejezetében megjövendőlt fejlemény: „A nemzeti egyoldalúság és korlátok közé szorítottság egyre inkább lehetetlenné válik, és a sok nemzeti és helyi irodalomból világirodalom alakul ki.”

Nem vállal azonosságot a távolságokkal, melyeket bejár. Megteszi őket; a távolságok arra valók. Távol tartja magát mindentől, ami megfészkelés, berendezkedés és meggyökeresedés, eközben szüntelenül érzékelteti, hogy mitől távolodik. Például a közel-keleti indíttatásoktól, a szufi misztikától. *Szufizmus és szürrealizmus* című értekezésében meggyőző bizonyítékok sokaságát tárja elénk az istenkereső keleti misztika és a másvilági üdvösségre fittyet hányó ateista művészeti mozgalom közti temérdek párhuzamosságnak. A könyv *Rimbaud, az orientalista, a szufi* című fejezetében „keleti szufi költőként” olvassa Rimbaud-t, aki – hátat fordítva a „nyugati tespedésnek”, szembefordulva a descartes-i *Cogito, ergo sum* tétellel („Én, az valaki más. Ha a réz arra ébred, hogy kiért, nem tehet róla.”), egy húron pendülve a szufi mondással: „Gondolkodom, tehát én nem én vagyok” – rövid életéből tíz évet arab-izlám környezetben töltött el. „Rimbaud költői belső tudása ugyanaz, mint a szufi belső tudás – írja Adonisz. – Írásaiban nem szűk meghatározásokat találunk, hanem lehetőségek gyűjteményét, melyek jelentését minden olvasó és minden kor újraértelmezi. ... Ahogy Rimbaud szufi a szavak használatában, ugyanúgy abban is

szufi, ahogyan a csönddel él. ... A látnok költő (vagy a szufi) eljut az ismeretlenhez vivő útjának legszélső határára, vagyis elérkezik abba az állapotba, amelyet nem lehet szavakba önteni, a nem-beszéd állapotába. ... Az ismeretlennel való egyesülésnek ebben az állapotában tökéletes a szabadság. Ez a csönd a végső elragadtatás csöndje. Szóra nyílni lehetetlen. Az öröm pillanata ez, az őseredeti létezéssel való egyesülés elérésének pillanata, vagy ahogy Rimbaud írta, az öröklét megeléje: »Újra megvan! / Micsoda? Az öröklét. / A tengerrel egybeolvadó nap.«

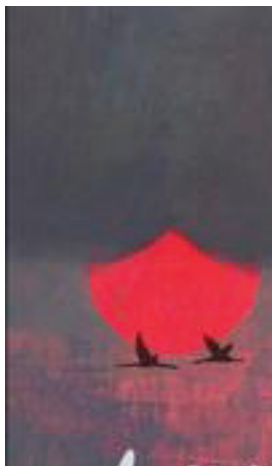
A modern arab költészetnek új irányt szabó adoniszzi szóművek látszólagos egyszerűsége, végsőkéig lecsupaszítotttsága mögött (ahogy tágul a látóhatár, úgy szűkül a kifejezőmód) egy zárt, ezoterikus világ rejlik, amelynek fölfejtésébe a laikus olvasó aligha vágthat bele, s amelynek egyenértékű visszaadására vagy akárcsak megközelítésére arabusul nem tudó, s emiatt közvetítőnyelvre fanyalodó fordító-átköltőként, a *Tükör Orfeusznak* című kötet egyik munkatársaként nem vállalkozhattam, legföljebb arra – erősen remélve, hogy nem költöm át Herz szalámivá a Gangesz partjait –, hogy megsejtetni igyekszem e költészet nemes nagyszerűségét, magasztos tisztaságát, nyelven túli mágiáját. A többszörös transzformációt talán a költői jelentés kevésbé sínylette meg, mint a szó szerinti értelem.

„A nyelvek az idő múlásával az elszegényedés, nem pedig a gazdagodás irányába haladnak – írja *Kristályparadicsom. Iszlám tradíció a mór kultúrában* című értekezésében Titus Burckhardt. – Az arab nyelvben meglévő, az idő haladtával sem kopó eredeti gazdagság kivált a szavak és kifejezési lehetőségek mérhetetlen bőségében nyilvánul meg. Egyrészt több szóval jelölhet, különböző oldalakról világíthat meg egy-egy tárgyat, másrészt a szavak bensőleg kölcsönösen összehangolt jelentéseket hordozhatnak. Alighanem ezen a jó értelemben vett sokértelműségen alapul az a sajátossága, hogy szent nyelvként szolgálhat. ... [A] tömör fogalmazás lehetősége, valamint a szavak csaknem határtalan gazdagsága a fonémák sokféleségével, a rövid és hosszú szótagok ritmikus váltakozásával együtt költői nyelvvé teszi az arabot, belső eseménnyé alakítva egy-egy képet, állapotot, tájat, ami egyszerre dallam és ritmus.”

a tűz, a szél, a por nem(csak) önmagukat jelentik, hanem képviselnek, „üzennek” is valamit. „Adonisz olyan világot teremt újjá – állapítja meg Jacques Lacarrière –, ahol keverednek az évszázadok és az arcok a szavak fénylő porának fundamentumán. Alakokat, gesztusokat, fordulatokat, érzelmeket halmoz egymásra, hogy versről versre feledhetetlen képek és látomások letörölhető és újraírható pergamenjét hozza létre.” Adonisz nyelve – a szeretet, szenvedés és örület minden formájában az ismeretlennel való egyesülést kereső Rimbaud egyik látnoki leveléből idézek – „lélektől lélekig hat, mindent egybefoglal, illatokat, hangokat, színeket, gondolatokhoz tapadó és belőlük fakadó gondolatokat. A költő azzal adja az ismeretlen mennyiség meghatározását, hogy a maga korában ébred föl az egyetemes lélekben: többet ad, mint gondolkodásának vázát, mint a haladás felé vivő útjának lejegyzését. Ő a haladás megsokszorozója. Kissé görög költészet ez valójában.”

Az ókorban Adonia-ünnepet ültek Adonisz emlékezetére, akinak szépsége a görög mítosz szerint a szépség istennőjét, Aphroditét is rabul ejtette (Adonisz vadászat közben halálra sebezte egy vadkan, kiömlött véréből sarjadt a kökörcsin virága). A *Tükör Orfeusznak* című, a szír poéta életműve előtt tisztelgő kötet sajnálatosan csekély figyelemben részesült, pedig a magyar versértők Adonia-ünnepének volt szánva.

*Ne kérdezd tőlem ki voltam
Honnét jövök
Rád találtam
Kiszabadultam a sötétségből
Megszülettem*

HALÁSZ MARGIT kötete szociográfi-
 „ai és néprajzi megalapozottságú, gondosan
 kimunkált népmesék gyűjteménye – talán in-
 kább felnőtteknek.” – *A vörös nyelvű párdurcot*
BRANCZEIZ ANNA mutatja be.

Az állatokkal beszélgető író

A *vörös nyelvű párdurc* szociográfia és mese együtt, ta-
 lán hajlik a mágikus realizmus felé, felidézi Gabriel
 García Márquez vagy Lázár Ervin varázslatos törté-
 neteit, meséit, de Móricz szociográfiai háttérű elbeszéléseit is.
 Ám besorolhatósága mégis kérdéses, helyesebben nem fontos,
 hiszen az olvasó a legkevésbé sem ezzel törődik. Csak az irodal-
 már próbál meg elméletek és irodalomtörténeti kontextusok ke-
 reszttüzeiben olvasni. Az olvasót magával ragadja a varázslatos
 mesevilág, az egymásba fonódó történetek. Ez utóbbiak azon-
 ban szorongatóak, és szinte mindig rosszul végződnek.

A Halász Margitra jellemző biztos és szabados, könnyen követ-
 hető és élvezhető stílus- és nyelvhasználat, a korábbi kötetekből jól
 ismert, személyes indíttatásúnak ható mesélőkedv, a mitologizálás,
 a játékoság a legújabb, tizedik kötetet is erősen meghatározza. Az
 időkezelés és a cselekményszövés ismerős lehet a *Gyöngyhomok*
 (2011) olvasóinak, de egy Halász Margit-olvasóban épp így fel-
 idéződhet a *Csillagkerti szonáta* (2000), az *Éneklő folyó* (2007),
 vagy a *Vidróczki-kódex* (2013) is. A tipikus mesei elemek is visz-
 szakoznak a korábbi kötetekből, mint például: „*El is mentek*
követségbe a csendes természetű daruhoz, [...]”, vagy: „*Ő otthon*
a legkisebb fiú, hát akkor ez most az ő meséje.” De említhetnénk a
 következő példát is: „*Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy*
fekete gólya, aki túl a síkon egy mocsár mellett rakott fészket.”
 A prózákra jellemző az is, hogy miközben Halász klasszikus mesei

narrációt alkalmaz, és erősen reflektál a hagyományra, a mai kort érintő cselekményszöveggel hagyományt is tör. Ezáltal a történetek valóban kortársak válnak. A *vörös nyelvű párdúc* így nemcsak Márquezet idézi, hanem akár Baricco regényeit is, amelyek ugyan-csak újíttól lépnek fel a mágikus realizmus műfajában.

A vörös nyelvű párdúc kis szobrának története, a baljós bűbáj, amely körülveszi (a rossz dolgok mindig e miatt történnek), már önmagában is egy mitologikus, varázslatos világot teremt. Az össze-összedőlő vár Kőműves Kelemenné balladáját idézi meg szövegszerűen is („*Ami követ felraktak délig, leomlott estére, amit estig raktak, leomlott reggelre*”), és gyaníthatóan Halász Margit minden történetének megtalálhatnánk a párját régi népballadákban. E kapcsolódás miatt is lehet, hogy nem könnyed mesék várják az olvasót. Miközben Halász történetei mágikus, valóban a meséket idéző atmoszférát teremtenek, mégis nyugtalanítóak: az írásokban rendre előkerül a bűn, a házastársi hűtlenség, a gyilkosság („*Milyen jó lenne, ha Anti meghalna, mert akkor egymáséi lehetnének. Sára bólogat. Nincs idő cifrázásra. Agyonütés vagy fojtás? Fojtás.*”), a paráznság („*A lovag már az ötödik férfi volt, akivel dolga akadt. Ebből csak háromszor történt önszántából, kétszer csak úgy elkapták a vár sötét zugában.*”), a lopás, sőt az emberrablás (például az utolsó fejezetben, amikor a Risa nevű lányt Németországba viszik örömlánynak). A befejezés mindig szomorú, lehangoló, néha egyértelműen utal a szereplők tragikus végére, mint amikor Violát megtámadja a macska, vagy amikor Sárát és szeretőjét felakasztják, mert a gyorslovas nem érkezik meg időben. Néha csak halványan, jelzésszerűen érzékelhető a kibontakozó dráma („*Nekik már tényleg nem lett volna semmi veszíteni valójuk, ha nem lett volna ott az az átkozott akna.*”).

Noha az egyes történetekben az éles váltások olykor zavaróan megtörik a cselekményt, a kötet egészét tekintve a sűrűn burjánzó cselekményszöveg mégsem válik az olvashatóság kárára. Az egymásból induló és egymáshoz visszatérő cselekményszálak, a mindvégig jelenlévő vörös nyelvű párdúc kis szobrocskája, az újra és újra felbukkanó szereplők, egy-egy kibontakozó családtörténet révén egy regényt alkotnak. Ám az egyes fejezetek külön-külön is értelmezhető rövid novellák.

Ahogy az egyes elbeszélések dramaturgiaiilag fokozzák az olvasó kíváncsiságát, úgy a történelmi síkon előrehaladó idő, a

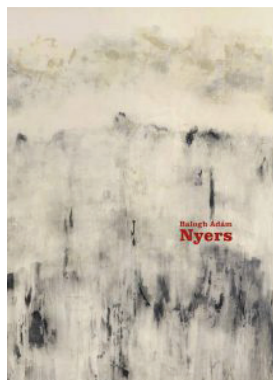
fokról fokra nagy egészbe rendeződő történetek is felkeltik az érdeklődést. A késleltetés és fokozás tipikus példája rögtön a nyitó rész: a rejtélyes, csuklyás vándor, Baltazár alakjával és még rejtélyesebb csomagjával. A vándorról igazából nem derül ki, kicsoda, ahogy az sem, hova vitte volna a csomagot (a vörös nyelvű párdurc szobrával), amelynek útja aztán rendkívül sokfelé vezet. A várakozás nem hiábavaló: az elején erősen romantikus elbeszélői világot és pozíciót idéző mű közel 400 évet felölelve végül a XXI. századig kalauzolja az olvasót. Nagy erénye *A vörös nyelvű párdurc*nak, hogy stílus- és hangnembváltásai igazodnak ugyan az adott korról szóló történethez, ám észrevétlenül, nem bontva meg a könyv egységét.

Az olvasót nemcsak a cselekményszövés és a stílus vonhatja bűvkörébe, de maga a mesevilág is. Halász Margit ezúttal is kiváló mesélőnek bizonyul. Antropomorf állatok kísérik végig a szövegeket, akik nemcsak éreznek, hanem beszélgetnek, sőt pletykálnak a meghatározó eseményekről: „*Valamit nagyon el szeretnének mondani egymásnak, mielőtt útra kelnek. Talán egy régi mesét, talán egy verset, talán egy mondókát, amit ezen a nyáron tanultak.*” Kiemelt jelentőségűek az állatok azért is, mert egy-egy fejezet címét alkotják, és helyenként úgy tűnnek fel, mint az elbeszélő alteregója, aki mindent tud, mindent lát: „*Nem könnyű hűséges vadlibának lenni ott, ahol az emberek nyilvánvalóan megszegik a házastársi hűséget. A vörösnnyakú ludak nem is néztek oda, szégyenlősen elfordultak, és a közelgő hazaköltözés részleteire terelték a szót.*” Egy idő után azt hihetné az olvasó, hogy az elbeszélő azért tud annyi mindent ilyen pontos részletességgel, mert korszakról korszakra valamilyen állat képében jelent meg. Esetleg ők adták tovább egymásnak a történeteket, és őket faggatva írta meg a szerző az elbeszéléseket.

Halász Margit kötete szociográfiai és néprajzi megalapozottságú, gondosan kimunkált népmesék gyűjteménye – talán inkább felnőtteknek. Olvasmányosságával mindenkit képes megszólítani, aki egy kicsit is rajong a mesékért. Ez a legnagyobb erénye. Biztos akadna kritikus, aki hosszasan bírálná, hogy a szerzőnő nem mutat újat, talán nem elég kortárs, esetleg nem elég „posztmodern”. Nem hinném, hogy ilyesmit jogosan fel lehetne róni Halász Margitnak és *A vörös nyelvű párdurc*nak, amely még az irodalmárokat és a kritikusokat is könnyen magával ragadhatja.

A sokoldalú személyességben rejlik a *Nyers* „titka, ezzel fogja meg az olvasót, s lesz erőteljes, figyelemreméltó bemutatkozás, amely képes bizonyítani a szerző technikai tudását.” – **BALOGH ÁDÁM** verseskötetét **KADLÓT NIKOLETT** mutatja be.

Beszédes rokonként ömlik belőle a szó

45 vers fért Balogh Ádám első kötetébe – tekinthetünk rájuk úgy is, mint éppen negyvenöt állomásra egy ember életében a fiúból a férfiváérésig. A *műút* sorozatában megjelent *Nyers* izgalmas olvasmány, sok nézőpontból megközelíthető, nevezhetnénk a korszakváltások könyvének is: rendszerváltás, kamaszkodás, férfiváérés, önállósodás, szülővé válás, gyász követi egymást a lapokon. A témák láncolatot alkotnak, miközben a *Nyers* egy apa–fiú kapcsolatról mesél megkapóan, szimpatikusan, tulajdonképpen lírai memoárként, egy albumba rendezve a legendás, szerethető édesapához kapcsolódó emlékeket.

A könyv akár regényként is olvasható, alapvetően egy prózaíró műve, verssorokba rendezve, költői bravúrokkal fűszerezve. Több szöveg könnyedén lehetne novella, szerkesztésük, dramaturgiájuk árulkodik erről, továbbá az is, hogy alig tudunk egy-egy találó költői képet idézni. Talán erre a nyerseségre, keménységre utal a cím is, amelynek köszönhetően az egyes darabok személyes őszinteséggel szólnak, nem tolakodóan, hanem mint egy beszédes rokon, akiből ömlik a szó, a sok érdekes anekdota, családi történet. Az emlékmorzskákat biztosan valamennyi olvasó megérti, mert egy olyan korszakkal találkozunk, amelybe sokan éppen belenőttünk. Ezerféle formában megismerkedhettünk a generációnkat vagy szüleink korosztályát leginkább jellemző történetekkel, a rendszerváltás kultikus tárgyaival (behozott kocsi, televízió, frizsider), a jólét korabeli jelképeivel.

*A tornaórán két rendőr szakította félbe
a tanári füttyszót, és én biztos bátrabban
másztam volna le a kötélről, ha rajtam van
a kisdobos-uniformisom, mert az egyenruhás
bizonyára jobban elhinné a hasonszőrűnek,
ha az egy alsós is, hogy igazából nem is vett részt
a balhéban, csak éppen megint ott volt,
ahol nem kellett volna, mert azt ugye nem gondolják,
hogy aki nem csak az iskolai ünnepeken kisdobos,
az beéri olyan méltatlan bátorságpróbákkal,
mint nyugati kocsik orráról lopkodni a márkajelet,
vagy éppen a Szabad Európa Rádió plakátját
ragasztani ki a környék összes kapujára,
igaz, apám nyomára nem egy lakossági bejelentés
vezette a zsarukat, hanem a lábnymoi a hóban.*
(Mintamókus)

Az egy hosszú mondatba fűzött gondolatok metodikája többször visszatér a kötetben, s egyes epizódok többször is felbukkannak, ilyen például a kislúként tévedésből szőrp helyett megivott málnasör Kelet-Berlinben (*Vaníliaégbolt, Sörhabos égbolt*). De a hrabali gesztusok és áthallások nemcsak itt mutatkoznak meg: a *Mintamókus* című vers például egyetlen megnyilatkozás. A *Halandóknak* pedig Hrabal ismert kisregényét (*Táncórák idősebbeknek és haladóknak*) idézi meg, ahogyan apa és fia a kórházi váróban ülve együtt élvezik a cseh klasszikus hangoskönyvként.

Hrabalhoz kötődnek a sörversek is. A nemes ital fontos része egy férfi életének, felnőtté válásának fontos állomása, így több szöveg foglalkozik ezekkel a gyerekkori vagy kamaszélményekkel – „látni akartam, milyen a világ egy söröspohár széléről”. (*Sörhabos égbolt*, 15. oldal).

*Akkor csak az járt az eszemben,
az nem járja, hogy nincs ínyemre a férfiélet,
mert ha arra kerül a sor, apámmal megisszuk
az első sörünk, akkor azt lássa rajtam,
olyan férfi vagyok, mint ő,
akinek ízlik, de soha nem viszi túlzásba.*

(Pikoló)

A szívet melengető történetek elsődleges olvasata könnyednek tűnik, miközben egy megrázó gyászfolyamat mérőföldköveiként állnak szilárdan kronologikus rendben. Egy csokorba kerültek a nosztalgikus versek, amelyek az édesapával töltött gyermek-kori emlékeket idézik fel, apa és fiú cinkos összekacsintásaival, rámutatva a hasonlóságokra, rokon vonásokra (*Gyermekkor elvitelre, Retúr, Magyar hangjuk*). Másutt pedig a betegségeket pontosan megjelenítő, annak epizódjait a beteggel együtt végigjáró visszaemlékező írásokat találunk. A hosszabb verseket több rövid, néhány soros váltja fel – mint kihagyott szívdobbanások vagy egy zaklatott légzés ritmusa, úgy mintázzák a személyes fájdalmat, dühöt, a pótolhatatlan veszteséget.

*Milyen jó is volna észrevétlenül
beúszni apám percei alá, váratlanabb
lenni a rianásnál, hátha a sirálynál
ügyetlenebbül manőverezik a halál.*

(Lékbúvár, 51. oldal)

*a jövőre gondolva hazacsempészhettem volna
a rétről a zsebemben, hogy megmelegítve
bármikor előhívhasam szellemét,
és újra együtt álldogálhassunk abban
a tehénlepényben, és ha gyermek
apám felnőtt fiától kérdezné,
te ki vagy, azt válaszolnám,
aki a legvégéig őrzi a melegét.*

(Trágyafoltos égbolt)

András László írja a fülszöveg hölgyekhez címzett ajánlásában, hogy: „olyasmit tudhatnak meg a férfiakról, amit máskülönben nem nagyon, mert ilyesmikről sem az apák, sem a fiúk nem nagyon szoktak beszélni.” Ebben a sokoldalú személyességben rejlik a *Nyers* titka, ezzel fogja meg az olvasót, s lesz erőteljes, figyelemreméltó bemutatkozás, amely képes bizonyítani a szerző technikai tudását. Ez a kötet joggal ébreszt várakozást az olvasóban. Mi lesz az apaversek után? Milyen lesz a folytatás, ha nem nyers?

*Aludj nyugodtan, én ébren vagyok, simogatta meg
a homlokomat, majd visszafeküdt a kihúzható kanapéra,*

*melyet azért hoztak be a szobámba nagybátyámmal,
hogy egész éjjel velem lehessen, mert féltem a sötétben.*

*Az olvasólámpa fényében láttam, milyen szenvedéllyel
olvas, és sokszor nem is volt szükség nyugtató érintésre,
már az olvasás neszeinek monoton ritmusa álomba ringatott.*

*Amikor hirtelen kihagyott a lapozás, az ágyamról fürkésztem,
emelkedik-e a mellkasa. Éppen keltem volna ki az ágyamból,
hogy megnézzem, mi történt vele, amikor hirtelen felhortyant,
és olyan gyorsan kezdett lapozni, mintha tényleg elolvasta
volna azokat az oldalakat, melyeket végigaludt.*

*Becsuktam a szemem, mintha nem észleltem volna
semmit abból, hogy az őrszem ébersége kihagyott
a tűz mellett. Ezután úgy teltek az éjszakák, hogy alvást
színleltem. Próbáltam ébren várni, hogy végre elhallgasson
a lapozás, és nézhessem apámat, milyen békésen alszik.*

*Egyszer sikerült odaossonnom hozzá. Kivettem a kezéből
a könyvet. Egyikünk sem lélegzett abban a fél percben,
és amikor éreztem, hogy sikerrel jártam, kifújtam a levegőt,
mire felhortyant. Megsimítottam a homlokát, ahogyan
ő szokta az enyémet. Befeküdtem mellé, és én lapoztam
tovább, mintha el sem aludt volna.*

(Őrségváltás)

Jó lenne vásárolni egyet a viláadapterből, hogy költészeté alakítsuk át a múlt időt, s a kelet-közép-európai átlagember mellett közelebb kerüljünk a magyar hagyományokhoz is, Balassitól Weöres Sándorig. Ilyen készülék létezik! **TÓTH KRISZTINA** legújabb verseskötete minden háztartás fontos kelléke. A könyvet **MOSONYI KATA** mutatja be.

Egy metafora hatósugara

Érdemes volt várni Tóth Krisztina újabb kötetére, mely a 2009-es *Magas labda* után az idei Könyvhétre jelent meg a Magvetőnél *Viláadapter* címmel. A köztes időben a vizuális gondolkodású, erős szociális érzékenységgel rendelkező szerző történetfragmentumokból, ellesett élethelyzetekből, pillanatmozaikokból építkező életműve több prózai alkotással is gazdagodott (novelláskötetei: *Vonalkód*, *Pixel*, *Pillanatragasztó*; regénye: *Akvárium*). A költészetéért kapott számos irodalmi és egyéb díj mellett 2009-ben elnyerte a Magyar Köztársaság Babérkoszorúja elismerést is.

Különös, hogy a *Viláadapter*ben tematikailag nem beszélhetünk gazdagodásról, hiszen a kötet fókuszában most is a hallát beérlelő idő áll, valamint az elrontott emberi kapcsolatok, a világban való otthontalanság, idegenségérzet. A korábbi létki-mondási kísérletekhez képest mégis elmozdulást tapasztalunk, egy költői megoldási javaslatot. Újdonságként foghatjuk fel a kötet minden ciklusában felbukkanó és a címadó vers metaforikus tárgyában is tetten érhető ars poeticára való törekvést. Ennek igénye a korábbi kötetekben is jelen volt, hol játékosan (például a *Porhó* kötet *Regös* című versében), hol filozofikusan, valamiféle igazságérvénnyel (a *Magas labda*, a *Hasonlatok* ugyanebből a kötetből). A *Síró ponyva* darabjai pedig kivételes lírai erővel, ötletgazdagon képezték le a világot.

Ráadásul korábban a szerző sokat fordított kortárs francia irodalmat, melynek hatása ugyancsak érződött a poétikai textúrán (*Cizellált meteor*, *Őszi sanszok*). A szerepjátszás, a gaz-

dag képesség és a nyelvi játékok mind-mind a költői szándékról vallottak. A *Síró ponyva* egyébként strukturálisan is az eddigi legjobb kötetnek számított.

Az új kötet címe, a *Világadapter* tág asszociációkra készített metafora. Az aprócska műszaki tárgy, az áramátalakító készülék kulcsfogalomává válik, epikus története a negyedik ciklus kezdő versében olvasható, az édesapa halálának emléket állító rész elejére kerül. Metaforikusan segít konvertálni a szülő-gyermek viszonyt a Tóth Árpád-i 'lélektől lélekig' állapottá.

A készülékkel a világon bárhol bárki bekapcsolódhat az adott ország vérkeringésébe. Így nem érzi magát az ember elveszettnek, idegennek, otthontalannak. A lírai én nem ok nélkül bánja már, hogy egykor, 2002-ben, Londonban járva nem vette meg azt a kis adaptert. A versben egy szentenciával adózik az esetnek: „[m]indig utólag / tudni biztosan, mi lett volna jó.”

Némely részlet alapján úgy tűnik, ő maga a világadapter, aki átáramoltatja, átszűri magán a világot, és ennek ábrázolásával, átalakításával élhetőbbé teszi azt. Ilyen vonatkozásban a kötet-címme emelt tárgy értelmet lehel mindenféle költői próbálkozásba, mely a magány, a szorongás, a haláltól való félelem ellenében kínál valamit. Ezzel domesztikálni lehet mindazt, ami eltorzult a teremtettségben.

A kötet struktúrája csak megerősíti az eddigieket. A négy ciklus (*Futamidő*, *Turista*, *A tanítvány*, *Hosszúalvó*) motivikus hálójában az idő, a tönkrement szerelem, az irodalmi hagyományba ágyazottság és a halál problematikája kerül előtérbe. A szerkezeti ív a kezdő, *Hogy vagytok?* című versben megképzett haláltól („barátaid arcában a halál”) az apa valós elmeneteléig (*Hosszúalvó*) és még tovább tart, hiszen távlatot nyit az ismeretlen tartományok, metafizikai világstruktúrák felé. A kötet zömét – Keresztési József nyomán – „novellaverseknek” nevezhetnénk, mert epikus mag köré épülnek.

Az első ciklus Tóth Krisztinára jellemzően életkorverseket is rejt. Bár költészetét ő nem nevezné alanyinak, mégis az erőteljesen szubjektív, intim szövegekben gyakran utal személyes életidejére, mintegy rácsodálkozva arra, hogy fölötte is múlik az

idő, és felfedezi ennek rontó hatásait. Rádöbben például, milyen meghökkentő az „őszülő szemérem”!

Mikor az időről beszél, a költőélet nehézségeit is érzékelteti. (*Háromnegyed, Futamidő*) Az önreflexív és gyakran önironikus pillanatképek ellentmondásos következtetése, hogy egész életünk csak időhúzás. Az élet egyik fontos metaforájává válik a ház, melyet adnak, vesznek, de nem biztonságos, nem állandó lakhely. Mindig javítani kell benne valamit, ráadásul neki, nőként, és itt a szakszavak felvonultatásával („kóc, szigszalag, fuga”) bizonyosságát is adja gyakorlatiasságának. Ez nem csoda, mivel a szerző ólom- és díszüveg-készítő is, iparművész a bölcsészettel együtt.

Az érzékeny láttató képek atmoszférájában a kelet-közép-európai átlagember szociális-társadalmi helyzete rajzolódik ki: rossz, lepusztult környezet, elesettség, szellemileg fogyatékos lakó, a belváros külterületinek számító negyedei. *„Mint városban a foghíjtelkek, / feltűnedeznek a hiányok”* – írja a *Memóriakártyáiban*. E láttelepek József Attila-allúziók is egyben. A szituációk, a környezetrajz, az idő és a lelkiállapot egymásra montírozódik a meditatív jellegű Környékben:

*„Átérsz a hídon, és odaát mindenki fiatalabb nálad:
a járókelők,
a biciklisták, a fák, a szobrok.
Lehet, hogy ez az idő, csak eddig sose láttad.
Valahogy nem akadt ezen a környéken dolgod.”*

A költő számos versében jelen van ez a kissé keserű önirónia, mely jelen esetben a Pest és Buda közti életviteli különbséget jeleníti meg, önmagát is elhelyezve e szociális tablón, s a magyarság történelmi múltját is felvillantja. A keresztrímes, négysoros (a szerző által igen kedvelt) strófák jellegzetes közép-európai atmoszférájúak, és amennyire személyesek, annyira általánosak is. Talán ennek köszönhető, hogy a szerző jó néhány verses -és novelláskötetét számos nyelvre lefordították, és Európán kívül még Kínában is elismeréssel, értően fogadták.

A ház metafora a második és harmadik ciklusban is felbukkan, néhol a belső identitászavar jeleként (*Kosztolányi haj-*

szalai). Másutt kitágítja az asszociációk lehetőségét (*Koravén cigány*), a *Turista* lírai hőse pedig „idegenként és hullafáradtan” cipeli az otthon hiányát. A *Bánk*, *magában* egy lepusztult életteret jelenít meg, a rímek és az asszonáncok csak fokozzák a meghökkentő állapotrajzot:

*„Törött szoláriumcsövek,
a lépcsőn szemét.
Paplanra köpve ég a hold,
a sarkon ágybetét.
Egy óriás homlokzaton
világít: Erste Bank.
Kéklő betűk és fényfüzér,
karácsony este van.”*

A második ciklus a *Világadapter* leggyengébb pontja is. Az emléktöredékek, epikus történetek ugyan a beteljesületlen szerelem mementói, de nem hatnak olyan elementáris erővel, mint a korábbi kötetekben. Valahogy elpárologott belőlük a feszültség. Azért itt is érik meglepetések az olvasót: *„[m]inden csecsemőn fehér máz van, / minden menyasszony foga sárga”* – ezzel a sűrített képpel utal a kikerülhetetlen elmúlásra a Menyasszonyban. És valószínűleg az időben távolodó személyes élményből adódik, hogy valamivel később, a harmadik ciklus parafrázáló játékaik között egy gyönyörű Balassi-átíratot találunk, méghozzá a reneszánsz magyar költő teremtette strófában, mely a szerelem lezárhatóságaért könyörög, így végső kérelemként is felfogható:

*„Hagyjon végre élnem, hogy ne lássam ébren, s álomban is,
Minden pillanatban, százféle alakban, bárhol van is.”*

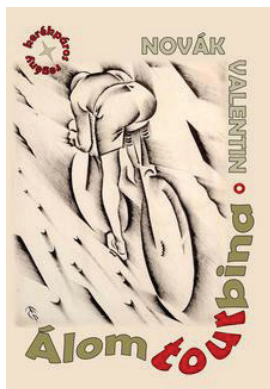
A kötetre jellemző a forma klasszicizálódása, a dikció egyre szabályosabb, itt-ott feltűnik az időmérték, a rímelés és a ritmika mintha a nyugatosok lírai hagyományát idézné.

A harmadik ciklus versei az intertextualitás szövegjátékai. Hommage-verset kap Kálnoky László és Weöres Sándor. Szellemes Dante-parafrázis az *Inferno letterario*, a kornak szóló csípős kritika, méghozzá tercínákban. József Attila- és Vörösmarty-allúziókban is gyönyörködhetünk (az egyik ezek közül a

korábban is említett *A koravén cigány*). De mire való ez a hagyománnyal való párbeszéd? Nagyrészt ugyanarra, amire Parti Nagy Lajosnak vagy Lackfi Jánosnak: élvezetes játék az ismert nyelvi anyag alapján újat alkotni, ugyanakkor eltávolító gesztusként el lehet rejtőzni a szerep mögé – ez pedig felszabadítóan hat. Tóth Krisztinánál mindez az ars poetica alátámasztására is szolgál, mert a hagyományörzés által a diszharmonia csökkenthető. Egy sepsiszentgyörgyi fesztiválon mondta: „[m]inden mindennel összefügg, mi is részei vagyunk a hagyománynak, és ez a folytonosság az egyetlen vigasz az időre, az egyetlen válasz a mulandóságra.”

A negyedik ciklusban eljutunk a szerkezeti ív másik pontjához, a beérett időhöz, az apa halálát megörökítő költeményekhez. A világadapter metafora itt tűnik fel, s a stilizált én alanyivá lép elő. A *Hosszúalvó* végtelenbe tágitott látomásos képével a földi otthontalanságból a hazatalálást rajzolja meg, akárcsak korábbi híres versével, *A világ minden országa* cíművel, melyben a nagymamának állít emléket. A családi házat eladják, az apa tárgyait elajándékozzák, a gyermekkor szertefoszlik, ám az élet körforgás: „csak megfordítottak egy homokórát, hogy átrendezhessék a színpadot” (*Homokóra*).

Tóth Krisztina költészete a felvetett kérdések, a tematikai háló és a poétikai textúra tekintetében is koherens és egyre mélyülő, gazdagodó. A kötet borítóján látható Szilágyi Lenke-fotó szimbolikus jelentésű. Ahogy a repülő fentről végigpásztázza a földet, úgy a költő is szemmel kíséri az emberi létezés minden rezdülését. A költő világadapter, átáramoltatja magán a világot, és megszelídíti, műveivel közelebb visz a titkokhoz, önmagunk megértéséhez. Így áll össze előttünk a költői cél, üzenet: „[m]indent versbe vonni!”, vagy másképpen fogalmazva: „nem hagyni futni az időt, különben az idő fut el” (*Futamidő*). Ehhez kapcsolódik a haldokló apa jótanácsa, ez az öntudatlanul is időmértékben szaladó sor: „[f]ontos a ritmus, dűnnyögi, bírni a távot” (*Magnak jó lesz*). Igen: rím és ritmus magnak jó lesz, nemcsak a költészet titkos kertjében, hanem a valóságban is, egy élhetőbb, szebb világ konvertálásához.

NOVÁK ebben a művében is szinte minden eszközt bevet: meghökkentő szókapcsolatok, látomásözön, álmoturbinákra kapcsolt monológzuhatagok, hirtelen eltűnő, majd más idősíkokban új személyazonossággal előkerülő szereplők.” – Az *Álomturbina*ról **BOLDOGH DEZSŐ** írt.

Az álommérnök kerékpárra száll

Lehet, hogy a „kerékpárosregény” már külön műfaj az irodalomban. Elképzelhető, hogy Svetislav Basara *Feljegyzések a biciklistákról* című könyve nyomán egy új csapás vezet a próza erdején keresztül az ismeretlen terek felé. Novák Valentin *Álomturbina* című, sok irányba elinduló, neoszürreális, történetcsavarintásos, apokrif biblikus elemeket tartalmazó, időutazásos könyve beviheti az olvasót olyan csalitosokba, melyek létezéséről nem lehetett tudomása. A „tekerés” élménye többrétegű, feljogosíthatja az író, hogy kedve szerint csapongjon, szálatokat varrjon el, kiöntse mélytudatát, mint az órák óta monoton kerekkezők a végső kimerülés előtt.

Novák ebben a művében is szinte minden eszközt bevet: meghökkentő szókapcsolatok, látomásözön, álmoturbinákra kapcsolt monológzuhatagok, hirtelen eltűnő, majd új személyazonossággal előkerülő szereplők más idősíkokban. Ismét az íróra jellemző expresszív lírai prózát kapunk, talán több ismeretlen csalitossal, írói-olvasói csapdahelyeztetel, mint amennyit az életmű eddigi köteteiből megszokhattunk. Novák Valentin azonban mindvégig képes fenntartani az érdeklődést.

A készülő könyv eredeti címe *Szisi* volt, ebből lett a kifejezőbb *Álomturbina*, mely egyrészt utal a főhős, Szilágyi Szilamér fogadásból tett felkerekedésére (*Nagybapestről* a „Föld szívcsakrájáig”, Dobogókőig), másrészt Dr. Sz. Sz., a Tartarosz Co. álommérnökének ügyködéseire is. A regény e kettős szerepben feltűnő figura paralel történeteivel indul, aztán alaposan szétágazik.

Az álommérnökről szóló fejtegetések a könyv negyedétől kezdve elmaradnak. Első olvasás után nehezen tudjuk megmondani, hogy ennek a slendriánság-e az oka, vagy a tudat mélyére került logika játszik velünk tovább. Mindenesetre az ikermotívumok az egész művön át végigkísérnek bennünket, hiszen feltűnik benne Fixi és Trixi, a két *szellemkerékpáros*, akik házfalakon és zárt kapukon át közlekednek (mint múlt század eleji időutazók). Megjelennek továbbá a kerékpáros-futball egykori ászai, a Pospisil fivérek, meg Léna és Lea, hús-vér figuraként és szellemnőkként. Továbbá nem árt tudnunk azt sem, hogy a pilisi szívcsakra közvetlenül Mexikóval határos, ahol egy kukoricalikórtól berúgott azték pap szemléli a talán Quetzalcoatl követeként érkezett sápadt arcú idegeneket.

Az *Álomturbina* lapjain végigvonuló egyetlen lineáris cselekmény a fogadásbeli táv teljesítése. Ez a maga módján sikerrel zárul, habár az ígért pénzjutalom odatesz, mivel a haverok az összeget addigra elisszák. Közben Szilamér avagy Dr. Sziszi(fusz) elméjében a teljes magyar valóság és a világtörténelem ismeretlen legendái keverednek, üdítő, sokszor humoros és valóban mesteri eszközökkel, Novák képi és nyelvi fantáziájának teljes arzenálját felsorakoztatva. A könyv szereplői egyszerre használják a hetvenes évek rossz dokumentumregényeinek nyelvezetét (*Figyeljetek, hapsikáim!*), a kocsma- és a kerékpárfutár-szlenget, a hosszas belső monológok szürreális prózaköltészetét, ál tudományos leírásokat, sajátos, érdekes bölcséleti futamokkal nyakon öntött eszmélkedéseket.

A betéttörténetekben is felfedezhető némi vonalvezetés, ilyenek például a teljesen abszurd eseményekről szóló részek, melyek önmagukban is olvasmányosak, bár ezek néha – Novák Valentin többi könyvéhez hasonlóan – próbára tehetik a befogadót. Az „adásszünetekkel”, „lada- és wartburgmonológokkal”, a „Szent Család tandemmel” tarkított regényfolyamot az olyan típusú olvasó élvezheti leginkább, aki már maga is „edzésben van”, ismeri a Novák-féle stílusfordulatok egyszerre könnyed, de hatáskeltéstől sem mentes terepét. Nem tudjuk, tanulmányozta-e a szerző Basara korábban említett szövegét, voltak-e előképei művének, hány pakliból dolgozott, mely részeket írta laza billentyűzetre eresztve egy-egy kerthelyiségben, de a végeredmény összeállt, és igencsak figyelemreméltó lett!

Mikor Szilamér kelet-közép-európai sorsemlékezete és hányódásai már-már realiztikusan ismerős helyzetekbe ringatnák a cselekményt, Novák mindig új időt és színhelyeket terem, és olyannyira élvezi ebbéli tevékenységeit, hogy regényét alig tudja abbahagyni. Többször utal is erre, például erről szól az utolsó fejezet, *A befejezhetőség dilemmái*. Hogy Szilamér vagy a Tartaros Co. álomgyártó főmérnöke alkotta-e ezt a művet, végül sosem derül ki, de nem is olyan fontos. A cél megvalósult, a főhős megnyerte maga képzelte Tour de France-át, noha igencsak honi keretek között. Ezt némileg színesíti az a tény, hogy kerekezésének utolsó állomásaként az ezerötszázas esztendő Mexikójának egyik véradó fesztiválján találja magát, ahol kerékpáros-futball csapatával még az életéért is meg kell küzdenie. A végső feláldoztatás előtt azonban Szilamér különféle kocsmákban ébred záróra után – van is *happy end*, meg nincs is. A tanulságok levonására egyedül David Suchet képes, aki Poirot alakjában, egy fejezettel korábban már megoldott egy csavarosan kusza, kerékpárlopással egybekötött gyilkossági bűntényt. Személye, ha figyelmesen olvassuk a regényt, valóban szinte kihagyhatatlannak tűnik. Az pedig elengedhetetlen Novák Valentin művét olvasva, hogy mi is nyomozókká váljunk, mert csak így bonyolódhatunk bele a végeláthatatlannak tűnő bicikliüldözésbe.

SZÚCS NOÉMI

„1994-ben születtem Debrecenben, jelenleg is itt élek. A Debreceni Egyetem Természettudományi karán tanulok kémia szakon. Verseimet eddig csak az Amúgy Online Irodalmi Folyóiratban publikáltam. A DebreSlam tagjaként slam poetryvel is foglalkozom.”

Fok-fokozat

Fülünkbe vihar és lódobogás szökött,
a paplanodba sóhajtottam, mert
átfordítottad rajtam az éjszakát.
Körbetáncoltunk egy égő szeméthalmazt,
addig ugráltunk, míg a lábam sajogni nem kezdett.
Csípős füst kúszott föl a nyakamon,
mintha nyálkás ujjak fogták volna át.
Kormosan omladoztak a falak.

De nem foglalkoztál ezzel,
csak figyelted a tűt,
melynek fokánál
képzeletben már szétbomlott
cérna voltam, és a számon keresztül
próbáltál újraéleszteni valaki mást.

Vadászidény

Éberem fekszem, fantomsírást hallok a
falon át, remegő, nyüsztető állatokat.
– Én nem megyek, félek, hogy lelőnek. –
Elfordulok, hátha megszűnik.
Már megint miért sírsz? – kérded. Én nem,
a golyólyukakon ázik át a plafon – suttogom.
Villanyt oltasz. Betakarsz örökzöldekkel.

Harisnyafiú

Látom a szemedben a
feszültséget. Hogy te
tapadsz-e hozzám, vagy
én hozzád, csak soká
derül ki. Ráakadsz
néhány kérdőjelre:
nem kiabálok
utánad, hogy ne szaladj.
Tavaszodik,
már nem fázom.

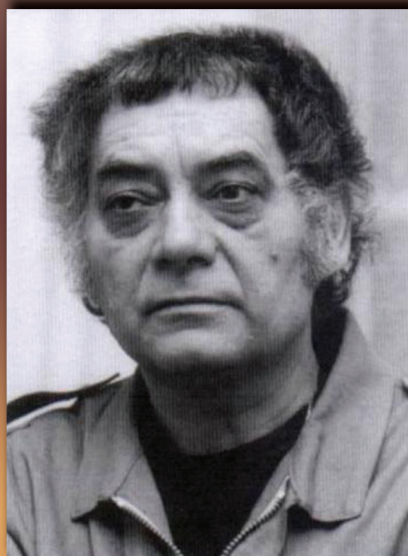
Kopp-kopp

Azt mondtad, nem szabad. Még a végén össze-
sároznám azt a világos szőnyeget az
előszobában, a kanapéra ülnék,
hajnalig nem hagynálak elaludni. Ott
lennének a vörös kis szálak mindenhol.
Tudod, jó nekem itt a lábtörlőn. Tudod,
nem fogok megszökni, nem fogom kiásni
a kertet, nem fogom felborogatni a
garázsnek támasztott lomokat, nem fogom
megölni a szomszéd macskáit. Ha zavar
is, hogy az ajtót kapargatom szűkülve,
tudod, nem akarok a házba jutni már,
csak azt szeretném elérni, hogy kigyere.
Lassan feladom. Beleszagolgotok a
virágokba, felállok a kerítésre,
remélve, egy járókelő megszimogat.
Éjszakánként sem vonyítok a zajokra,
hátha egyszer verítékben úszva ébredsz:
milyen jó lett volna, ha jelez valaki,
hogy betörő járkál az ablakok alatt.

- 3 Böszőrményi Zoltán versei: A körönd is a fénykép része,
A két szemére vak kert
- 5 B. Medgyessy Éva: Etűd (novella)
- 10 Király Farkas: koordináták (vers)
- 11 Sebestyén Péter: Tóni (novella)
- 15 Birtalan Ferenc versei: Kamillaének, A hetes harangszóig
- 18 Polgár Vera: A csúcson (novella)
- 23 Szokolay Zoltán: Szemtanú (vers)
- 24 Zengő Zoltán: A hosszú út (novella)
- 29 Hyross Ferenc: vasak (vers)
- 30 Pikó Sándor: A ház ura (novella)
- 35 Payer Imre: Nyári útinapló (vers)
- 37 Nyíri Katalin: Akik nem emlékeznek (novella)
- 43 Eszteró István: Szeret, nem szeret (vers)
- 45 Somogyi Feri: Betyár (novella)
- 49 Lakinger Tibor versei: Ébredések, Fazonra nyírt mesék,
Teremtmény V1.0, Álomcsapda, Konzerv-emlékek
- 52 Papp-Für János versei: térélmény, beszélgetés a sötétben, leltár után, mély
- 55 Láthatár: Hogy hozzád olyan ritkán járok – Walther von der Vogelweide
(1170 körül–1230 után) három verse Márton László fordításában
és magyarázataival
- 60 Fülegi Gábor: Regénygúla (vers)
- 63 Láthatár: Állatkerti történet – Dorothy Hewett versei Turczy István
fordításában
- 68 Hudy Árpád: Betűszilánkok 5. – Az erdélyi apokalipszis főpróbája (tárca)
- 73 Boldog Zoltán: Jókai 2.0 (tárca)
- 75 Varga Melinda: Képzletbeli játékok – egy szoba tartozékai – Az ágy
(tárca)
- 78 Esterházy Péterről – Farkas Wellmann Endre interjúja Szócs Gézával
- 83 „Európában engem az irodalom bezárt” – Varga Melinda beszélgetése
Oravecz Imrével
- 93 Toroczky András: Privát bűneink az irodalom ondófoltos vásznán
(Bán Zoltán András: Giccs)
- 99 Molnár Miklós: A tengerrel egybeolvadó nap (Adonisz: Tükör
Orfeusznek)
- 103 Branczeiz Anna: Az állatokkal beszélgető író (Halász Margit: A vörös
nyelvű párdúc)
- 106 Kadlót Nikolett: Beszédes rokonként ömlik belőle a szó (Balogh Ádám:
Nyers)
- 110 Mosonyi Kata: Egy metafora hatósugara (Tóth Krisztina: Világadapter)
- 115 Boldogh Dezső: Az álommérnök kerékpárja száll (Novák Valentin:
Álomturbina)
- 118 Debüt: Szűcs Noémi versei

**Míg leborulsz hamuba, porba,
s gyónsz a tovaillanó pillanatnak,
vézna bokraim alól leslek,
puha illúziókkal betakarlak.**

**(Böszörményi Zoltán: A két szemére vak kert –
Csoóri Sándor halálára)**

500 forint, 6 lej, 1,50 euró

